

Літаратурна Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 16 (2595)
ПЯТНІЦА
21
Красавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

22-га красавіка —
102-я гадавіна з дня
нараджэння У. І. Леніна

Канстанцін ВАНШЭНКІН

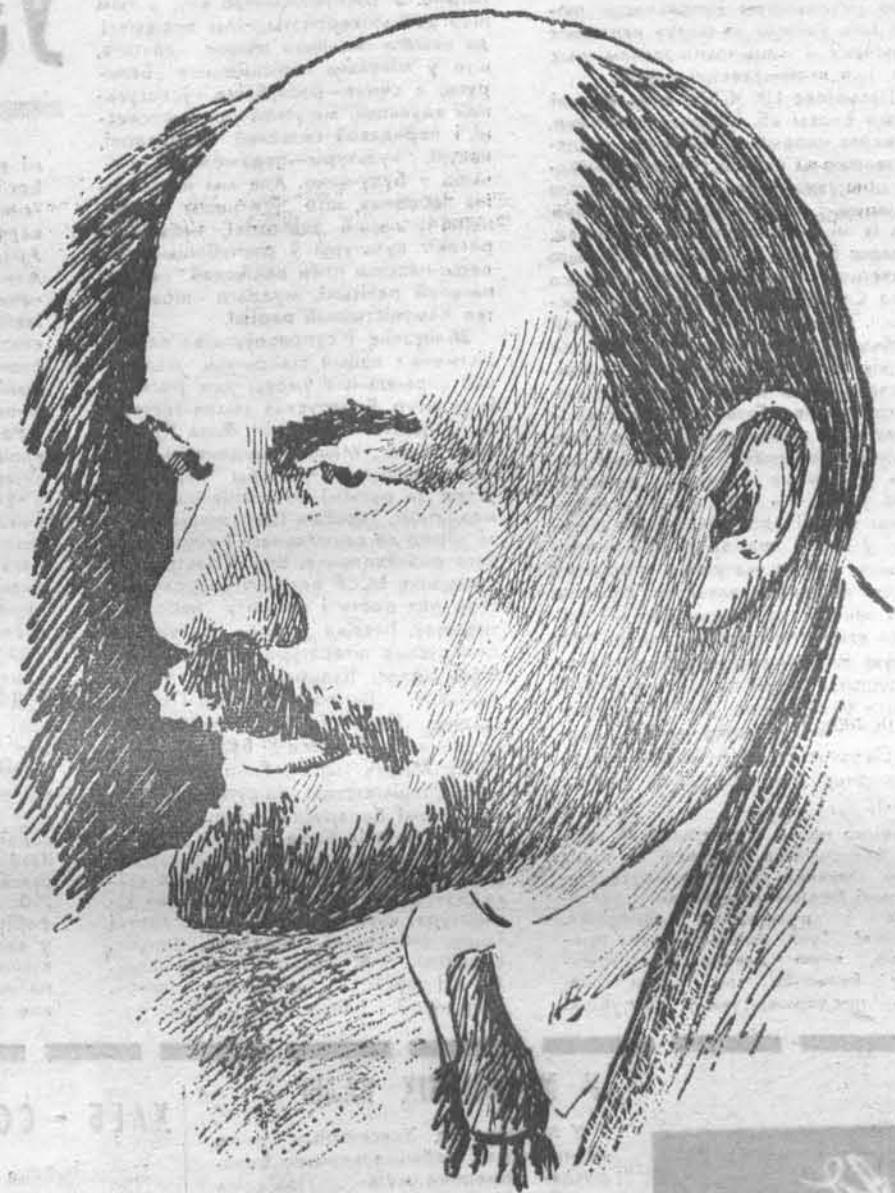
ЛЕНІНСКІ ПАРТРЭТ

Няма ў Расіі, пэўна, дома,
дзе б не знаходзіўся партрэт:
Прышоў ён, блізкі і знаёмы,
Яшчэ ў далёкі, ранні свет.

Жывём,
і кожны з нас сагрэты
На ўсе гады свае і дні.
І зноў стаім перад партрэтам
Сярод глыбокай цішыні.

Так толькі дзеці — кроў жывая
Даўно загінуўшых бацькоў —
У родным твары адкрываюць
Святло нябачаных штрыхоў.

З рускай пераклада
Эдзі АГНЯЦВЕТ.

Андрэй БЕЯН

МОЙ ЛЕНИН

«Ён кепку зняў імкліваю рукой...»

Таксама мужыкі — сябры мае, браты —
Пасля касьбы, нялёгкае работы,
Сціралі кепкай з твару кроплі поту,
Камячылі яе ў руках, зусім, як ты.

«Ён кепку зняў імкліваю рукой...» —
Стралка латышкага я ведаў словы
І адчуваў: ты блізкі, свой, вясковы,
Хоць не жывеш у вёсачцы малой.

Калі на шыбах промні ўспыхвалі
раптоўна, —
Здавалася,
ты запаліў святло ў хаціне
цёмнай!

Ты падымаў нас з беднасці балотнай
І клікаў на бальшак,
І сіл хапіла ў мужыкоў гаротных.

Ты проста, як сваяк,
Паклаў далоні ім на плечы,
Глядзеў, глядзеў на іх:
Тады ў вачах тваіх
Змясціўся свет
і смуткаў чалавечых,
І ўсіх надзей вялікіх, чалавечых.

Яшчэ маленькі хлопчык,
адчуваў я гэта!

Сам уяўляў цябе такім,
Яшчэ не бачыўшы твайго партрэта.
З латышкай пераклада
Эдзі АГНЯЦВЕТ.

Макс ЦЫМЕРЫНГ

ЛЕНИН СЛУХАЕ «АПАСІЯНАТУ»

«Я не ведаю нічога прыгажэйша-
га за «Апасіянату» — слухай бы яе
кожны дзень. Цудоўная, незямная
музыка. Заўсёды думаю з радасцю,
магчыма — з найўнай: — Глядзіце,
якія цуды маглі ствараць людзі!»
(Ленін — Горкаму).

Абняўшы левай правую руку,
адвольны ў позе, сам-насам з сабою,
ён слухае. Бародка ў кулачку
і задуманне ў позірку з журбою.

Акорды то рыдаюць, то пяюць,
а ён нібы ў лунанні мар і мрояў,
і толькі бровы ўзлётам выдаюць
напружанасць душэўнага настрою,
што затаіў сакратаўскі, круты
ягоны лоб — там роздум і лятункі.

Трымціць бемоль — і жылкі, як жгуты,
пульсуюць зноў на скронях працай думкі.
Увесь ён — чуткі слых, і пад брывом,

здаецца, перажытае заснула.
Ды раптам стрэліць зірк, і мёртвым
швом
свет заўтрашні нітуецца з мінулым.

Крэшчэнда нарастае, як прыбой,
гудуць басы — на моры куча-мала,
грувасцяцца валы і за кармой
адчайны крык.

Ён быццам ля штурвала,
і флагман курсам, як ішоў, ідзе.
А ўжо з-пад кіпеня ўстаюць мільёны
паўстаўшых мас, і чутна дзе-нідзе,
як рушца імперыі і троны.
Плямёны хлынулі на штурм цвярдзін.
Грымць апафеоз да крайняй змогі.
Фартысіма — усенародны ўздых
і вольны свет на плошчах перамогі.

Уздых палёгкі: — Ах, Бетховен, ах!.. —
І ўсмешка шчасця ў Леніна ў вачах.

З нямецкай пераклада
Яэп СЕМЯЖОН.

ПЫТАННЕ: Іван Пятровіч, Пастакова ЦК КПСС «Аб падрыхтоўцы да 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік» з увагай вывучаеца савецкімі людзьмі, у тым ліку і літаратарамі. Хацелася б пачуць ад вас, зразумела, у рамках гэтыя артыкула, аб поспехах рэспублікі, аб развіцці беларускай літаратуры ў адзінай сям'і братніх літаратур да гады Савецкай улады.

— Пастакова ЦК КПСС аб падрыхтоўцы да 50-годдзя ўтварэння СССР выклікала ў кожнага савецкага чалавека пачуццё гонару за нашу шматнацыянальную краіну, глыбокія сур'ёзныя разважанні. Мне, як пісьменніку, уяўляюцца асабліва цікавымі і важнымі палажэнні, якія падкрэсліваюць вынікі рэвалюцыйнай дзейнасці ўсіх савецкіх народаў, тую новую гістарычную супольнасць людзей, што ўзнікла на шляху карэнных палітычных і сацыяльна-эканамічных змен, імя якой—савецкі народ.

У Пастанове ЦК КПСС ёсць вельмі важныя словы аб інтэрнацыяналізме, якія варта запамінаць: «Плячом к плячу, ствараючы камуністычнае грамадства, працуючы ў нашай краіне больш ста нацый і народнасцей. І да якой бы з іх ні належаў савецкі чалавек, ён, перш за ўсё, ганарыцца тым, што з'яўляецца грамадзянінам вялікага Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік». Менавіта пачуццё вялікай дружбы, інтэрнацыянальнага адзінства савецкіх людзей ляжыць у аснове жыццядзейнасці нашага сацыялістычнага грамадства. Гэтая дружба савецкіх народаў загартавалася ў працэсе агульнай барацьбы працоўных супраць унутраных і знешніх ворагаў. Толькі ў адзінай сям'і братніх народаў мы змаглі адстаяць справу рэвалюцыі ў гады грамадзянскай вайны, стварыць самую магутную дзяржаву ў свеце, абараніць завабны Вялікага Кастрычніка ў грозны час Вялікай Айчыннай вайны, а потым аднавіць разбураную вайной народную гаспадарку і рушыць далей па шляху камуністычнага будаўніцтва. Да гэтай вышароднай тэмы—усепераможнай аднаці савецкіх людзей—мы, пісьменнікі, неаднаразова звярталіся ў сваіх творах.

Прыемна пісаць і гаварыць аб поспехах беларускага народа ў сям'і адзінай. Паўвека назад Беларусь была вельмі беднай і адсталой у эканамічных і культурных адносінах. А сёння! Тую прамысловую прадукцыю, якую давала дакастрычніцкая Беларусь за цэлы год, цяпер прадпрыемствы рэспублікі

выпускаюць за зякі чатыры—пяць дзён. Па 40—50 цэнтнераў збожжа з гектара збіраюць хлебаводы лепшых калгасаў і саўгасаў. А сярэдні ўраджай у мінулым годзе перавышаў 24 цэнтнеры з гектара. Ці марыў калі беларускі селянін пра такія ўраджай і ўжо зусім немагчыма параўноўваць культурны ўзровень сучаснага беларуса з тым, што мы мелі 50 гадоў назад. Нават у мае юнацкія гады цяжка было сустрэць у рэспубліцы рабочага з сярэдняй адукацыяй. Цяпер

РАЗВІЦЦЕ,

жэ на Мінскім аўтазаводзе дзве трэці рабочых маюць сярэдняю і нават няпоўную вышэйшую і вышэйшую адукацыю. У рэспубліцы—28 вуз, у тым ліку два ўніверсітэты. Мы прывыклі да нашага імклівага жыцця, да таго, што ў мінулым непісьменная Беларусь, а сёння—рэспубліка ўсеагульнай адукацыі, магутнай прамысловасці і перадавой сельскай гаспадаркі, навукі, культуры—пераможна ірочыць у будучыню. Але мы не павінны забываць, што ўсе нашы дасягненні ў галіне эканомікі, небывалы росквіт культуры ў рэспубліцы—гэта перш-наперш плён ленінскай нацыянальнай палітыкі, мудрага кіраўніцтва Камуністычнай партыі.

Збліжэнне і супрацоўніцтва сацыялістычных нацый ствараюць надзвычай спрыяльныя ўмовы для росквіту іх культуры. Беларуская зямля заўсёды была багатая талентамі. Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Цётка—сапраўдныя песняры народныя, услед за рускімі рэвалюцыйнымі дэмакратамі, Тарасам Шаўчэнкам клікалі народ да сацыяльнага і нацыянальнага развіцця. Вялікі Кастрычнік, утварэнне БССР адкрылі шырокі прастор для росту і росквіту народнай культуры. Імкліва пачала развівацца беларуская літаратура. Янка Купала, Якуб Колас, Кузьма Чорны, Міхась Лынькоў, Кандрат Крапіва, Пятрусь Бровка, Пятро Глебка, Эдуард Самуіленак, Змітрок Бядуля, Янка Маўр, Міхась Чарот, Янка Сірыган і многія іншыя сталі, па сутнасці, стваральнікамі беларускай савецкай літаратуры. Для іх была вялікай творчай школай і падтрымкай руская і ўкраінская прагрэсіўная літаратура XIX стагоддзя, а таксама руская савецкая літаратура, якую дастойна прадстаўлялі Горкі, Маякоўскі, Фадзееў, Федзін, Шалахаў, А. Талстой, Фурманаў, М. Астроўскі, Сеяфуліна, Ціханаў, Твардоўскі і іншыя. Тым ж літаратур-

ныя працэсы, што адбываліся ў Расіі ў 20-х гадах, былі ўласцівыя ў той ці іншай ступені і беларускай літаратуры.

За гады Савецкай улады, асабліва ў пасляваенны час, беларуская нацыянальная культура дасягнула сапраўднага росквіту дзякуючы пастаянным клопатам партыі і засваенню творчага вопыту літаратур і мастацтва братніх савецкіх народаў. Беларуская кніга стала карыстацца поспехам ва ўсесаюзнага чытача, шырокую папулярнасць заваяваў, у прыватнасці, беларускі раман, які перакладаецца не толькі на мовы братніх рэспублік, але і на мовы краін свету. У гэтым сэнсе мы асабліва цэнім працу нашых калегаў, якія перакладаюць творы нашай прозы, пазіі на мовы вялікага рускага народа, мову, якая з'яўляецца магутным сродкам культурнага абмену народаў. Далёка за межа-

Мне хочацца звярнуць увагу на іншы факт. Па колькасці кніг, у якіх расказваецца пра жыццё рабочых, сялян, інтэлігенцыі, у нас, магчыма, усё ў парадку. Але наўрад ці хто стане абяргаць, што яшчэ трэба вельмі многае зрабіць, каб па-сапраўднаму зраць таленавіта раскрыць і вобраз сучаснага рабочага, і вобраз сучаснага селяніна—прадстаўніка новага сацыялістычнага сла. Аб гэтым, дарэчы, вельмі добра гаварылася на нядаўнім пленуме прэзідыяма Саюза пісьменнікаў Беларусі.

ПЫТАННЕ: Як вядома, за мжой спрабуюць прадставіць у ліжывым святле развіццё нацыянальнай культуры нашай рэспублікі. Што вы маглі б сказаць у гэтых адносінах?

— Нашы дасягненні ў галіне эканомікі і нацыянальнай культуры, аб якіх я ўжо гаварыў, не пакідаюць каменя

УЗАЕМАЎЗБАГАЧЭННЕ,

мі рэспублікі вядомы імёны Пятруся Броўкі, Кандрата Крапіва, Максіма Танка, Івана Мележа, Міхася Лынькова, Васіля Быкава, Андрэя Макаенка, Аркадзя Куляшова, Піліпа Пестрака, Аляксея Кулакоўскага, Пімена Панчанкі, Янкі Брыля, Алеся Савіцкага, Івана Пташнікова, Міхася Колечынскага, Міколы Аўрамчыка, Костыя Кірэнкі, Аляксея Пысіна, Максіма Лужаніна, Рыгора Бародуліна і многіх, многіх іншых.

Разам з тым у Беларусі надзецца вялікая ўвага перакладам і выданням аўтараў з другіх рэспублік. Іх творы з'яўляюцца і ў часопісах, і асобнымі кнігамі. Шкада толькі, што часам мы яшчэ не апэратыўна знаёмім беларускага чытача з лепшымі кнігамі нацыянальных літаратур (не хапае вопытных перакладчыкаў). Бадай, самыя цесныя сувязі склаліся ў нас з братняй Украінай, бо ўкраінскую мову ўсе мы разумеем і пэўна кожны з нас што-небудзь пераклаў. Літаратурныя ж сувязі вымярваюцца колькасцю ўзаемных перакладаў.

Плённы рост беларускай літаратуры яскрава падкрэсліваюць і некаторыя лічбы. У літаратуру штогод прыходзіць новае папаўненне маладых. Калі ў 1945 годзе СП БССР налічваў усяго 46 пісьменнікаў, то сёння іх—290. 290 тых, хто здольны, павінен і робіць свой уклад мастацкім словам у вялікую і пачэсную справу камуністычнага выхавання працоўных. Можна назваць шэраг вядомых твораў, але пералік атрымаецца доўгім...

на камені ад той бессаромнай хлусні, якую распаўсюджваюць агенты імперыялізму на Захадзе. Натуральны працэс збліжэння сацыялістычных нацый яны спрабуюць прадставіць як нейкую «асіміляцыю», «русіфікацыю» і г. д. Кожны ведае, што развіццё культуры, сацыялістычнай па сваім змесце, не адмаўляе, а ўсяляк захоўвае яе нацыянальныя формы. І, як ужо падкрэслівалася, руская мова, як мова міжнацыянальных зносін, садейна ўзаемаўзбагачэнню нацыянальных культур, не шкодзіць ім. Для чаго ж патрэбна ідэалагам антыкамунізму ліжывым савецкім аб «русіфікацыі»? Не цяжка адгадаць: іх мэта—аслабіць аднасьць і дружбу народаў Краіны Саветаў.

Камуністычная партыя вучыць безрэжна адносіцца да духоўнай спадчыны народа. На яе падставе развіваецца пасля Вялікага Кастрычніка наша літаратура і мастацтва. 80 працэнтаў кніг, якія штогод выдаюцца ў рэспубліцы—на роднай беларускай мове. У нас кожны са школьнай парты знаёмы з імёнамі вядомых дзеячоў культуры Беларусі, аб іх пішуць, іх памяць ушаноўваюць. Не так даўно мы шырока адзначалі, напрыклад, юбілей Максіма Багдановіча і народнага артыста СССР Рыгора Шырмы, а цяпер актыўна рыхтуемся да вялікіх народных святаў, да 90-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Дарэчы, гэтыя даты будуць адзначаны ў краіне з той жа ўважлі-

У МАСКОЎСКИХ КАЛІГ

У Маскве, ва Усесаюзным доме кампазітараў, адбыўся канцэрт беларускай камернай музыкі. Праграма яго была разнастайная і цікавая. На вечары прэгучалі Струнны квартэт М. Аладава, пяць беларускіх народных песень у апрацоўцы А. Багатырова, паэма для скрыпкі і фартэпіяна Э. Тырманд, п'есы для фартэпіяна Р. Суруса, для скрыпкі—Я. Глебава, «Беларускія» напевы для цымбал і фартэпіяна Д. Камінскага, «Накцюрн» і «Гумарэска» з Сюіты для цымбал і фартэпіяна С. Карэса, акальняныя творы Г. Вагнера, Д. Смольскага, І. Лучанка.

У канцэрце прынялі ўдзел С. Данілюк, Л. Малышава, Т. Міянсарова, Н. Цёмкіна, Л. Гарэлік, Я. Гладкоў, Л. Івашкоў, Р. Нодэль і А. Падгайскі.

САЮЗ ПРАЦЫ І МУЗЫ

мадзейнасці змогуць пастаянна атрымліваць кансультацыі і метадычную дапамогу рэжысёраў, балетмайстраў, вядучых артыстаў філармоніі. Нядаўна ў клубе завода адбыліся сустрэчы артыстаў філармоніі з прафсаюзнымі і камсамольнымі работнікамі прадпрыемства.

Рыхтуецца сумесны святочны канцэрт, у якім прымуць удзел артысты філармоніі і пераможцы заводскага маладзёжнага конкурсу «Ало! Мы шукаем таленты!».

В. ТОРМАСАУ.

«Не ўб'ю тату масленіца». А. Чэкавіч «Сватанне», М. Пагодзіна «Чалавек з ружом», А. Макаенка «Лівоўка на арбіце», М. Матукоўскага «Аміні-суды» і іншыя. Народны тэатр часта гоць у чыгуначнай лінейных станцыях, у калгасах і саўгасах.

Л. Сасімовіч.

Калектыў народнай харавой павылі Машэва, іммі іруе Аляксей Аляксеевіч Бялыя, падрыхтаваў новую праграму, прысвечаную 50 годню ўтварэнні БССР. Нядаўна самадзейныя артысты паказалі на ў Вякаўсім раённым палатна культуры. У канцэрце прынялі ўдзел жаночы напалыны квартэт і аркестр народнага інструментаў гарадскога Дома культуры.

М. Ноўжынаў.

ХЛЕБ - СОЛЬ ГАМЯЛЬЧАН

Незвычайнае ажыццеленне панавала ў ясны вясновы дзень на граніцы Беларускай і Украінскай рэспублік, на стыку Рапнаўскага і Гомельскага раёнаў. Гамяльчане сустралі работнікаў Чарнігаўскага абласнога музея і артыстаў народнага хору «Дзясна». Гасцям ладнелі хлеб-соль—пахучы, духмяны беларускі каравай.

Увечары гасцей запрасілі ў новы будынак Гомельскага раённага дома культуры (у Навабеліцы). Навуковыя супрацоўнікі Чарнігаўскага абласнога музея прачыталі даклады, прысвечаныя брацкаму

саюзу украінскага, беларускага і рускага народаў. З вялікай разнастайнай праграмай выступіў народны хор «Дзясна» пад кіраўніцтвам заслужанага артыста УССР Л. Папына—аўтара многіх песень, які ўвайшлі ў рэпертуар праслаўленага хору.

У знак дружбы гамяльчан і чарнігаўцаў і ў памяць аб вечары гасці ўручылі супрадоўнікам Гомельскага абласнога краязнаўчага музея нацыянальны сцяг Украінскай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

М. ГАТЮКІН.

ПАЗІЯ — ГОСЦЯ МІЛІЦЫ

Да гэтага літаратурнага вечара рыхтаваліся задоўга да таго, як ён ён меў адбыцца. Супрадоўнікі брэсцкай міліцыі чакалі гасцей—пісьменнікаў, якія жывуць і працуюць у Брэсце. І вось да іх прыйшлі Ул. Калеснік, М. Рудноўскі, А. Авецкі, М. Цялічна, Н. Гараталд і іншыя члены літаратурнага аб'яднання пры абласной газеце «Заря». Старшыня аб'яднання Ул. Калеснік пазнаёміў аўдыторыю з паэтам. У зале прэгучалі вершы аб Брэстчыне, яе працавітых і мужных людзях, аб пагранічніках і настаўніках, аб каханні і вернасці...

Хвалюючая размова была вельмі сугучна з тэмай вечара, вызначанай думка словамі: «Вясла і паэзія».

А. ГАРАЙ.

На здымку—сцена са спектакля. У ролі Германа—народны артыст БССР З. Бабіч, Лізы—І. Адзіцова, Фота Ул. КРУВА.

Ад
пятніцы
да
пятніцы

САЮЗ ПРАЦЫ І МУЗЫ
Калектыў Беларускай дзяржаўнай філармоніі і мінскага приборабудаўнічага завода імя У. І. Леніна заключылі паміж сабой дагавор аб садружнасці.
Для калектыўнага завода будуць арганізаваны канцэрты сімфанічнай, камернай, арганнай і эстраднай музыкі. Сумесна намечана правесці вечары, прысвечаныя святкаванню 1 Мая, Вялікага Кастрычніка і залатому юбілею Саюза ССР.
Удзельнікі заводскай мастацкай са-

Гадзеі Факлы Навіны
10 гадоў назад драматычнаму тэатру мастацкай самадзейнасці Брэсцкага чыгуначнага клуба было прысвоена званне народнага тэатра. За гэты час калектыў працягнуў вялікі творчы жывіць.
У яго актыўна каля чатырохсот выступленняў. Тэатр паказаў п'есы М. Горькага «На дне», А. Астроўскага

васцю і маштабнасцю, якой былі адзначаны юбілей і іншыя прадстаўніцкі культуры народаў СССР. У Маскве і Кіеве рыхтуюцца вечары, прысвечаныя пачынальнікам беларускай савецкай літаратуры. І нікому не аспрэчыць факт, што толькі ў выніку збліжэння з рускай культурай, з культурай іншых народаў Беларуска народ за гады Савецкай улады назмерна ўзбагаціў сваю нацыянальную культуру.

ПЫТАННЕ: Як адзначалася ў пастанове ЦК КПСС: «умцаванне дружбы народаў, працы розкіі і збліжэння сацыялістычных нацый жыватворна ўплываюць на ісе сферы жыцця савецкага грамадства — эканоміку і палітыку, ідэалогію і мараль, культуру і быт». У гэтым сэнсе цікава было б пачуць, які ўплыў адчувае беларуская літаратура ў апошніх гадах з боку іншых літаратур?

— Які канкрэтны ўплыў мы адчуваем з боку братніх літаратур—гэта тэма для многіх навуковых дысертацый. Але давайце возьмем элементарныя прыклады. Я, напрыклад, уважліва сачу за кніжымі назвінкамі, чытаю творы рускіх, украінскіх, літоўскіх пражанцаў.

РОСКВІТ

Ісаў, мне цікава, як яны вырашаюць складаныя мастацкія пытанні. У паказе вобразе нашага сучасніка. Упэўнены, тое ж робяць пісьменнікі ў іншых рэспубліках, магчыма, нехта з маіх калег у Казахстане ці ў Арменіі уважліва праглядаў мой раман «Снежныя зімы» або апавесці Васіля Быкава, які выдаваліся амаль ва ўсіх братніх рэспубліках. Далей. Есць у нас усесаюзны часопіс «Вопросы литературы». Мы, літаратары, узбагачаем сябе, беручы з гэтай агульнай тэарэтычнай крыніцы. А колькі асабістых сустрэч у нас, літаратараў, колькі карысных паездак! Сустрэкаючыся на пленумах, нарадах у Маскве, мы,

прадстаўнікі шматлікіх нацыянальных літаратур, вядзем размовы, абмяняваемся цікавымі думкамі па надзённым пытаннях развіцця літаратуры. Менавіта такія сустрэчы аказваюць непазбежны ўплыў на літаратурны працэс і ў нашай рэспубліцы. Карацей кажучы, нашы творчыя пошукі былі б менш плённымі, калі б на ўзбраенні ў нас не было вядомых таленавітых твораў савецкай літаратуры,— такіх, напрыклад, як раманы А. Ганчара і К. Сіманова, М. Стэльмаха і С. Залыгіна, М. Случкіса і Ч. Айтматова, І. Друцэ і Ю. Бондарова, і многіх іншых.

ПЫТАННЕ: Што робіцца Саюзам пісьменнікаў БССР напярэдні 50-гаддзя СССР па далейшым развіцці міжнародных сувязей?

— Распрацаваны даволі вялікі план цікавых мерапрыемстваў. Правадзюцца іх каардынумем з Саюзам пісьменнікаў СССР. Намецілі шэраг сустрэч з літаратарамі саюзных рэспублік на Беларускай зямлі.

З поспехам праходзіць у нас Усесаюзны тыдзень дзіцячай кнігі. Гасціна прынялі мы больш трыццаці пісьменнікаў краіны. Акрамя азнамялення з жыццём рэспублікі, сустрэчы з піянерамі і школьнікамі, мы правялі з імі сур'ёзную гаворку аб праблеме інтэрнацыянальнага выхавання ў дзіцячай літаратуры, абмяняліся вопытам літаратурнай працы—што варта зрабіць па выхаванні чалавека камуністычнага светлагляду.

На святкаванні юбілею Янкі Купалы і Якуба Коласа з'едуцца да нас госці з усіх рэспублік краіны. Адбудзецца саюсаблівае свята інтэрнацыянальнай дружбы народаў. Сярод гасцей будучы і кіраўнікі творчых саюзаў, работнікі выдавецтваў, перакладчыкі. Выкарыстаем іх прыезд, каб паглыбіць, умацаваць нашы творчыя сувязі і кантакты. У прыватнасці, дамовімся аб перакладах шэрагу твораў літаратараў братніх рэспублік—у гэтым мы маем вострую патрэбу з прычыны стварэння ў нас новага выдавецтва мастацкай літаратуры.

Мае цікавай быць і рэгіянальная нарада ў Кіеве пісьменнікаў Украіны, Беларусі і Малдавіі. Гаворка пойдзе на ёй аб рамане і апавесцях на гістарычную і гісторыка-рэвалюцыйную тэму ў літаратуры трох братніх рэспублік.

У верасні запрасім да сябе прад-

стаўноў літаратур усіх саюзных і некаторых аўтаномных рэспублік на Дні літаратур народаў СССР. Гэта—вельмі важнае і цікавае мерапрыемства. З удзелам пісьменнікаў братніх рэспублік правядзем урачысты юбілейны пленум, прысвечаны 50-гаддзю СССР. Пры СП БССР створана спецыяльная камісія па сувязях з літаратурамі народаў СССР і замежных краін. У яе нямаю надзённых спраў.

Як бачыце, праграма дзейнасці СП БССР светла — вялікая і адказная.

ПЫТАННЕ: Іван Пятровіч, паколькі вы — пражанца, раманіст, ці не магл б хоць коротка ахарактарызаваць адметныя рысы сучаснага літаратурнага працэсу ў рэспубліцы, а таксама сказаць, які тып рамана найбольш блізкі вам, нарэшце, якія прадназы на развіццё беларускага рамана ў будучым?

— Адказаць кваліфікавана на гэтыя комплексныя пытанні мог бы, бадай, толькі добры крытык... Я не буду залазіць у нетры важкіх вывадаў і абгульчэнняў. Падзяляю некаторымі выключна сваімі назіраннямі.

Якія адметныя рысы літаратурнага працэсу ў рэспубліцы? Мне здаецца, што намеціцца істотны паварот пісьменнікаў да тэм сучаснасці. Маю на ўвазе, перш за ўсё, нашага брата пражанца. Прыгадайце творы нядаўняга часу... Часопісы літаральна запаланіла тэма «ўспамінаў». Пісалася пра дзяцінства, пра вайну, пра сяло далёкага мінулага... Сённяшні дзень рэдка трапляе ў творчую арбіту пісьменніка. Думаю, што тлумачыцца гэта з'ява адным—мы слаба вывучалі тыя важныя сацыяльныя працэсы, што адбываліся вакол нас у жыцці. І ўсё ж для многіх з нас гэты час не прайшоў марна. Быў плённы творчы роздум. Былі развагі. І мне вядома, што многія пражанцы працуюць над творами, якія набліжаны да нашых дзён, якім перш-наперш уласціва глыбіня пранікнення ў нетры народных характараў, дакладнае разуменне сутнасці з'яў нашага часу. Зразумела, што добрыя прагнозы не даюць падстаў для самазаспакаення.

Што датычыць паэзіі, то і тут назіраецца, як кажуць, пераацэнка некаторых каштоўнасцей. Было захапленне любоўнай лірыкай. Цяпер больш выразна загучалі тэмы грамадзянскія, сацыяльныя.

Значна большага чакаем мы ад нашай літаратурнай крытыкі пасля ая-

дамай Пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», пасля той шырокай дыскусіі ў часопісах і штогодніку «Літаратура і мастацтва», нарэшце, пасля чарговага пленума праўлення СП БССР па пытаннях крытыкі... Гэтыя важныя, істотныя падзеі ў нашым пісьменніцкім жыцці, бясспрэчна, ажывяць літаратурны працэс.

Наконт рамана. Які тып рамана мне бліжэй—сацыяльна-гістарычны, сямейна-бытавы, сацыяльна-псіхалагічны? Думаецца, што кананізаваны нейкі адзін тып няварта. Урэшце, форма твора вызначае поспех, а талент мастака. Я мог бы назваць нейкія пэўныя рысы, уласцівыя беларускаму раману наогул—раман абапіраецца на апавядальныя традыцыі эпічнага плана, ахоплівае шырокае кола падзей, напоўнены вялікай колькасцю характараў, сюжэтных ліній і г. д. Ды сутнасць пытання не ў гэтым. Перш за ўсё раман павінен быць творам шырокага грамадскага гучання. Стыліявы і іншы мастацкія адрозненні твораў, вядома існуюць: мой раман не падобны на мележаўскі раман, проза Кулакоўскага адрозніваецца ад прозы Быкава і г. д. Разнастайнасць стылявых манер, пісьменніцкіх індывідуальнасцей сведчыць аб сталасці нашай літаратуры.

Як ужо гаварылася, беларускі раман упэўнена крочыць да ўсесаюзнага чытана. Можна спадзявацца, што ў далейшым пісьменніцкі памножаць свае поспехі ў гэтым жанры. «Польмя» пачало друкаваць новы раман Тараса Хадкевіча, заканчваецца раманы Іван Мележ, Аляксей Кулакоўскі, Іван Чыгрынаў, пішучы—Барыс Сачанка, Вячаслаў Адамчык і іншыя. Працую і я над новым раманам. Не буду пераказваць сюжэт. Скажу толькі, што ў ім прадстаўлены і партыйна-савецкія работнікі, і рабочыя, і творчая інтэлігенцыя. Падзеі адбываюцца ў нашы дні.

Мне думаецца, што Пастанова ЦК КПСС «Аб падрыхтоўцы да 50-гаддзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік» ставіць перад мастацкай літаратурай вялікую, складаную і высакародную задачу: стварыць вобраз савецкага чалавека-інтэрнацыяналіста, паказаць гістарычныя вярхі развіцця нашага сацыялістычнага грамадства, адлюстравяць гісторыю краіны, партыі, поспехі ленінскай нацыянальнай палітыкі.

ЦУД ХХ СТАГОДДЗЯ—ДЗІЦЯЧЫ ТЭАТР

УСЕСАЮЗНАЯ КАНФЕРЭЦЫЯ «БРАНЦАЎСКІЯ ЧЫТАННІ»

На гэты раз традыцыйны «Бранцаўскія чытанні» адбыліся ў Мінску. На іх ішла размова пра здабыткі дзіцячых тэатраў нашай краіны ў апошні час, пра неабходнасць творчых сувязей паміж калектывамі розных рэспублік. Да нас прыхалі госці з Масквы, Ленінграда, Рыгі, Тбілісі, Таліна, Саратава і іншых гарадоў — мастацтвазнаўцы, рэжысёры, акцёры, педагогі.

Канферэнцыю адкрыла старшыня праўлення БТА народная артыстка СССР Ларыса Александровская, якая пажадала ўсім яе ўдзельнікам вялікіх поспехаў у высакароднай справе выхавання дзяцей і юнакоў дастойнымі грамадзянамі нашай краіны.

Ленінградскі тэатр юнага глядача, які шмат гадоў узначальваў Аляксандр Бранцаў, аказаў пастаянную дзейную дапамогу асобным работнікам і цэлым калектывам дзіцячых тэатраў краіны. Таму ў выступленнях амаль усіх прадстаўнікоў братніх рэспублік гучала ўдзячнасць рускім калегам. Педагагічныя і эстэтычныя прынцыпы Бранцава сталі асновай, на якой будуецца сваю работу дзіцячы тэатр краіны. Заўсёды будзе пліччым сваім настаўнікам А. Бранцава і Мінскі тэатр юнага глядача, для якога ён зрабіў нямаю добрага.

Каб развіццё тэатра

ішло так інтэнсіўна, бурна, так хутка, як сёння развіваюцца нашы дзеці, гаварылася на канферэнцыі, трэба наладзіць пастаянны і сур'ёзны абмен вопытам паміж тэатрамі розных рэспублік—гэта датычыць і рэпертуару, і рэжысуры, і педагагічнага вопыту. Сапраўды, руская драматургія ўзбагаціла і ўпрыгожыла афішу кожнага нацыянальнага калектыву. А вось п'ес украінскіх, узбекскіх, прыбалтыйскіх драматургаў амаль што не сустрачеш у рэпертуары суседзяў. Вельмі прыемна, што светла, у гадавіну ўтварэння Савецкага Саюза, адчуваюцца прыкметны зрухі ў такім узаемаабмене. Гэты абмен дасць вельмі многа і для інтэрнацыянальнага выхавання будучых грамадзян, бо толькі разуменчы і паважалючы культуру народа суседняга, чалавек можа па-сапраўднаму павяжаць сваю культуру.

На канферэнцыі адзначалася, што іншы раз прадстаўніцкі блытаюць паняцце нацыянальнага характара з яго знешнімі: чыста этнаграфічнымі прыкметамі. Рэдка якога рэжысёра спынаю анацыянальны калорыт, калі ён ставіць Мольера ці Гоцы. Калі ж гаворка ідзе пра грузінскую ці башкірскую п'есу, то дзеянне ў ёй звычайна расквешваецца такой масай этнаграфічных дэталей, што яны не дапама-

гаюць, а перашкаджаюць успрыняццю таго самага нацыянальнага характара, у імя якога ставіцца п'еса.

Прамоўцы справядліва адзначалі, што драматургі не вельмі акаотна супрацоўнічаюць з дзіцячымі тэатрамі. Але думаецца, што мелі рачы і тыя, якія лічаць, што гэты тэатр не павінен абмяжоўваць сябе нейкай спецыяльнай дзіцячай драматургіяй, а ставіць п'есы класікаў, цікавейшых сучасных «дарослых» драматургаў, бо няма такой добрай п'есы, якая была б супраціпаказанай альбо незразумелай падлеткам. Шэкспір, Астроўскі, Гоголь, Горкі, Розаў, Арбузаў — іх драматургія можа прынесці нямаю карысці на дзіцячай сцэне.

Некаторыя рэжысёры чамусьці лічаць, што дзіцячы спектакль павінен быць абавязкова пазукальным, дыдактычным, і станоўчыя героі ў іх заўсёды аднапланавыя, бязгрэшныя, «благітныя». Такіх сумных герояў не могуць палюбіць дзеці, яны не стануць прыкладам для пераймання. Толькі яркі, эмацыянальны, сапраўды мастацкі спектакль можа даць жадамы вынік.

Напярэдадні канферэнцыі госці пазнаёміліся са спектаклямі «Дай вады, калодзеж!» і «Зялёная птушка» ў тэатры юнага глядача і «Васіліса Прыгожая» ў лялечным

тэатры. Асаблівае ўражанне пакінуў спектакль «Зялёная птушка». Спектакль пастаўлены свежа, з багатай фантазіяй, па-тэатральнаму ярка. Ён прасякнуты не толькі гумарам, але і тонкай іроніяй, якую так разумюць і любяць падлеткі. Калі ўжо гаварыць пра спецыфіку тэатраў юнага глядача, то «Зялёная птушка», безумоўна, адпавядае ёй. Праўда, адчуваецца, што мінскія акцёры яшчэ не прывычаліся працаваць у такім плане. Але тое захапленне, з якім яны іграюць, сведчыць, што з часам гэтая рэжысура можа стаць для іх арганічнай.

Цікавым выкарыстаннем фальклорнага матэрыялу прывабіў і спектакль «Дай вады, калодзеж!», хоць шмат у чым ён здаўся спрэчным.

Казка — улюбёны жанр лялечных тэатраў. Гэта натуральна, бо казка — тое зерне, з якога пачынае прарастаць любоў да роднай культуры. Дзіўнай здаецца адсутнасць беларускай нацыянальнай казкі ў рэпер-

туары Мінскага лялечнага тэатра. А тая руская казка, якую дзелялася паглядзец гасцям, таксама не задаволіла іх якасцю літаратурнага матэрыялу, хоць не выклікае сумненняў прафесійнае майстэрства рэжысёра, мастака, артыстаў.

Дзіцячы тэатр — адзін з цудаў ХХ стагоддзя. Вельмі радуе, што ў нашай краіне яму ўдзяляецца шмат увагі. Значна яго цяжка пераацэніць, сказаў, закрываючы канферэнцыю, міністр культуры БССР Ю. Міхневіч. Ён шчыра падзякаваў гасцям за іх зацікаўленую, глыбокую, сур'ёзную размову, за пажаданні і прапановы, якія надзвычай прыдадуцца ў паўсядзённай дзейнасці тэатраў.

Сапраўды, вельмі каштоўнымі, цікавымі былі «Бранцаўскія чытанні» ў Мінску. І вельмі шкада, што асноўны даклад, зроблены кандыдатам

мастацтвазнаўства С. Пятровічам, утрымліваў толькі агульнавядомыя звесткі з гісторыі тэатра юнага глядача і не адпавядаў ні тэме канферэнцыі, ні ўзроўню сучаснай тэатразнаўчай думкі. Шкада таксама, што запытаны на канферэнцыю прадстаўнікі Гомельскага і Брэсцкага лялечных тэатраў не знайшлі магчымасці прысутнічаць на ёй.

На здымку — народная артыстка Латвійскай ССР Вера Сігнаўеўская, рэжысёр Міхалей Шыйло, асадувач дзеля мастацтваў РСФСР і Грузіі Іван Сімаў, украінскі драматург Яфім Чапавецкі, педагог Рыжскага тэатра юнага глядача Шпіль Луфт, мастацтвазнаўца з Ленінграда Уладзімір Сяхоўскі-Цанікоў, педагог Рыжскага тэатра юнага глядача Аўсма Стуртэ.

Фота Ул. КРУКА.

«Я КАЯ ЗАХАПЛЯЮЧАЯ галіна — гісторыя мастацтва. Колькі тут работы для камуніста. Учора да раніцы не мог заснуць, усё разглядаў адну кнігу за другой. І прыкра мне стала, што ў мяне не было і не будзе часу заняцца мастацтвам», — гаворыў У. І. Ленін у час першай рускай рэвалюцыі А. Луначарскаму.

Нават у эміграцыі Уладзімір Ільіч не прпускаяў выпадку наведаць музей. Н. К. Крупская прыгадвае, як ён «забраў некя ў Вароўскага цэлы стос ілюстраваных характарыстык розных мастакоў і пачаў іх падоўгу па вечарах чытаць і разглядаць прыкладзеныя да іх карціны».

Вывучаючы тэарэтычную спадчыну У. І. Леніна, мы бачым у ёй выразную эстэтычную канцэпцыю. Разглядаючы пытанні мастацтва, якое Уладзімір Ільіч лічыў «агульнапартыйнай справай», ён зыходзіць з матэрыялістычнага разумення гісторыі, Ленінская тэорыя адлюстравання стала філасофскай асновай марксісцкай эстэтыкі.

Мастацтва заклікана спрыяць правільнаму пазнанню рэчаіснасці і яе рэвалюцыйнаму пераўтварэнню. Такую задачу, паводле Ільіча, можна выканаць толькі мастацтва, якое дае праўдзівае адлюстраванне жыцця ў яго дыялектычным развіцці, г. зн. мастацтва рэалістычнае.

Новую культуру, як вучыў У. І. Ленін, можна ствараць толькі на аснове стараннага вывучэння і перапрацоўкі з пазіцыі марксізма лепшых узораў і традыцый сусветнай культуры, назапашанай чала-

«...У МАСТАЦТВЕ САМАЕ ЦІКАВАЕ — ГЭТА ПРАЎДЗІВАЕ АДЛЮСТРАВАННЕ...»

вектвам у працэсе яго развіцця. Вядома, як рашуча крытыкаваў Ільіч план стварэння так званай чыстай «пролетарскай культуры», пад выглядам якой рабочым падносілі буржуазныя погляды ў філасофіі, а ў галіне мастацтва выхоўвалі недарэчныя, скажоныя густы. Вядома, як гарача спрачаўся ён 25 лютага 1921 года ў камуне студэнтаў ВХУТЭМАСа (Вышэйшых мастацка-тэхнічных майстэрняў) аб выяўленчым мастацтве, аб задачах жывапісу, які павінен ісці ў нагу з рэвалюцыяй. Зразумела, Ільіч адстойваў жывапіс рэалістычны. Леніну вельмі спадабаўся малады запал вхутэмацаўцаў, іх непасрэднасць, палымнае жаданне служыць рэвалюцыі. Але ў выніку гарачай палемікі яму стала ясна, што ў маладых мастакоў не было правільнага разумення шляхоў далейшага развіцця мастацтва.

З успамінаў сучаснікаў вядома, як рэагаваў Уладзімір Ільіч на розныя творы выяўленчага мастацтва, створаныя ў першыя гады Савецкай дзяржавы. Да ліку нямногіх ухваленых Леніным работ адносіцца барэльеф Сцяпана Халтурына, створаны Н. Альтманам. Калі абмяркоўваліся праекты помніка Карлу Марксу, Ленін асабліва пра-

сіў звярнуць увагу мастака на партрэтае падабенства.

Пра патрабаванні Ільіча да мастакоў прыгадваюць тыя з іх, каму выпала рэдкая шчасце ствараць партрэты Леніна з прыроды.

Мастак і інжынер А. Магарам пазнаёміўся з Леніным у эміграцыі, у Швейцарыі, у 1916 годзе. Эцюд, створаны Магарамам, Уладзіміру Ільічу спадабаўся. На яго думку, падабенства было ўдоўлена, і ён згадаўся пазіраваць для партрэта. Мастак у той час захапляўся Рэмбрантам і вырашыў пісаць Леніна ў капелюшы, каб стварыць «рэмбрантаўскае асвятленне». Калі работа набліжалася да завяршэння, Ленін прызнаўся, што эцюд яму спадабаўся больш. «Мне думаецца, — сказаў ён, — што вы мудрагеліце. Мастак не павінен нікога пераймаць; ён павінен быць самабытным». І другі раз з поваду таго ж партрэта: «Усякае перайманне падобнае на крыўляанне. Памойму, у мастацтве самае цікавае — гэта праўдзівае адлюстраванне таго, як мастак адчувае, а няшчырасць і крыўляанне адразу кідаюцца ў вочы».

У 1920 годзе, на ўрачыстым адкрыцці II кангрэсу Камінтэрна ў

палацы Урыцкага ў Петраградзе мастак І. Бродскі зрабіў алоўкам малюнак Уладзіміра Ільіча. Бродскі папрасіў Леніна паставіць пад малюнак аўтограф. Уладзімір Ільіч не без падстаў заўважыў, што на малюнку ён атрымаўся не падобным на сябе. «Першы раз у жыцці падпісаюся пад тым, з чым не згодзен», — сказаў ён, распісваючыся.

Тады ж, у 1920 годзе, Н. Альтман стварыў першы скульптурны партрэт Леніна з прыроды. Замест некалькіх гадзін, як спачатку меркавалася, скульптар працаваў у кабінете правадыра 250 гадзін, на працягу якіх ім было створана 10 падрыхтоўчых лістоў. Ленін уважліва сачыў за падабенствам.

У «Філасофскіх сшытках» Уладзіміра Ільіча можна знайсці выпіску з Феербаха: «Мастацтва не патрабуе прызнання яго твораў за рэчаіснасць». Апошнія слова падкрэслена. На жаль, Ленін не пракаментаваў гэтую думку, унесена ў «Філасофскія сшыткі» не раней 1909 года.

Увогуле, як сведчаць, напрыклад, Н. К. Крупская і А. В. Луначарскі, Уладзімір Ільіч па пытаннях мастацтва выказваўся вельмі стрымана.

Гісторыі гэтых медалюў і плакеткі розныя. Медалі знаходзяцца ў экспазіцыі Беларускага дзяржаўнага музея. Плакетку знайшлі ў зямлі школьнікі Лынтупскай сярэдняй школы. Медалі з'яўляюцца першымі ў вялікай нумізматичнай Ленініяне. Пра адзін вядома, што ён выкананы на Манетным двары ў Петраградзе вопытным гравёрам Дэмітрыем Сцяпанавым і быў прысвечаны другой гадавіне Вялікага Кастрычніка. Другі медаль перадаў

у музей мінчанін Л. Хурсік. Медаль быў выпушчаны да першай гадавіны рэвалюцыі і ім узнгароджвалі чырвонагвардзейцаў, якія ўдзельнічалі ў абароне Царыцына. Пра плакетку амаль нічога не вядома. Лынтупскія краязнаўцы звярталіся за даведкамі ў Ленінград на Манетны двор і ў Музей У. І. Леніна ў Маскве, але ўсё дарэмна. Звестак пра яе няма. Толькі з Саюза мастакоў СССР школьнікам адказалі, што, мабыць, плакетка самароб-

ная. Гэта і навяло лынтупскіх краязнаўцаў на думку: — А ці не з'яўляецца плакетка сведкам нейкай невядомай дагэтуль старонкі з дзейнасці КПЗБ? Гэтая гіпотэза здаецца верагоднай, і рэдакцыя

далучаецца да просьбы лынтупскіх школьнікаў і звяртаецца разам з імі да ўсіх нашых чытачоў: — Ці не ведае хто-небудзь гісторыі гэтай плакеткі? Яе аўтар? Калі і з якой нагоды яна была створана?

Далучаецца да просьбы лынтупскіх школьнікаў і звяртаецца разам з імі да ўсіх нашых чытачоў: — Ці не ведае хто-небудзь гісторыі гэтай плакеткі? Яе аўтар? Калі і з якой нагоды яна была створана?

Далучаецца да просьбы лынтупскіх школьнікаў і звяртаецца разам з імі да ўсіх нашых чытачоў: — Ці не ведае хто-небудзь гісторыі гэтай плакеткі? Яе аўтар? Калі і з якой нагоды яна была створана?

НЯСГАСНАЕ СВЯТЛО

У. І. ЛЕНІН І БІБЛІЯТЭЧНАЯ СПРАВА

Упершыню ў гісторыі грамадскай думкі Уладзімір Ільіч Ленін стварыў цэласнае вучэнне аб культурнай рэвалюцыі як састаўнай частцы пабудовы новага грамадства. Ён быў найвялікшым арганізатарам культурнага будаўніцтва, у тым ліку ў галіне бібліятэчнай справы.

Першы народны камісар па асвеце Анатолій Луначарскі ўспамінае цікавы эпізод: «...Уладзімір Ільіч, — піша ён, — звяртаў асаблівую ўвагу на ўсё, што мае адносіны да кнігі. Яго з першага дня перавароту хвалявала пытанне аб бібліятэках. У наступную пасля ўзяцця Зімяяга палаца (рэзідэнцыі буржуазнага Часовага ўрада) ноч, гадзіны ў 4 або 5, ён адвёў мяне ўбок, пасля таго як адбылося маё прызначэнне камісарам па асвеце, і сказаў: «Пастарайцеся звярнуць у першую чаргу ўвагу на бібліятэкі... Як мага хутчэй трэба зрабіць кнігу даступнай масе».

Адносіны Уладзіміра Ільіча да бібліятэк — не проста факт яго асабістай біяграфіі. Ленінскае разуменне ролі кнігі, значэння бібліятэкі легла ў аснову савецкага бібліятэказнаўства.

Ленінскія словы — «Кнігу — народу», «Кніга — велізарная сіла», «бачыць гордасць і славу... бібліятэкі... у тым, наколькі шырока абарачаецца кніга ў народзе...» — не проста палітычныя лозунгі. У іх змяшчаецца прынцыпова новая разгорнутая праграма распаўсюджвання кніг сярод шматмільённага мас насельніцтва ва ўмовах сацыялістычнага грамадства.

Захавалася больш як 270 артыкулаў Леніна, яго даклады і прамыя, пісьмаў і тэлеграм, заўваг і паправак да праектаў дакументаў, прысвечаных бібліятэчнай справе. Каштоўнасць іх велізарная. «Калі цяпер перачытаеш выказванні Ільіча па бібліятэчнай справе, — пісала Н. К. Крупская, — адчуваеш, як важна і жыццёва патрэбнае, што ён гаворыць, і хоць прайшлі гады, але артыкулы яго, напісаныя з поваду гэтага, і цяпер — бадай, больш, чым калі-небудзь — служаць кіраўніцтвам да дзейнасці».

Ажыццявіўшы ленінскую бібліятэчную праграму, савецкі народ здобывае славу самага чытаючага народа ў свеце. «Гэта прызнаюць нават тыя, — падкрэсліў Генеральны сакратар ЦК КПСС Л. І. Брэжнэў у прамове на ўрачыстым пасяджэнні ЦК КП Беларусі і Вярхоўнага Савета БССР 28 снежня 1968 года, — хто не здоль-

ны радавацца нашым поспехам. А яшчэ ж параўнаўча нядаўна тры чвэрці насельніцтва краіны не ўмела чытаць і пісаць». Не баючыся перабольшання, можна сказаць: усе поспехі савецкіх людзей у прамой сувязі з тым, што задачы бібліятэчнага будаўніцтва былі выстаўлены Леніным як генеральныя ў культурнай рэвалюцыі. Абапіраючыся на дапамогу шырокай сеткі бібліятэк, партыі і ўрад у невялікае кароткі тэрмін пакончылі з непісьменнасцю народа і вырашылі задачы не толькі ідэйна-палітычнага і духоўнага выхавання людзей, але і агульнай і прафесійнай адукацыі.

На заранку Савецкай улады Ленін марыў аб 50 тысячных бібліятэк, аб стварэнні такой планамернай арганізацыі бібліятэчнай абслугі насельніцтва, якая б дазволіла «пісьменнага нападць і непісьменнага навучыць». Цяпер гэта мара матэрыялізуецца ўсё больш паслядоўна і поўна. Пераважная большасць савецкіх людзей карыстаецца бібліятэкамі па месцы пражывання, работы, адпачынку, у дарозе. Ніводная краіна свету не можа параўнацца з СССР па колькасці бібліятэк, кніг, платных бібліятэчных работнікаў на душу насельніцтва, разгалінаванасці бібліятэчнай сістэмы. Савецкі чалавек прывык да лічбаў,

якія ўражваюць уяўленне. І тым не менш маштабы сучаснай савецкай бібліятэчнай «дзяржавы» здзіўляюць усякага, хто хоць раз пазнаёміўся з ёй. У СССР больш 360 тысяч бібліятэк. Да паслуг 180 мільёнаў чытачоў — 3,3 мільярда кніг. Бібліятэкі рознага роду або іх філіялы ёсць не толькі ў гарадах і вёсках, але і ў цэхах заводаў, на аддаленых ад пастаяннага жылля жывёлагадоўчых фермах, пры паляховых доміках горных пастухоў, на караблях і ў паяздах.

Вялікае тэарэтычнае і практычнае значэнне для станаўлення бібліятэчнай справы ў краіне мелі ленінскія прынцыпы нацыянальнай палітыкі, гарманічнага развіцця нацыянальных культур. Аб гэтым не лішне сказаць напярэдадні 50-годдзя ўтварэння СССР. Уладзімір Ільіч неаднаразова звяртаў увагу на арганізацыю бібліятэчнай абслугі ўсіх нацыянальнасцей, стварэнне і распаўсюджванне кніг на іх роднай мове. У пісьме «У Народны Камісарыят асветы» ён рэкамендаваў заахвочваць тыя бібліятэкі, якія найбольшую колькасць паліяшэнняў і найлепш правялі. Да такіх паліяшэнняў ён адносіў «прыцягненне» новых славаў чытачоў, жанчын, дзяцей, нярускіх і да т. п.»

Крыху больш як паўстагоддзя назад на ўскраінах царскай Расіі зусім не было публічных бібліятэк. Ды яны і не маглі існаваць, бо народ быў непісьменны. Не было публічных бібліятэк ва Узбекістане, у Кіргізіі, Таджыкістане, Туркменіі. Цяпер савецкі чалавек любой нацыянальнасці, дзе б

Ленін ведаў, што ўмовы мастацкай творчасці спецыфічныя, таму ён падкрэсліваў, што ў пытаннях культуры паспешліваць і размашываць шкодныя. «Талент — рэдкасць. Трэба яго сістэматычна і асцярожна падтрымліваць», — пісаў ён.

Ленін не закрываў вочы на недахопы творчых работнікаў, але прапанаваў бачыць у іх дзейнасці галоўнае і вызначальнае, умеў аб'ектыўна ацаніць іх заслугі незалежна ад іх поглядаў і напрамкаў. Колькі навучальнага ў яго перапісцы з Аляксеем Максімавічам Горкім! Колькі каштоўнага для нас!

Ленін падтрымліваў і падбадзёрваў людзей у цяжкую для іх хвіліну. У яго паводзінах не было ні намёку на «мецэнатства», на пагляд «зверху ўніз». У ім шчасліва спалучаліся просты, сардэчны клопат аб іх, чуласць і строгае патрабавальнасць да работнікаў культурнага фронту.

Паводле яго перакананняў, камуністы не павінны ў галіне культурнага будаўніцтва даваць развівацца хаосу. Камуністы павінны «ўпаўне планамерна кіраваць гэтым працэсам і фарміраваць яго вынікі». Для яго кіраваць зусім не азначала адміністраваць. Кіраваць, паводле Леніна, гэта здолець захапіць веліччу і прыгажосцю камуністычных ідэалаў, «прасякнуць сваім духам, запаліць агнём сваёй ініцыятывы».

Уладзімір Ільіч успрымаў мастацтва як магутную сілу, здольную спрыяць пераўтварэнню свядомасці мільённых мас народа. І таму сярод пытанняў, пастаўле-

ных на першы план у гады станаўлення сацыялістычнага ладу ў нашай краіне, апынуўся славыты ленінскі план манументальнай прапаганды.

Да розных помнікаў, якія ўзніклі згодна з гэтым планам, ён ставіўся па-рознаму. Прымаў да сэрца няўдачы. Радаваўся ўдачам. Ленін гаварыў, што мастацтва належыць народу, што яно павінна ісці сваімі карэннямі ў самую тоўшчу шырокіх працоўных мас, што яно павінна быць зразумелае гэтым масам і любімае імі. І каб мастацтва магло наблізіцца да народа, а народ да мастацтва, неабходна «ўзняць агульны адукацыйны і культурны ўзровень».

Чытаючы і перачытваючы Леніна, яго творы, непасрэдна і ўскосна звязаныя з праблемамі мастацтва, у тым ліку выяўленчага, успаміны, дзе дарага нам кожная рыска, якая пралівае святло на адносіны Уладзіміра Ільіча да мастацтва, нельга не падзяліць пачуццямі Рамона Ралана, які пісаў:

«Я не ведаю другой, настолькі ж магутнай асобы ў Еўропе нашага стагоддзя. Ён так глыбока, так магутна скіраваў руль сваёй волі ў хаатычны акіян мяккацелага чалавецтва, што баразна яго доўга, доўга не згладзіцца ў хваліх; нягледзячы на ўсе буры, карабель нясецца на ўсіх парах да новага свету...»

І далей:
«Ніколі яшчэ чалавецтва не стварала ўладара дум людскіх настолькі абсалютна бескарыслівага. Яшчэ пры жыцці ён выліў сваю маральную фігуру ў бронзу, якая перажыве вякі».

Ірына НАЗІМАВА.

ён ні жыў, мае поўную магчымасць чытаць кнігі, часопісы, газеты на рускай і іншых мовах народаў СССР. Ва ўсіх саюзных і аўтаномных нацыянальных рэспубліках СССР створана разгалінаваная сетка бібліятэк. Толькі ва Узбекістане, у Кіргізіі, Таджыкістане і Туркменіі да пачатку 1971 года было каля 10 тысяч масавых бібліятэк.

Сімптаматычна і іншае: інтэрнацыянальны характар дзейнасці савецкіх бібліятэк. Шматнацыянальныя іх фонды, шматнацыянальная чытацкая аўдыторыя. У бібліятэках Савецкай Татарыі сабрана літаратура больш чым на сарака мовах народаў СССР. Гэта невыпадкова. У нафтавых раёнах Татарыі жывуць і працуюць тысячы людзей, якія прадстаўляюць дзесяткі нацыянальнасцей. Бібліятэкі імкнуцца прыцягнуць да чытання ўсе народы, што насяляюць гарады і вёскі. Напрыклад, на будоўлях і палях Казахскай ССР працуюць прадстаўнікі 122 нацыянальнасцей і народнасцей, і бібліятэкі бесперабойна забяспечваюць іх кнігамі і інфармацыяй.

Мы ганарымся таксама тым, што нам удалося выканаць заповяст Леніна аб прыцягненні да чытання мільёнаў дзяцей, жанчын (для рэспублік Сярэдняй Азіі гэта было асабліва актуальна).

Паспяхова ажыццяўляюцца ленінскія прынцыпы планамернай арганізацыі і цэнтралізацыі, пастаяйнай дзяржаўнай дапамогі бібліятэкам, агульнадаступнасці кнігасховішчаў. Усе гэта, асабліва бясплатнае кары-

станне бібліятэкамі, і характэрна для сацыялістычнага грамадства.

Савецкія бібліятэкары шмат робяць, каб кніга стала неад'ёмнай часткай духоўнага жыцця савецкіх людзей, надзейным памочнікам у вучобе і працы.

Раней у Савецкай краіне, як і ў іншых краінах, масавыя бібліятэкі разглядаліся толькі як культурна-асветныя ўстановы. Аднак пад уздзеяннем навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, ва ўмовах фарміравання агульнадзяржаўнай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі патрабаванні да бібліятэк змяніліся. Яны ўжо не толькі агульнаадукацыйныя ідэалагічныя ўстановы, але ў радзе выпадкаў (асабліва на сяле, у раёнах, дзе часам няма тэхнічных і іншых спецыяльных бібліятэк), і цэнтры інфармацыі, што садзейнічаюць пашырэнню дасягненняў навукі, тэхнікі, перадавага вопыту.

Савецкія бібліятэкары, якія атрымліваюць вышэйшую і сярэдняю адукацыю ў спецыяльных навучальных установах, выходзяць у народзе любоў да кнігі. Яны імкнуцца ўзняць бібліятэчна-бібліяграфічную культуру насельніцтва, і перш за ўсё моладзі, бо толькі бібліяграфічна лісьменны чытач здольны разумна распарадзіцца кніжнымі фондамі бібліятэк — гэтымі дзівоснымі кладзюнкамі духоўных багаццяў і велізарных ведаў, накопленых за многія стагоддзі чалавецтвам.

Барыс БАЧАЛДЗІН,
галоўны рэдактар часопіса «Бібліятэкар».

ЗНАЧНАСЦЬ ДУМКІ, ДАКЛАДНАСЦЬ ПАЗІЦЫ

ПЛЕНУМ ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА КАМПАЗІТАРАЎ БССР

Пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» знаходзіць усё больш шырокі водгук сярод работнікаў розных творчых саюзаў. Размова пра тое, якой павінна быць літаратурна-мастацкая крытыка, аналіз крытычнай думкі і пазіцыі крытыкаў становяцца ўсё больш сур'ёзнымі і канкрэтнымі.

На мінулым тыдні адбыўся пленум праўлення Саюза кампазітараў Беларусі, які быў прысвечаны абмеркаванню праблем музычнага жыцця рэспублікі ў святле Пастанова ЦК КПСС.

У дакладах музыказнаўцаў В. Сізка і Л. Аўэрбаха, а таксама ў выступленнях падкрэслівалася, што, нягледзячы на значныя поспехі беларускай музычнай крытыкі і асабліва музыказнаўства, яны яшчэ ў многім адстаюць ад жыцця, ад дасягненняў беларускіх кампазітараў. Адзначалася, што крытыкі нашы ўсё яшчэ ў вялікім даўгу перад слухачом, густ якога яны павінны выходзіць. І таму ўдзельнікі пленума з вялікай зацікаўленасцю і добрым запалам гаварылі пра тое, як трэба ўхіляць недахопы крытыкі, абмяркоўвалі яе нявыкарыстаныя магчымасці. А магчымасці ў нашых крытыкаў ёсць, хоць атрад тых, хто піша пра музыку, пакуль што невялікі.

Сярод крытыкаў і музыказнаўцаў называліся імёны І. Нісневіча, А. Ракавай, Т. Шчарбаковай, А. Ладзігінай, якія з'яўляюцца аўтарамі ўсесаюзнага часопіса «Советская музыка». На старонках перыядычнага друку і з манатрафічнымі дасядаваннямі выступаюць Г. Куляшоў, З. Мажэйка, І. Зубрыч, К. Сцепанцвіч, Г. Глушчанка, Л. Мухарынская, Л. Аўэрбах і іншыя.

Манатрафіі абгульваюць вялікі жыццёвы і творчы матэрыял, які, напрыклад, гэта зроблена ў работах, прысвечаных беларускай народнай музычнай творчасці, беларускай оперы, асобным кампазітарам. Аднак, на жаль, недахоп многіх манатрафіяў у тым, што ў іх занадта многа біяграфічных фактаў, звестак агульнага характару і мала аналізу, вывадаў, пранікнення ў асаблівасці творчасці таго ці іншага кампазітара.

Аб неабходнасці аналізаваць мастацкі твор, сцвярджаючы яго з жыццём, з тымі з'явамі, якія характэрныя сёння для ўсяго савецкага і сусветнага музычнага мастацтва, гаварыла музыказнаўца А. Ладзігіна. Яна падкрэслівала, у прыватнасці, што чалавек, які бярыцца за крытычнае пярэ, павінен не толькі дасканала ведаць фактычны матэрыял, але і валодаць марксісцка-ленінскай метадалогіяй. А ў работах некаторых беларускіх музыказнаўцаў назіраецца часам альбо чысты эмпірызм, слізганне па фактах, альбо голае тэрэтызаваанне. Ідэяна-эстэтычны ўзровень музычнай крытыкі павінен быць вышэйшым,

Многа заўваг было зроблена ў адрас тых, хто займаецца аператыўным рэцэнзавааннем музычных твораў. Музыканыя крытыкі, аддаючы ўвагу прэм'ерам оперных і балетных спектакляў, першаму выкананню тых ці іншых твораў асобных кампазітараў, зусім не заўважаюць новых праграм цэлых творчых калектываў, такіх, як камерны аркестр, Дзяржаўны народны хор БССР, Акадэмічная харавая капэла БССР, тэатр музыкамейдзі. Зусім мала ўвагі ўдзяляецца і шматлікім эстрадным калектывам.

Размова на пленуме ішла не толькі пра беларускія эстрадныя калектывы, але і пра «заезджыя», якія часам збіраюць вялікую аўдыторыю зусім не таму, што вылучаюцца выдатным выканаўчым майстэрствам, а таму, што маюць сенсацыйны, «культура-сучасны» характар. Тут бы і сказаць сваё слова нашым рэцэнзентам, паспрачацца з дурнымі густамі, заўважыла ў сваім выступленні Л. Доўнар.

В. Сізка ў дакладзе і ўдзельнікі спрэчак адзначылі, што артыкулы многіх крытыкаў і музыказнаўцаў грашаць інфармацыйнасцю, з аднаго боку, а з другога, загружаныя прафесіяналізмамі, выкладаюцца цяжкай, забытанай мовай. Фразеалогія іх незразумелая.

З гэтым, відаць, некаторыя музыказнаўцы не згодны, бо яны кідалі папрокі ў адрас рэдакцый газет і часопісаў, якія нібыта спрашчаюць мову рэцэнзій, правяць тэкст.

Як сказаў пісьменнік А. Бачыла, некаторыя крытыкі даюць свае ацэнкі твораў у выглядзе нейкіх незразумелых формул. Безумоўна, крытыка павінна быць прафесійнай, але і яснай таксама. Хто ясна мысліць, той ясна піша.

З некаторымі папрокамі ў адрас журналістаў, безумоўна, нельга не згадзіцца. Так, напрыклад, музыказнаўца Л. Мухарынская заклікала газетчыкаў адмаўляцца ад практыкі ўжывання ступенных высокіх слоў, за якімі нічога не стаіць альбо стаіць нешта процілеглае таму, што сцвярджаецца. У прыватнасці, у артыкуле «Спавіаюць шырмаўцы», надрукаваным у «Літаратуры і мастацтве», аўтар паўтарыў безліч кампліментаў капэле, якая заўсёды «абячае сустрачы з характэром». А справа ў тым, што часай акадэмічнай харавой капэле трэба дапамагчы справіцца з вялікімі цяжкасцямі, якія яе непатрэбі ў апошні час, трэба рэты забрцца, чаму знізілася яе выканаўчае майстэрства. Ад дзяржурных дыфірамбаў карысці няма.

Сур'ёзныя папрокі былі адрасаваны рэдакцыі «Вячэрняга Мінска», якая друкуе на старонках га-

зеты некаваліфікаваных артыкулы аб музыцы.

Газеты і «тоўстыя» часопісы мала выступаюць па пытаннях музычнага мастацтва. Вельмі рэдка рэцэнзуюцца і выступленні музыкантаў, якія прыязджаюць да нас на гастролі.

Найбольш гарача абмяркоўвалася пытанне аб узвасаадносіннах крытыка і таго, каго ён крытыкуе, аб этыцы гэтых узвасаадносін. Ішла гаворка пра тактоўнасць і добразычліваць крытыка і разам з тым пра яго прынцыповасць і перакананасць.

Калі адны выступалі супраць катэгарычнасці ацэнак і выказванняў, дык другія даводзілі, што за катэгарычнасцю стаіць перакананасць, што рэцэнзент абавязан адстойваць свае погляды, не хаваючы іх за аб'ектаемымі «я думаю», «мне здаецца»... (Заўважым толькі, што некаторыя прамоўцы, прызнаючы аб'ектыўнасць адным з галоўных крытэрыяў і выступаючы супраць залішняй катэгарычнасці, самі былі якраз занадта катэгарычныя, асабліва тады, калі аспрэчвалі крытыку ў сваёй адрас).

Клопатам аб выхаанні кадраў музычных крытыкаў было прасякнута выступленне К. Сцепанцвіча. Яна гаварыла пра тое, што ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі неабходна стварыць факультэт музычнай крытыкі, і даваць да ведама ўдзельнікам пленума, што кіраўніцтва кансерваторыі робіць захады, каб такі факультэт быў створаны. А пакуль што рэдакцыі газет і часопісаў павінны шырэй прыцягваць да рэцэнзавання студэнтаў іншых факультэтаў кансерваторыі. К. Сцепанцвіч адзначыла таксама, што пачаў увагай рэдакцыі і Саюза кампазітараў БССР застаюцца музыказнаўцы і выкладчыкі музыкі, якія працуюць на перыферыі. Таму мы амаль нічога не ведаем пра музычнае жыццё нашых абласных і раённых цэнтраў, не гаворачы ўжо пра музычнае жыццё вёскі.

Гаварылася на пленуме і пра тое, што нашы бібліятэкі, нават цэнтральная, не маюць музыказнаўчай бібліяграфіі, а тыя даведкі, якія ёсць, не сістэматызаваныя.

Выказваліся думкі аб неабходнасці мець у рэспубліцы свой музычны часопіс і больш выдаваць музычных твораў кампазітараў асобнымі выданнямі.

У спрэчках таксама выступілі музыказнаўцы Н. Калеснікова, Н. Юдзевіч, галоўны рэдактар музычных перадач Беларускага тэлебачання Г. Ананьева.

Удзельнікі пленума прынялі рашэнне прадоўжыць размову пасля пленума праўлення Саюза кампазітараў СССР, які адбудзецца 25 красавіка ў Маскве.

В ЯНЧОН 1936 года я вярнуўся ў Віцебск з Ленінграда, дзе некалькі гадоў працаваў на студыі «Белдзяржкіно». І трапіў, як гаворыцца, «з караблі на баль». У тэатры ў гэты час рэпетыцыі «Беспасажыцы», якую ставіў рэжысёр Віктар Андрэвіч Дарвінаў, падыходзілі к канцу, і ён раптоўна ўвёў мяне ў ролю старога цыгана. Я іграў на гітары і пад уласны акампанемент выконваў раманс «Не іскудай...».

Так незвычайна адбыўся яшчэ адзін мой «дэбют» на роднай сцэне.

Затое мал наступная работа была вельмі цікавай і адказнай. Я ўпершыню ўзяўся за тэатральную рэжысуру, вырашыў паставіць камедыю Янкі Купалы «Паўлінка» і «Прымакі», якія разам з п'есай В. Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта» павінны былі класіфікаваць спектакль пад назвай «Вечар камедый». Выклікана гэта было жаданнем у адзін вечар даць глядачу ўдзяленне аб жанравай разнастайнасці беларускай драматургіі: «Паўлінка» — прычэпная камедыя, «Прымакі» — вадзіль, «Пінская шляхта» — сатырычная камедыя.

Мара аб «Паўлінцы» і «Прымаках» жылася маёй любоўю да аўтара. Як паэта і як чалавека, я ведаў яго яшчэ па нашай студыі ў Маскве, калі Я. Купала і іншыя беларускія пісьменнікі — Я. Колас, Зм. Бядуля, Ц. Гарнын, М. Чарот — былі частымі нашымі гасцямі. Узяцца за пастапоўку купалаўскіх п'ес мяне заахвочвала і тое, што, пачынаючы з 1920 года (калі на сцэне БДТ-1 была пастаўлена «Паўлінка»), наша нацыяналістычная класіка была забыта, а «Прымакі» наогул не іграліся на прафесійнай сцэне.

Я прыехаў у Мінск і расказаў Купалу аб сваім намеры і задуме. Іван Дамінікавіч адказаў да маёй прапановы вельмі сур'ёзна і падтрымаў мяне. Уладзіслава Францаўна з захапленнем успрыняла гэту вестку, захалявалася, пачала успамінаць першую Паўлінку — Мядзелку і ўсё паўтараля: «Ах, якая добрая была Паўлінка! Якая прыгожая! Як добра, што яна надумалася паставіць Янкава п'есу... Я слухаў яе і радаваўся разам з ёю. І раптам яна мяне бачыць дэбрам халоднай вады абліла: «Толькі ведаеце што, «Прымакоў» не трэба ставіць. Ведаеце, Купала пісаў гэту даўно, калі малады быў, любіў жартаваць, дурэць. А цяпер некалькі гадоў. Пастарэў ён. Могуць няправільна зразумець... На што Купала, усміхнуўшыся, сказаў: «А-а, нічога, хай хлопцы іграюць!»

Я прыехаў не з пустымі рукамі. У мяне былі гатовыя прапановы адносна некаторых старонак п'ес.

Сябрам, мне хацелася зрабіць вобраз Янкі Сарока ў «Паўлінцы» больш пэўным у палітычных адносінах. На п'есе гэтага не адчувалася. Янкі Сарока прыходзіць на спатканне і прыносіць забароненую кніжку. І больш аб кніжцы нічога не гаварылася. Я прапанаваў Купалу тады варыянт: Паўлінка бярэ кніжку

і павольна, пачынаючы чытаць: «Максім Горкі... Песня о Бу-ре-вост-ни-ке». Ухваляючыся, яна просіць Янкі: «На, ты пачытай!» Якім бярэ ў левае і ў правае выразама чытае хрэстаматыйна вядомыя заклік: «Пусть сильнее грянет буря!»

Купала не прарэчыў. Цяпер гэта ўвайшло ў тэкст «Паўлінкі», а ўпершыню на сцэне ігралася так у спектаклі Другога БДТ.

Мяне, вядома, непакоіў і фінал п'есы. Яна так і не закончана Купалам. Дзеянне ўвесь час ідзе весела, там многа смяюцца, гуляюць, п'юць, танцуюць, а канца п'есы ўсё трагічна: Паўлінка, даведаўшыся, што Янкі арыштаваны, крычыць: «Янкіму арыштавалі! Маю зорачку якую арыштавалі! Звяры сляпы!» — і, «як сноп, валяцца на зямлю». Я лічыў, што тут не маю права парумаць задуму аўтара. І п'еса ў нашым тэатры канчалася гэтак жа, як была напісана Купалам. Рэжысёр жа Л. Літвінаў, паставіўшы «Паўлінку» на сцэне Першага БДТ у 1944 г., змяніў канцоўку п'есы. У яго пастаноўцы, якая да гэтага часу ідзе на сцэне тэатра, Паўлінка не траціць прытомнасць, не пракаінае тых, хто арыштаваў яе Янкіма. Усё канчаецца нячасліва: яна ўцякае з дома праз акно да свайго Янкіма, які нейкім чынам вырываецца з рук жандараў. І абодва, шчаслівыя, едуць на тройцы. Такое вырашэнне п'есы Купалы выклікала ў свой час п'ямала спрэчак...

У Першым БДТ былі выдатныя выканаўцы роляў — Р. Кашальніца, Г. Глебаў, У. Дзялюшкіна, Б. Платонаў, Л. Рызцінал, В. Пола... Наш спектакль не меў ні таго поспеху, які выпаў на долю купалаўскай пастаноўкі, ні таго грымаснага рэзанансу, але некаторыя акцёры вельмі добра выступілі ў п'есе. Гэта так і самае Р. Кашальніца, якая потым іграла Паўлінку і ў літвінаўскай пастаноўцы, амаль поўнацэнна захаваўшы ранейшы малюнак ролі, і Л. Мазалеўская, якая санавіта і па-народнаму каларытна выконвала ролю Агаты...

Адносна пастаноўкі «Прымакоў» у мяне тансама былі свае меркаванні, якія датычылі канцоўкі п'есы. У Купалы п'еса канчаецца так: на шум, які ўзняўся ў хаце Трахіма Сініцы з-за таго, што Паланей і Даміцэля пачалі высвятляць, хто ж віваваты ў тым, што іх мужы гэтай ноччу пераблыталі хаты і пачавалі не ў сваіх жонак, прыходзіць ураднік і содкі. Яны міраць сямейныя пары, а Мацейка і Кацярына дабіваюцца блаблаўлення бацькоў і спраўляюць заручыны. Я прапанаваў Купалу не выводзіць прадстаўнікоў улады, а зрабіць так: калі ў доме Сініцы пачынаецца агульная сварка, маладыя — Мацейка і Кацярына — вырашаюць нападохаць іх ураднікам, каб спыніць бойку. Яны выходзяць на авансцэну, і Мацейка голасам урадніка гаворыць: «Гэта што за разбой сярод белага дня... Для гэтага вынарыстоў-

ваецца частка тэксту ўрадніка. Атрымліваецца як бы тэатр у тэатры. Стары чуюць голас урадніка і, спалохаўшыся, хаваюцца. Тут маладыя пачынаюць смяяцца. Старыя вылазяць са сваіх сховішчаў і гавораць: «Вось што прыдумалі, але добра, што ўраднік не прыйшоў». Тут наступае агульная прымірэнне, усе ідуць у хату. «А цяпер дазвольце нам памірыцца, як вы памірыліся», — гавораць маладыя.

Уладзіслава Францаўна прапанаваў мне жыць у іх. Да ваіны наша сям'я некалькі разоў спынілася ў доме Купалы. Вельмі добра памятаю быць і атмасферу купалаўскага дома, людзей, якія бывалі там.

У садку каля дома заўсёды п'ямат кветак. Там на лаўцы любіла сядзець маці паэта, у той час зусім ужо старэйшая. Яна вельмі падружылася з маёй дачкой і, калі дачушчыні не было каля яе, заўсёды пыталася: «Дзе

Павел МАЛЧАНАЎ,
народны артыст СССР

КУПАЛА І КОЛАС У МАІМ ЖЫЦЦІ

СТАРОНКІ УСПАМІНАЎ

Знаходна не бліснучая, але тут яна была дарэчы, таму што паназваць урадніка ў ролі дабрадзея не хацелася. Памятаючы адносіны да п'есы Уладзіслава Францаўна, я па магчымасці пазбягаў куня фрывольных месц, змяніў іх. Паназваючы ідэяльным вясковым жандаром, я стараўся ўвесь час падкрэсліць, што гэтыя людзі п'юць не з разбэшчэнасці, а з бяды, з гора. Тут і адштурхоўваўся ад фразы, якая ёсць у п'есе: «Вып'ем з гора».

У спектаклі было шмат камедыйных знаходак, жартаў, веселосці, ігравых прыёмаў, асабліва ў сцэне бойкі. Памятаю такую мясціну — маленькі Кутас (гэту ролю выконваў я) робіць скачок і, апынуўшыся на грудзях высачэзнага Сініцы (яго іграў І. Катковіч), пачынае яго трэсці. У спектаклі добра выступалі Т. Баўдарчык (Паланей), Я. Глебаўскі (Даміцэля). Удадала была музыка да спектакля, створаная Міхаілам Красевым.

Купала цікавіўся ходам работы над спектаклем. Разам з Уладзіславай Францаўнай і Петрусём Броўкам ён прыезджаў да нас у Бабруйск (мы ў той час там гастралявалі) на рэпетыцыі. На памяць аб гэтай сустрэчы яшчэ сфатаграфаваліся з калектывам тэатра. Другі раз Купала прыезджаў да нас у тэатр на прэм'еру «Вечара камедый». Гэта былі незабыўныя сустрэчы.

За час работы над спектаклем я блізка сшыоўся з сям'ёй Купалы, яны лічылі мяне сваім. Калі неўзабаве тэатр прыехаў у Мінск на гастролі,

гэта мая разрыўка?» (па-польску — веслушка).

Купала адносіўся да мяне па-сяброўску, толькі заўсёды падкрэслюваў з маёй «беларускасці». «Вось Малчанаў, — гаварыў ён, — сапраўдны беларуска. А мяне ён называў «маскалі».

— Іван Дамінікавіч, які ж я маскалі? Я ж гомельскі беларус. А што гавару часам не гляда па-беларуску, дык не я адзін такі ў акцёрскім аспрэдзі... Ава-лодаем мовай, вучымся ў вас, літаратураў...

Іван Дамінікавіч смяяўся, задаволены тым, што я вымушаны быў апраўдвацца. Ды і заўвагі акцёрам на момант сцэнічнага вымаўлення ён сам рабіў даволі часта.

Прыхільнасць Купалы да сябе я бачыў у тым, што ён мне першаму, калі я быў у яго ў доме, даваў чытаць свае новыя вершы. Кажка: «Паслухайце, што я напісаў», — і пачынае чытаць. Потым: «Ай, не ўмею чытаць, чытайце вы»...

Я часта бачыў, як Іван Дамінікавіч, абшпраны на кіек, з папярэсай, выпраўляўся ў горад. Была я, ён затрымаўся на рагу Кастрычніцкай вуліцы каля піўнога ларка. Прыслухоўваўся да тамонкі адпачынаў, выпіваў кудаль добрага мінскага піва, і выглядаў тады ён у людскім на-тоўце нейкім свойскім чалавекам.

Многа людзей хадзіла ў дом да Купалы. Ён заўсёды з глыбокай сімпатыяй ставіўся да таленавітай моладзі.

Нек пры мне прыйшла Купалу бандароль з Заходняй Беларусі — малады паэт Максім Танк прыехаў яму на суд свае вершы. Як радаваўся Ку-

ДЛЯ ЧАГО ЖЫВЕШ, ЧАЛАВЕК?

«АДНЫ БЕЗ АНЕЛАУ» Л. ЖУХАВІЦКАГА
У МАГІЛЕўСКИМ БЕЛАСНЫМ ТЭАТРЫ ДРАМЫ І КАМЕДЫІ У БАБРУЙСКУ

Яны прыйшлі ў п'есу з жыцця. Розныя, няпростыя, са сваімі пошукамі і ватажніцтвам, радасцямі і стратамі, надзеямі і расчараваннямі. Фанатык-вучоны Сяргей, Фанатык? Янона характарызуе яго яшчэ больш рэзка: «Ты — робат. Кібернетычная машына... Я не думаю, каб існасць чалавецтву мог прынесці той, хто не здольны даць існасць чалавеку — хоць бы аднаму». Архітэктар Косця, які заўсёды нешта карыснае параіць, на грудзях якога можна вылакаціцца, які ўсіх радуе. Разумееш? «Калі каму небудзь дрэнна, Косця заўсёды побач, — гаворыць заахванай ў яго дзюльчына. — Іншы — калі добра, а ён, калі дрэнна». Валерыя, жанчына надзвычай прыгожая, чалавек неардынарны. Неардынарны? «Дом, у які ходзіць такая жанчына, вытанчаны, павяняты... нават высокапастаўлены дом». — Лічыць сяброў, Галю, шаснаццацігадовая дзюльчына, якая яшчэ не ведае сваіх жаданняў і магчымасцей, не ведае, што ў жыцці галоўнае, што — другараднае. Не ведае? «Ты коцішся і коцішся па цахлівай плоскасці. — у аднаў гаворыць старэйшая сястра. — Можаш ты хоць на адзін

дзень спыніцца і задумацца?» Аўтар настойліва заклікае нас спыніцца, задумацца. П'еса дае надставы для размовы пра дабраў сапраўдную і ўяўную, «аўтаматычную», што ідзе не ад сэрца, а ад зададзенасці пра чалавека — часцінку чалавечтва; пра жаданні і патрэбы людзей, якія адных робяць духоўнымі жабракамі, а другіх — багачамі.

Відаць, гэта і прыцягнула ўвагу рэжысёра В. Шыманскага і групу маладых бабруйскага артыстаў, блізкіх па ўзросце да пераанажаў п'есы і аднаведна, да іх праблем. Рэжысёр не падаўляе герояў на падкрэслена дадатных і падкрэслена адмоўных, не навізае глядачу нейкага надмананага, абавязковага для ўсіх шляху. Ён спрабуе паставіць спектакль-роздум. Гэта аўтар не азначае, што рэжысёр старонні абываўцы навіральнік. Наставіўшы ў цэнтры падзей Галю з левага, чыстым, сумленным успрыманнем жыцця, ён нібыта запрашае нас разам з ёй, з вачыма зірнуць на тое, што адбываецца вакол і вырашыць, у імя чаго жыве чалавек...

Чым жывуць яны ўсе — выразама чытаем мы на твары Галі (артыстка А. Бендава), — чаму так мігучыцца, ганяюць яе з пакой? Сёння ж не дзень нараджэння. Яна для іх ніхто? Чаму яна ніхто? Яна ж чалавек. Зрэшты, яна дарма абагульняе. Яны не падобны адзін на аднаго. Вось Косця...

Дзюльчына рэч! Артыстка яшчэ і двух слоў не сказала, а наша ўвага ўжо прыкавана да яе. Да яе вачэй, да дзюльчыны, неадуманых, нібы поўных стрываваемых слёз. Да яе рухаў — у іх і нейкі вынік, і няўпэненасць, разгубленасць. Амаль фізічна адчуваеш, як ёй няўтульна, няўтульна ў гэтым доме, дзе нават на ле свята сабраліся тыя, наго палічыла патрэбным пацікавацца старэйшай сястрой. Мабыць, Галю яшчэ не сфармулявала назву для таго, што яе тут акружае, але неспрымальна для яе задушылі вусны атмасферы вясчэнства ўжо адчувае ўсёй істотай. Яны ёй чужыя, зусім чужыя. Хіба толькі Косця... Потым Косця будзе яе першым нахамнем, першым расчараваннем.

Што ж вабці Галю ў Косці? Яго інтэлігентнасць, дабрадушнасць, пачуццё гумару, умненне і жаданне знайсці судынальнае слова для кожнага, нават для яе, «брыдкага качаняці»: «У цябе найлепшы ўзрост — ты маладая, цудоўная, і свет ля тваіх ног». З ім захапленнем, з глыбока верачы, што гэ-

тыя словы палежаць ёй і толькі ёй, дзюльчына Галю з сяброўкай: «Жыві, гаворыць, лепей! І ітаначыя такая чалавечная... Сапраўды, добрыя словы, сказаныя ў час, многае даюць чалавеку, усяляюць веру ў сябе. Але толькі потым Галю зразумее, што талая чулаць зрабілася для Косці амаль аўтаматычнай.

У вытанчаны артыста В. Філатова Косці сапраўды таварыскі, просты, даступны — і крыху раўнадупны... І ўсё. На нашу думку, артыст не здолеў расказаць пра свайго героя таловае; раскрывае трагедыю чалавека, які размянуўшыся на дробныя, хай добрыя, справы, не змог стаць асобай. Не маючы сапраўднай вялікай мэты ў жыцці, ён паступова робіцца да ўсяго раўнадупным, сам налохаецца гэтага і хавецца пад маскэй звыкліай дабраў. «Крызіс жаданняў» — так можна вызначыць дзюльчыны стан, да якога ён дайшоў. В. Філатаў, якога мы бачылі напярэдні ў спектаклі «Прачыся і снівай», дзе ён стварыў вельмі дакладны характар, тут нібы разгубіўся, збытаў акцэнт, прапшоў недзе побач з вобразам.

Сяргей па ідэі — антыпод Косці. Менавіта іх іыццёвыя назіцы выносіцца рэжысёрам на суд глядача, адсунуўшы на другі план лю-

боўныя перыметы трохкутніка (Сяргей — Валерыя — Косця). У Сяргея сапраўды высакародная мэта — знайсці лякарства ад невылечнай хваробы. У імя яе ён прадуе дні і ночы (хоць разумееш, што аднаго чалавечлага жыцця не хопіць, каб зрабіць тую адкрыццё) і не ведае нават звычайнай радасці ўрача — убачыць свайго хворага здаровым. Менавіта пра гэтую фанатычную адданасць справе расказвае нам артыст В. Шыманскі. І мы гатовы ўжо ўсёй душой па-любіць яго героя — моцнага асоба заўсёды вабіць — але ўсё ж нешта перашкаджае. Не, не тое, што перашкаджае спынічай Валерыя (артыстка Н. Мароз). Тал не магла даваць яму вечнай запяцкі. Валерыя — не з тых адкрытых мянчанаў, якім усё замяляе дабраў. Ён патрэбны муж інтэлектуальны і сумленны, але яна павінна мець магчымасць хадзіць з ім у тэатры, на канцэрты, нарэшце, дэманстраваць яго на «свецкіх» вечарах. Толькі ардынарны чалавек, як іграе Валерыю Н. Мароз, мог расстані з Сяргеем на такіх, хай сабе складаных для сумежнага жыцця, але малаістотных прычынах. Глядачу ж замінае інаша. Мабыць, заагда лёгка ідзе Сяргей — Шыманскі на сваё падзвіжніцтва. Бо на гэту здольны духоўна багаты чалавек, звычайны «сераднік» не пацягне таку юную пошу. Між тым Сяргей на бабруйскай сцэне выглядае крыху абмежаваным. Не таму, што не паспявае на ўсе

БІШАВАЛА завірху. Налобны стогн бліжняга лесу зліваўся з выцём азвэрэлай стыхі.

З наступленнем цемры ў бліндаж камандзіра палка зайшоў афіцэр, з ног да галавы аблеплены снегам.

— Дазвольце звярнуцца!

Дакладваючы аб сваім прыбыцці і аб справах у сваім падраздзяленні, ён па-дзіцячы лытаў заізелымі вейкамі, не адважваючыся змахнуць кропелькі вады ад снегу, што растаў, і ад гэтага твар яго здаваўся заплаканым.

Камандзір палка, маёр Васіль Раманаў, выслушаўшы доклад афіцэра, моцна паціснуў яму руку.

— Знаёмцеся, капітан, — звярнуўся Раманаў да мяне, — гэта лейтэнант Алімджан. Я вам казаў аб ім. А таварыш капітан, — кінуў у мой бок Раманаў, — ваенны карэспандэнт. Распранайцеся, Алімджан, і нагутарце з нашым гасцем, а я вярнуся праз паўгадзіны.

Гэтай сустрэчы я даўно чакаў.

Раманаў ужо ў першы дзень майго прыбыцця на перадавую шмат чаго раскаваў пра адважнага лейтэнанта. Пакуль Алімджан здымаў шыбель, я ўважліва разглядаў яго. Гэта невялікага росту, шырокі ў плячах, малады чалавек, з сінявата-смуглым тварам.

Усё, што я чуў пра Алімджана, здалося мне неверагодным — так мала ён быў падобны на вопытнага абстралянага байца!

Пра апошнюю танкавую атаку фашыстаў мне казалі яшчэ ў штабе дывізіі. Няўжо гэтыя грозныя стражыдлы Алімджан прымусяў уцякаць, ды яшчэ тры з іх падпалі!

Маёр Раманаў не мог перабольшваць. Я добра ведаў камандзіра палка. Не такі гэта быў чалавек, каб пуськаць пыл у вочы. «Мала чаго не бывае на вайне! — падумаў я. — Можна быць, у такой заварусе, як гэта, вызначыць, хто падбіў танк, было немагчыма? Прыпісалі іх хлопцу — ён і трапіў у героі».

Тым часам Алімджан ціха прысеў каля печкі. Нібы падслухаўшы мае думкі, маўчаў. Ад прапанаванай папяросты адмовіўся. Размова не клеілася.

— Адкуль вы родам, лейтэнант? — запытаў я, адчуваючы, што інакш ён можа маўчаць да раіцы.

— З Ферганы. Я узбек, — адказаў ён густым басам. — А вы — армянін, так?

Калі маёр нас знаёміў, то прозвішча майго не назваў, а гавару я па-руску, здаецца, без акцэнта, ды і з выгляду мала падобны на армяніна, таму здзівіўся: як гэта хлопец здагадаўся аб майёй нацыянальнасці? А ён усміхнуўся і растлумачыў:

— У мяне шмат сяброў армянін.

Ён сказаў гэта па-армянску.

— Вы здзіўлены? — ён весела засмяўся. — А я не бачу ў гэтым нічога асаблівага! Стары Аванес, наш сусед, майстар на ўсе рукі, часта казаў мне: «Запамятай, сынку, чым больш моў ведае чалавек, тым ён багацейшы!»

Алімджан так ажывіўся, што на гэты раз сам напросіў у мяне папяросту.

Мне было прыемна пачуць родную мову, і мы размаўлялі далей па-армянску. На мае пытанні Алімджан адказаў амаль без запінкі, растлумачыўшы гэта тым, што і на фронце ў яго ёсць пастаянная практыка.

— У майёй роце ёсць армянін, Азат яго завуць. Вось каго я, не задумаўшыся, узяў бы з сабой у разведку! Ды і аднагодкі мы. Равеснікі. Бацькі яго з Карса. Зараз жывуць на Севане. Вось вам

з кім трэба пазнаёміцца. Гэта ж Азат і падбіў га-лаўны танк!

Мне здалося, што ён крыху рысуюцца сваёй сціпласцю.

— А хто ж падбіў тры другія? — спытаў я.

— Тры другія падбіў наш разлік...

— Хіба не вы асабіста? — настойваў я.

Алімджан неахвотна згадзіўся:

— Мне сапраўды давялося самому замяніць

дзелі некуды міма мяне. Ён памаўчаў... Потым асцярожна дастаў з нагруднай кішэні дакументы, знайшоў сярэд іх невялікую фатаграфію.

Ён раўніва сачыў за мной, пакуль я ўважліва разглядаў яго Ашахан.

Зразумеўшы, што яна спадабалася мне, з палёгкай уздыхнуў.

Дзяўчына сапраўды была прыгожая. Тонкія бровы, радзімка над верхняй губой, смяшлівыя выразна акрэсленыя вусны, гладка прычасаныя, відаць, вельмі цёмныя валасы — такі твар не скоро забудзеш!

НОР-АЙР

АЛІМДЖАН

Тэма Вялікай Айчыннай вайны займае ў армянскай савецкай літаратуры важнае месца. Пра мужнасць, патрыятызм савецкіх людзей, сілу і дружбу ў сады Айчыннай вайны — напісаны шматлікія творы такімі пісьменнікамі, як Х. Гюльнэзаран, С. Хангадзян, М. Саркісян, С. Курцікян, Г. Баласянян, Нор-Айр і іншыя. Прапануем увазе чытачоў адно з апавяданняў Нор-Айра.

наводчыца. Вядома, нейкая доля ёсць і мая...

Больш я ад яго нічога не змог дабіцца. Алімджан аднекваўся і яўна сумаваў.

Але варта было спытаць, ці жанаты ён — і хлопец зноў перамяніўся. На смуглых скулах выступілі румянцы, і ён загаварыў хутка, быццам чакаў майго пытання.

— Ці жанаты? Фактычна — так, а юрыдычна — не. Зарэгістравацца мы з Ашахан не паспелі. Я не спаткаў у Ташкенце: быў там у камандзіроўцы і пазнаёміўся выпадкова, на аўтобуснай стаянцы... Яна студэнтка, медычка. Круглая сірата. Выхоўвалася ў дзіцячым доме. Ды і ў мяне акрамя маці — нікога. Бачылі б вы, як узрадалася маці, калі я пазнаёміў іх! Усё падганяла іх зарэгістравацца. А нам усё здавалася, што такая паспешлівасць без патрэбы, усё жыццё наперадзе! І вось — вайна... Усё паліцела к чорту.

Алімджан так расхваляваўся, што забыўся запытаць дазволу ўзяць з майго трафейнага партсідара яшчэ адну папяросту.

— Цяжка!.. Разумеете, няпаўнасць горш за ўсё... Столькі месяцаў мінула, а пісем усё няма. Ашахан была ў такім становішчы, калі я паехаў... Ці перабралася яна да мамы — не ведаю. Што там, як там — нічога невядома...

— А сам ты пісаў ім, Алімджан? — я нават не заўважыў, што перайшоў на «ты».

— Вядома!.. Пісаў і дамоў, і ў інстытут — ніякага адказу. Нават не ведаю, што і думаць... Вы разумеете мяне?.. Каб толькі ведаць, што дома парадак, лягчэй ваяваць было б... А то на чымі не сплю. Думаю. Усё думаю.

Цёмныя, крыху раскосыя вочы Алімджана гля-

Я добра разумеў субяседніка.

Маёр вярнуўся пазней, чым абяцаў: затрымаў нейкія справы ў штабе дывізіі. Лейтэнант устаў і на развітанне моцна паціснуў маю руку.

— Добра было б заглянуць вам у нашу роту! — сказаў ён мне. — Не пашкадуеце, таварыш капітан!.. У нас, можна сказаць, сапраўдны інтэрнацыянал; чатырнаццаць нацыянальнасцей. І ўсе камсамольцы.

Я прымасціўся на нейкіх мясках і з галавой накрывіўшы шынялём, заснуў, быццам праваліўся...

— Пара, капітан!.. Падмайся! — нада мной стаў Васіль і тузаў за плячо.

Я з цяжкасцю устаў, але зусім прагнуўся толькі тады, калі спаласнуў твар ледзяной вадой.

Хвілін праз дзесяць мы па заснежаных спежках прабіраліся на пазіцыі, якія займала рота Алімджана.

Бліндаж яго быў у сасновым лесе. Самага лейтэнанта мы спаткалі яшчэ па дарозе. Алімджан ужо не выглядаў такім маладжавым. Спаткаў ён нас стрымана, без мітусні, падцягнуты і ўнутрана, прыкметна, напружаны. Відаць было, што гэтай ноччу яму не ўдалося выкрасці на сон хаця б паўгадзіны.

Маёр быў задаволены докладам Алімджана, які неўзабаве пайшоў, а мы спусціліся ў бліндаж. Насустрач падняўся круглатвары, чарнавусы сержант. І хоць ён не назваў сябе, я пазнаў у ім Азата, таго, хто падбіў галаўны танк.

Сержант даверліва падсеў да мяне і загаварыў:

— Вы даўно, таварыш капітан, ведаеце нашага лейтэнанта?.. Ага, толькі ўчора пазнаёміліся?.. Ну, гэта нічога, праз дзень — другі будзеце ведаць аб ім усё. Толькі не ад яго, ён не любіць пра сябе раскаваць. Ад хлопцаў нашых... Яны любяць свайго камандзіра... Асабліва пасля выпадку з тым вепруком-оберстам, якога мы амаль суткі валаклі на сабе, баяліся, што можа сцячы крывёю падстрэлілі яго свае, калі мы адыходзілі. Не чулі?.. Ну як жа! Паслухайце. Алімджан тады камандаваў узводам разведкі. Загадаў з дывізіі — тэрмінова дастаць яўна. Ну, Алімджан бярэ мяне, яшчэ аднаго, і мы ідзем... Перабраліся на той бок шашы без прыгод. Праўда, ледзь не наскочылі на нямецкую аўтакалоны пры пераходзе. Але

пераканацца ў справядлівасці гэтых слоў, давайце разам пачытаем зборнік. Вось чытаем верш:

Люблю, як шуміць мора
Вясною, летам і ўвосень,
Як хвалі з хваляй гаворыць,
Як пырэкі ліціць у просінь.

Гляджу на стыхію марскую,
На пеністы шум прыбою,
То мора «спінай» сумуе,
То мора «спявае» са мною.

Люблю, як шумяць сосны
У майм надзіманым краі,
Як ціха яны на росы
Ігліцу сваю раяюць.

Люблю, як шуміць жыта
Сваім вусатым калосам,
Шуміць, смуглою спавіта,
Што зернем яно надлілося.

Жыта, сосны і мора,
Шуміце і ціха і змычалі
...Усё пра жыццё гаворыць —
Нізваданае і прычынае.

Верш скончыўся, а мы — у непаразуме. Што гэта — няўдалая пародыя? І дзе ўжо тут будзеш звяртаць увагу на тое, што ў папярэднім вершы было «неба смугою спавіта», чаму тут жыта «смугою спавіта» ад таго, «што зернем яно налілося», і нават на «паэтычнае адкрыццё» заклучных радкоў!

У другім вершы В. Шымук раскавае пра тое, як «старое лісцё паволі зграбае пенсіянер»; у трэцім патэтычна ўсклікае: «О як, прырода, ты будавана!»; у чацвёртым саладжава кажа «добрай раницы» маю, які «першую квецень лашчыць пшчотна», «зпаліў чуда-росы на жыцце», «на ціхіх узлесках для закаханых рассыпаў пралескі» і г. д.; у пятым...

Цяжка гаварыць пра кнігу вершаў, калі ні розум наш, ні сэрца ні за што не могуць, калі можна так сказаць, зачэпіцца, калі прызнанні лірычнага героя вершаў не выклікаюць у нашай душы ніякага суперажывання, бо яны, гэтыя прызнанні, альбо ненатуральна саладжавыя, альбо надуманыя, калі думкі твораў мізэрныя і выказаны яны сцёртымі, зацягнутымі словамі.

З шчыра ЛІМА

МЫ ШЧЫРА любім родную паэзію і гэтак жа шчыра заклапочаны яе далейшым роскаітам. Уважліва сочачы за кожнай новай паэтычнай кніжкай, за кожным новым паэтычным імем, мы ад душы радуемся творчым удачам сталых і маладых аўтараў і засмунаемся іх няўдачамі. Апошнія, гэта значыць, няўдачы (менавіта пра іх пойдзе ў нас гаворка) бываюць розныя. Адна справа, напрыклад, няўдачы пачаткоўца, прычына якіх — адсутнасць альбо недастатковасць у яго жыццёвага і творчага вопыту. Іх можна зразумець і нават, у пэўным сэнсе, апраўдаць, сціпла назваўшы іх хваробамі росту. Бывае, што няўдачы можа напатакаць і вопытнага аўтара. Яе таксама можна зразумець: урэшце, і пэўныя творчасць можа мець свае выдаткі. Мы ж маем на ўвазе нешта зусім іншае, магчыма нават і зусім не няўдачы ў тым сэнсе, што само гэтае слова мае ў сабе адценне выпадковасці, выключнасці.

У апошні час і наша крытыка, і чытачы ўсё больш пагаджаюцца на тым (лепш, бадай, будзе сказаць інакш — выказваюць трывогу), што ў нас адбываецца нібыта пэўная дэвальвацыя паэтычнага слова. Вершаў выходзіць шмат, але сярэд гэтай агромністай вершаванай прадукцыі надзвычай багата рэчаў шэрых, безаблічных, павярхоўных, дробязных па думцы і прыземленых па сваёй настроёнасці, кваласці і няўзнасці пачуцця. Падставы для такой трывогі, безумоўна, ёсць. І разабрацца ва ўсіх аспектах гэтай непажаданай з'явы ў паэзіі — справа літаратуразнаўцаў і крытыкаў. Нам жа хочацца звярнуць увагу толькі на адну акалічнасць, якая спрыяе пашырэнню гэтага патоку паэтычнай шэ-

ПРА ШЭРАЕ «СВІТАННЕ» І ЯШЧЭ ТОЕ-СЁЕ

АДНОСНА НОВАГА ЗБОРНІКА ВЕРШАУ ВІКТАРА ШЫМУКА

расці. Думаецца, што гадоўная прычына таямнічай дэвальвацыі паэтычнага слова — зніжэнне патрабавальнасці да яго як з боку саміх творцаў, так і з боку рэдактараў і выдаўцоў.

Каб не быць галаслоўнымі, нагадаем тут так званую «пегасную» серыю паэтычных кніжак — серыю першых зборнікаў вершаў маладых паэтаў. Сапраўды, у апошнія год-два ўзровень іх відэачына знізіўся. Гаварыць пра іх падрабязна мы не будзем — большасць з іх ужо атрымала ацэнку ў друку. Скажам толькі, што ў многіх першых кніжках занадта шмат вершаў, якія не пазначаны адзнакай асабістасці, вершаў, якія належачы ўсім і нікому, вершаў, якія лужна назваць вершамі хіба толькі па знешніх адзнаках.

На жаль, гэта самае можна сказаць і пра многія зборнікі вершаў сталейшых і зусім сталых паэтаў, што засмучае, вядома, куды больш, чым пралікі і няўдачы пачаткоўцаў.

Зразумейце нас правільна. Мы ведаем, што ў кніжках могуць быць, поруч з выдатнымі і добрымі вершамі, і творы горшыя, нават, часам, пасрадныя. Так яно хутчэй за ўсё і бывае. Недарэмна ж існуе памоўка: калі ў кнізе ёсць дзесятка добрых вершаў, значыць, гэта кніга добрая. Таму, кажучы, што ў згаданых вышэй кніжках пачаткоўцаў шмат непажаданых, мы ўсё ж і ў думках не закрэсліваем іх цалкам: у кожным з «пегасных» зборнікаў ёсць, хоць часам і кволяны, парасткі таленту. І было б яшчэ лепш,

калі б выдавецтва паставілася больш строга да выпуску ў свет асобных з гэтых кніжак, каб рэдактар дапамог аўтару-пачаткоўцу зрабіць першы зборнік больш выразным і цэласным.

Так, кніжкі, як і людзі, бываюць розныя. Адна — больш цікавая, іншыя — менш; адны надоўга бяруць нас, чытачоў, у палон, іншыя ж прачытваюцца падбегам, крапаюцца нас толькі асобнымі творамі ці цыцінамі; часам мы можам не прымаць таго, што сцвярджае ці абараняе аўтар, але затое гэтае наша непрыняцце актыўнае, аж да абурэння. Усё гэта, мусяць, натуральна.

Ды вось перад намі кніжка, пра якую нельга сказаць ні першага, ні другога, ні трэцяга. Кніжка, якая не выклікае ніякіх пачуццяў, акрамя як шчырага недаўмення — няўжо гэта паэзія? Маём на ўвазе зборнік вершаў Віктара Шымук «Світанне».

Думаецца, што выхад у свет такіх кніжак, — з'ява не ардынарная. Яна павінна ўстрыжываць работнікаў выдавецтва яна павінна прымусяць задумацца і кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў рэспублікі. Задумацца хаця б васьм над чым: ці прыносяць падобныя кнігі карысць чытанню і ці варта траціць на іх выданне паперу і сродкі? Нам здаецца, што Шымукіза «Світанне» дае сур'езныя падставы задумацца над гэтым. Каб

ўсё абшлось... Ля чыгуначнага раз'езда зрабілі засаду. І тут нам здарва пашанцавала: спыніўся амаль за дваццаць крокаў ад нас гэты оберст. Адным словам, без шуму, пад носам у варты мы яму кляп у рот, мяшок на галаву... Але ўсё-такі, калі прабраліся праз тую шашу назад, ён закрычаў... І тады нас абстралялі... Куля трапіла оберсту ў сцягну, і ён страціў прытомнасць. Мы ўсё-тані адарваліся ад праці. І толькі тут убачылі, што хістаецца наш камандзір. Яшчэ адна нямецкая куля дагнала яго...

Спыніліся на ўзлеску, зрабілі перавязку Алімджану... Ён патрабаваў, каб мы перавязалі і оберста.

«Навошта? — пытаю... — І так дойдзе... Не пацягнем жа мы яго з сабой!..»

«Не, — кажа Алімджан, — яго вы забярыце, а мяне пакіньце тут, а пасля вернецца!»

— Спрабавалі спрацацца... Але ён загадаў. А загад ёсць загад. Прышлося, сашчаміўшы зубы, праляцяць кляпат аб нашай здабычы... Праўда, оберст аназаўся на рэдкасць памяркоўны, калі апытомнеў, у штабе — усё выклаў, каштоўныя звесткі даў. А мы ў тую ж ноч пайшлі назад. Алімджана знайшлі непрытомнага... Ды, як бачыце, усё скончылася шчасліва!

Гаваркі сержант нечакана завяршыў свой расказ і кінуў на даверы, у якіх з'явіўся галоўны герой яго расказа.

Нехта са двара паклікаў Алімджана, і ён затрымаўся, зноў зачыніўшы дзверы. Сержант удыхнуў:

— Майго напарніка. Гогі яго імя, пазаўчора пахавалі. Алімджан хаця выгляду не падае, а месца сабе не знаходзіць — вельмі мы пасябралі пасля таго выпадку, быццам братамі сталі. Але нічога не зробіш — вайна!.. Вось скончыцца вайна — паедзем да Алімджана ў Фергану, няхай наладжвае і вяселле і хрэсьбіны!.. Абцядаў, што я за тамаду буду! — Азат важна паглядзіў свае вусы.

У тую раніцу мы так і не паснедалі.

Пачалася артпадрыхтоўка: немцы зноў спрабавалі прарваць нашу абарону.

Я цямяна помню, што рабілася вакол у гэты дзень. Паўгадзіны, не больш, працягвалася артпадрыхтоўка. Як пачалася, так нечакана і скончылася... Сержант падаў мне знак рукой, мы выскачылі з бліндажа і хадамі злучэння, нагінаючыся, кінуліся на пазіцыі, занятыя трыма «саракапяткамі» Алімджана... Хутка я згубіў Азата. Алімджан праз бінокль назіраў за ўзлескам, дзе маглі з'явіцца танкі... І яны з'явіліся... Спачатку тры. За імі яшчэ і шчэ... Яны ішлі проста на нас, пакуль яшчэ не страляючы, напэўна не бачылі батарэй. Я не чуў каманды Алімджана — убачыў стрэлы нашых гармат. Кароткі міг цішыні, што парушаўся толькі далёкім гулам матараў нямецкіх танкаў, змяніўся гулам гармат, якія білі цяпер з двух бакоў ад нас. З танкаў ссыпаліся аўтаматчыкі... Адзін з танкаў запалаў, нягэрабна разварнуўшыся, спыніўся на адной гусенцы — з раструшчанай вежы паваліў чорны дым. Радасна закрычалі байцы — артылерысты і тыя, хто сядзеў у траншэях... А на полі запалаў ужо другі, а крыху далей ад яго — трэці... Аўтаматчыкі залеглі, але, убачыўшы, што ўцалелыя машыны павярнулі назад, кінуліся следам за імі... Колькі часу цягнуўся бой — не ведаю. Помню, што твар Алімджана, потны, змарнелы, са слядамі параховой копачы, уразіў мяне... Ён, здавалася, пастарэў гадоў на дзесяць... Атака была адбіта, але і нашы

страты былі значныя... Алімджан увайшоў у бліндаж, зняў наску і надзеты зверху шыняля белы маскіровачны халат, з болем прашаптаў, ледзь варушачы засмуглымі патрэскавымі вуснамі:

— Трыццаць чалавек забітых! У адной нашай роце!.. Якія ж страты на ўсім участку!

— Але ў ворага страты большыя! — спрабаваў я сувакоць камандзіра.

Ды Алімджан запярэчыў.

— Я пра сваіх кажу, — ён праглынуў камяк у горле. — За аднаго Азата іх трэба было пакласці хіба столькі?

Цёмны твар лейтэнанта стаў амаль чорны.

Я яшчэ не ведаў, што вясёламу сержанту ўжо не давядзецца гуляць на вяселлі Алімджана, як ён марыў сёння раніцай!..

Развіталіся мы ўначы. Доўга стаялі на ўзлеску адзін перад адным. Не памятаю, хто з нас першы раскрыў абдымкі... Размыслиў моўчкі.

Пасля мне яшчэ не раз выпадала бываць у часці маёра Раманава. Наша сяброўства з Алімджанам перайшло ў сапраўднае братства.

Праз некаторы час у франтавой газете я надрукаваў нарыс пад назвай: «Мой сябар Алімджан».

□

Шляхі франтавога карэспандэнта, як кажуць, нязведаныя. Не прайшло і двух месяцаў, як я апынуўся вельмі далёка ад часці Раманава. Пасля ранення... Не ведаю, як Васіль натрапіў на мой след, але ў шпіталі я атрымаў ад яго ліст. Маёр паведамляў, што яму спадабаўся нарыс пра Алімджана і што яго чыталі ва ўсіх падраздзяленнях.

«З якой радасцю, мой сябра, я паслаў бы табе наклон ад самага Алімджана, але...»

Цяжкае гора легла мне на сэрца... Чытаючы гісторыю гібелі Алімджана, я не мог стрымаць слёзы.

Вось што пісаў Васіль:

«Дарагі мой сябра, балюча ўспамінаць і пісаць аб тым, як загінуў наш Алімджан, але я лічу сваім абавязкам расказаць табе пра гэта. Справа была вельмі якая. Ішла бітва за Вязьму. Алімджан ужо камандаваў батальёнам, атрымаў ордэн Бялова Чырвонага Сцяга. Камандзір дывізіі асабіста прадставіў яго да ўзнагароды. Алімджан быў ужо капітанам. А я за тыдзень да гэтага прыняў брыгаду.

Страшна было глядзець, як гарэла Вязьма! Маёй брыгадзе было даручана штурмаваць горад з поўначы. Ударны батальён капітана Алімджана павінен быў перагарадзіць дарогу варожым танкам і сваімі агнявымі сродкамі даць магчымасць двум атакуючым з флангаў батальёнам прарвацца ў тыл ворага.

Сілы былі няроўныя. Толькі адзін наш ударны батальён змагаўся супраць цэлага палка эсэсаўцаў.

Памагла вынаходліваць і ваенная хітрасць Алімджана.

У начной цемры, калі ўсё вакол было ахутана густым туманам, ён выйшаў з лодзьмі за сотно метраў ад нашых пазіцый, туды, дзе ўся зямля пакрыта варожымі ад снарадаў, і выкарыстаў гэтыя варонкі, паглыбіў і расшырыў іх, старанна замаскаваў. Раніцай, калі танкі ворага, страляючы на хаду, рушылі на наш пярэдні край, яны трапілі ў лаўшкі Алімджана. Вось тут і паказалі сябе байцы ударнага батальёна!

Пярэднія танкі з ходу ўрэзаліся ў роў, заднія сталі, ледзь не наехаўшы на іх. У танкі паліцелі гранаты, бутэлькі з гаручай сумессю. Немцы не чакалі такога ўдару і павярнулі назад, пакінуўшы на полі падбітыя танкі.

Я ўдзельнічаў шмат у якіх баях, але нічога падобнага не бачыў... У гэтым цяжкім баі і загінуў капітан Алімджан: куля дагнала яго ў той момант, калі ўзарваўся падпалены ім танк...»

Я ў думках уявіў сабе, як пісаў гэтыя радкі камбрыг. Ён паведамляў пра смерць свайго афіцэра, як пра смерць сына, з вялікім душэўным болем.

□

Скончылася вайна, і яшчэ прайшло шмат гадоў.

...Кажуць, што час гоіць раны, прымірае са стратамі блізкіх людзей. Можа гэта і так. Але сябра, які страчаны на вайне або знойдзены ў тыя цяжкія дні, ніколі не забываецца.

Я цяпер часта бываю ў свайго франтавога сябра Васіля Раманава, у яго расце сын, між іншым, мой цэзка. Але хачу расказаць пра другое.

Была глыбокая восень, калі наша срабракрылая птушка, пакінуўшы ззаду снежныя горы, села ў Фергане.

Я прыляцеў ва Узбекістан з дэлегацыяй армянскіх журналістаў і, вядома, у першы ж дзень пачаў шукаць сям'ю Алімджана. Але, на жаль, не знайшоў. Не знайшоў і яго суседа, майстра Аванеса, што вучыў Алімджана гаварыць па-армянску. Праўда, сёе-тое ўдалося даведацца. Але мала суцэльнага. Памерла маці Алімджана, загубіўся след яго любімай дзяўчыны. А майстар, атрымаўшы паведамленне аб смерці трох сыноў, паехаў з хворай жонкай у Зангеаур і больш не вярнуўся.

Я хадаў па горадзе, гутарыў з людзьмі самых розных прафесій і цвёрда вырашыў напісаць нарыс аб Фергане. Але тут мяне зноў напаткала няўдача. Раптоўна далі сябе знаць старое раненне. Яно і раней часта напамінала аб сабе, але па гэты раз асабліва моцна. Асколак, што засеў шмат год назад у маім правым лёгкім, быццам ажыў. Уначы на машыне хуткай дапамогі мяне даставілі ў бальніцу.

Калі я апамятаўся пасля цяжкай аперацыі і адкрыў вочы, то каля ложка стаяла жанчына. Пасля яна прыходзіла яшчэ шмат разоў. Цяпер я ўжо ведаў — гэта хірург. Вось і зараз яна села на край ложка, правярыла пульс, пасля, паклаўшы руку мне на лоб, сказала:

— Нічога, абшлось. А ведаеце, было дрэнна. Зараз ужо нічога, праўда? — усміхнулася яна.

— Але, доктор, дзякую, — адказаў я. Прыемны быў дотык яе ласкавай рукі.

Цяжка было вызначыць яе ўзрост, яна была зусім свая, але нешта засталося ад яе былой прыгажосці. Па-руску гаварыла з лёгкім узбекскім акцэнтам.

Хутка мяне павіны былі выпісаць з бальніцы. Да мяне прыехалі дачка з сынам, а яшчэ раней з'явілася жонка.

...У нас у Лоры лес у гэты час пакрыты снегам, а ў Фергане — сонца і трава зялёная, праўда, ападае з дрэў лісце напамінае, што і гэта бласлаўная зямля мае сваю восень.

[Заканчэнне на 15 стар.]

Міншчына, Міншчына мілая,
Я зачарован табой,
Вербы гамоняць пахілыя
Па-над Бярозы-ракой.

Поўняцца песняй і гоманам
Ншы твае і лясны.
Выйду я ўрані да Нёмана —
Славы тваёй і красы... —

чытаеш такое (верш «Край малады») !
Міжволі хочацца ўсклікнуць: «Дарагі та-
варыш, так пісалі ў 20-х гадах! З той па-
ры ўзровень паэтычнай творчасці невы-
мерна вырас. Вырас і чытач. Няўжо вы
думаеце ўсур'ёз, што сёння каго-не-
будзь можа задаволіць гэтая рыфмова-
ная агульшчына, гэты неадухоўлены
глядкапіс!»

У «Світанні» надараюцца рэчы проста-
такі даўня — іншага слова не мо-
жам знайсці. Вось верш «На Свіслачы»:

Праз Гомель цячэ Імклівы Сож,
У Віцебску ёсць гаманкая Дзіна.
А горад Барысаў жартуе: — Ну што ж,
Мая не горшая Беразіна.

Ля Брэста шуміць шырокі Буг,
Неман блакітны плыве ля Гродна.
Ля Маазыра ўлаея і ўночы веда
Гойдае Прыпяць лагодная.

Ля Мар'ілёва — хвалі Дняпра,
Шына бурліць ля Пінска.
У Мінску калісьці Няміга была,
Але спыла яна з Мінска.

Ва чуюце, як вільейская Вілія
Гамоніць Свіслачы урачыста:
— З табою, олестра, падзяляю я
Вадаю і плынію бясстрай і чыстай.

Зноў жа: пасля гэтага нельга гаварыць
спакойна. Праз ія пнец да падмяніць звы-
чайную газетную інфармацыю!

Дарэчы, пра інфармацыю. Ці не га-
лоўная бяда Шымуковых вершаў, гэтая
аголеная, не скрашаная ні пачуццём, ні
настроём інфармацыйнасць? Чытаем за-
пар:

Многа на свеце
Давосных рэк —
Усюды імяноцца
Пабыць чалавек.

Вачыў я Нёман,
Вачыў Куру,
Вачыў Імкліваю
Я Ангару.

Быў і на Волзе,
І на Дзвіне,
На хужкачэнай
Беразіне... —

(«На Еніцеі»)

Не абняць навокал
Возера прастор.
Дзесяці там, далёка,
Зелінее бор.

А за ім, на ўзгорку,
Абелені вядыць.
Пад чырвонай зоркай
Партызаны спяць... —
(«Я гляджу удалеч...»)

Край мой прыёманскі,
Родны мой край.
Ціха шапача
Над Нёманам гай.

Велыя хмаркі
Глядзяць у ваду.
А я каля ракі
Сцяжынкай іду... —
(«Родны кут»)

Ці не хочіць? Цытаваць можна бяскон-
ца. З верша ў верш пераходзіць гэтая
беспачуццёвая, бяздумная апісальнасць,
і каб жа хоча бы дзе-небудзь адгунула-
ся ў вершы аўтарска чалавечая інды-
дуальнасць, яго асабістая прывязанасць і
замілованасць да гэтых бясконцых сця-
жынак, гаў, рэк, бароў, азёр і ўзгоркаў!

Але найгоршае ўражанне (слова «най-
горшае» тут мае ўмоўны сэнс, бо цяжка
вылучыць што-небудзь лепшае) пакідае
ў кніжцы так званая інтымная лірыка.
Пачуцці лірычнага героя вершаў В. Шы-
мука нейкія ненатуральныя, наўна-інфан-
тыльныя, а словы, з якімі ён звяртаецца
да свайго каханай, надта ж сцёртыя і да
прыгартнасці саладжавыя:

Ой зара-зарапанка
Гасне за ракой,
Мілая мінчанка,
Я навек з табой.

Лістечка запароманы
Калі рэчкі сквер,
Вез лібе, харошая,
Сумна мне, павер.

(«Мінчанка»)

Есць у кніжцы асобны раздзел вер-
шаў пра каханне, які паэт назваў «Сінь
вачэй тваіх». Ужо ў самой гэтай назве
адчуваецца згаданая вышэй саладжа-
васць і ненатуральна ўзнёсласць. Чыта-

ючы вершы гэтага лірычнага цыкла, між-
волі звяртаеш увагу на інтэлексуальнасць
а, значыць, і радка, на тое, што паэт не
ўмее перадаць усёй глыбіні і шчырасці
пачуцця свайго героя. У выніку творы
набываюць гучанне яўна парадыйнае.

Вось адзін верш з лірычнага дзённіка
«Сінь вачэй тваіх»:

Твая рука
На маім плячы,
Стаяць зноў першыя дні
З табой і маўчым.

А рэйкі ціха
Гудуць, звяняць,
А пбезд хоча
Цябе забраць(?)

А навакола —
Рэчка поч.
А я гляджу
У іскрыні воч...

Хай даруе нам чытач гэтае доўгае цы-
таванне, але верш «Твая рука...» вельмі
красамоўна гаворыць пра інтэлектуальны
і пачуццёвы ўзровень лірычнага героя
В. Шымука. Верш гэты (як, дарэчы, і
ўвесь цыкл) — вядомы ўзор «ціхай», аль-
бомнай лірыкі, якая, як вядома, мае
вельмі далёкае дачыненне да сапраўднай
паэзіі. Хіба, выбачайце, можна ўсур'ёз
ўспрымаць радкі нахталат: «А я гляджу
у іскрыні воч...», «І з кожным мігам
ты мне даражэй...», «А пазыды па рас-
кладу ідуць...» і г. д.

Есць у зборніку і раздзел «На жар-
тоўнай хвалі». На вялікі жаль, і гэты раз-
дзел выклікае хутчэй засмучэнне, чым
ўсмешку: вершаваныя жарты В. Шыму-
ка таксама пазбаўлены свежасці, арыгі-
нальнасці, значнасці зместу.

Урэшце, колькі слоў аб прафесійнай
культуры пісьма В. Шымука, аб узроўні
яго паэтычнага мыслення. На 59-й ста-
ронцы мы ўжо чыталі: «А я гляджу у
іскрыні воч...» Літаральна на наступнай
старонцы лірычны герой зноў прызна-
ецца:

Усё здавалася
Дзіўнаю мачкай,
Як глядзеў я
У сінь тваіх воч.

Эрэшты, паўгараецца паэт надзвычай

часта. Упадабаў ён, напрыклад, слова
«лашчыў», і яно, гэтае слова, перахо-
дзіць з верша ў верш: «лашчыць брон-
зу вясенні, гуллівы вецер», «зверху —
ветрык летні ціха лашчыцца», «лашчыць
пяшчотна вясенні вецер» і г. д. Яшчэ
больш упадабаў паэт слова «люблю»:

«люблю, як шуміць мора», «я люблю ця-
бе, Палессе», «не налюбуюся пошнямі»,
«і любавалася — у прасні ззяла зра»,
«у сэрцы цябе, як калісці, я берагу,
бо люблю». Не раўнадушны аўтар і да
абдымкаў: «абдымі мяне, прашу, як ра-
ней за плечы», «не абняць навокал во-
зера прастор», «узбраўся і ручкамі
шыю абняў», «я гляджу удалеч, абдымаю
далё», «ёй гэтак хочацца абняць яго»,
«ручкамі моцна мяне абвіла», «калі ж
ты яшчэ мне адчыніш дзверы і абні-
меш мяне, як роднага, як свайго»...
Вось яшчэ: «на лугах — стагі, стагі...»,
«усюды стагі, стагі...», «усё стагі, стагі...»
Заўважце, радкі гэтыя з розных вершаў.

Рыфма ў В. Шымука таксама не мо-
жа пахваліцца сваім багаццем і разна-
стайнасцю. Ён, напрыклад, у адным і тым
жа вершы двойчы рыфмуе: «тэлефонныя
— сягоння я» і «тэлефонныя — сягоння
мы». Яму нічога не варта ставіць поруч
такія словы: «ўспамінаеш — забываеш»,
«учора — зоры», «пазнаю — разрываю»,
«дубовыя — стогадовыя», «берагі —
гімн», «прамоўлены — цудоўная», «пры-
хінёшся — паднімешся» і г. д., і г. т. п.

Міжволі прыгадаюцца словы Кузьмы
Чорнага: «Нішто не бывае такім пры-
крым у літаратурным творы, ва ўсіх
друкаваным слоўе, як фальш, непісь-
менная сухая штучнасць. Неахайнасць
таго майстра, з рук якога выходзіць гэ-
такое дабро, яшчэ больш павялічвае гэ-
тую прыкрасць».

Л. АНОП, М. БАСАК,
студэнты БДУ імя У. І. Леніна.

ЦІ ЧАСТА мы задумваемся над гэтым гэтым слоў? Бадай, не. Звычайна канстатуюць як факт з творчай біяграфіі. А тым часам пастаноўка трыццаціга года — гэта пэўны этап у творчасці кінарэжысёра. Першы ў большасці выпадак — спроба сіл, другі — нацвярджэнне права на самастойную работу, трэці — доказ рэжысёрскай сталасці, бо прафесійныя навыкі набыты, малады запал яшчэ не згас, сіл многа.

Міналай Калінін не шпарка, не без цяжкасцей заваўваў права звання кінарэжысёра-пастаноўшчыка. Асістэнцкая работа, пастаноўка тэатральных спектакляў, каротнаметражнага тэлефільма «Кракопак». Больш за дзесяць гадоў ішоў ён да свайго першага поўнаметражнага фільма «Ствары бой». Твор гэты не стаў з'явай у кінамастацтва, бо не грунтаваўся на трывалай, з сапраўдымі моцнымі праблемамі і цікавымі характарамі сцэнарнай аснове. Неставала яму і ўдумлівай рэжысуры. Але праз усе недахопы «праглядаўся» почырк рэжысёра.

Добрай школай для маладога рэжысёра была работа пад кіраўніцтвам старэйшыны беларускага кіно У. Коры-Сабліна ў якасці сцэнарыяста фільма-эпапей «Крушэнне імперыі». Тут М. Калінін быў саўдзельнікам рашэння складанай творчай задачы — праўдзівага паказу акалічнасцей падзення царызму і ходу Лютаўскай рэвалюцыі 1917 года.

Можна лічыць, што М. Калініну пашанцавала: трэці фільм, адметны ў біяграфіі кожнага рэжысёра (у С. Эйзенштэйна гэта быў «Настрычкі», Ус. Пудоўкіна — «Матц», М. Рома — дылогія пра Ул. І. Леніна, Р. Чухрай — «Чыстае неба» і г. д.), ён рабіў разам з вопытным сцэнарыстам М. Фігуроўскім. Абодвум была вельмі блізка задума стварыць стужку аб адной з найярчэйшых старонак рэвалюцыйнай барацьбы — аб узнікненні ў глухім кутку Беларусі вольнай савецкай рэспублікі — Рудабелькі. Падзеі будучага фільма на часе і характары блізкія тым, што былі ўзброены ў «Крушэнні імперыі».

І вось новы фільм — «Рудабельская рэспубліка» — на экране.

У цітрах спасылка на тое, што стваральнікі яго сфарміравалі матэрыял аднайменнай аповесці С. Грахоўскага. Я не буду параўноўваць літаратурны твор з кінамаграфічным, бо лічу, што не адекватнасць іх важная пры экранізацыі. Больш важна, на што пахціла першакрышца, які канчатковы творчы вынік атрымаўся. Канечне, заўсёды прыкра, калі не выкарыстана нешта лепшае з першакрышці, тое, што магло ўзбагаціць кінатвор. У гэтым сэнсе мае рацыю крытык А. Яскевіч, які нядаўна пісаў аб кінадылогіі «Вайна пад стрэхамі» і «Сыны ідуць у бой» (гл. «Літаратуру і мастацтва», 10. III. 1972 г.).

Экранная «Рудабельская рэспубліка» — не ілюстрацыя да кнігі, а самастойны твор. Так, на маю думку, і трэба разглядаць яго. Перад намі астыла, прыкрытая мокрым снегам зямля. Па ёй брыдзюць людзі ў шэрых шынлях, асмуканыя вясенскімі вятрамі. На гэтыя кадры арганічна кладзецца словы і музыка песні (аўтар тэксту Я. Го-

лікаў, кампазітар І. Лучанок) аб «салдацкай долі, бядзе і няволі», аб «зямлі, якая глядзіць у неба ўдавой». Апошнія кадры фільма — сагрэтая вясным сонцам зямля, якую засяваюць людзі са зброй. А над павятовам рэўкомам лунае прастрэлены кулямі чырвоны сцяг. Зноў зямля, тая самая зямля. Толькі эмацыянальны настрой кадраў процілеглы пралогу.

Такое кампазіцыйнае акаймаванне стварае ўражанне завершанасці фільма, але не пазбаўляе яго сюжэтнай раскіданасці, а часам і спарна-рэжысёрскай пасіўнасці, у выніку якой на экране час ад часу

заўсё былі ўнтэр-афіцэр царскай арміі Алесь Салавей, якому рэвалюцыя даручыла Савецкую ўладу ў роднай вёсцы Рудабелка (яго ролю выконвае артыст Ю. Будрайтцэ). Праз увесь фільм правялі аўтары героль, шмат чаго зрабіць яму даручылі. І мы здольны высока аданіць яго ўчынк, нават захапіцца ім. Ён храбры, адданы рэвалюцыі, але пераважыць «ўтром», адчуць яго чалавечую сутнасць глядачу некалькі разоў. Чаму? Відаць, таму, што на нашых вачах, у нашай прысутнасці не адбылося таго росту героя, пра які гаварыў М. Горкі. Салавей Будрайтцэа ўвайшоў у

Е. БОНДАРАВА

ТРЭЦІ ФІЛЬМ РЭЖЫСЁРА...

— навірхоўна ілюстрацыя той ці іншай сітуацыі. Ад твора такога плана чакаем драматызму, сюжэтных і псіхалагічных сутыкненняў характараў. Менавіта гэтыя якасці вызначаюць дэпчы савецкіх фільмаў аб рэвалюцыі і класовай барацьбе («Мы з Іранцітата», «Камуніст», «Бег», «Ніхто не хацеў паміраць» і інш.).

У фільме «Рудабельская рэспубліка» няма напружаных па дзеянні, жыццёва праўдзівых і псіхалагічна матываваных сцэн. І пастаўлены яны з размахам, з прафесійнай увзруненасцю. Нагадаем выбары рэўкома і падзел зямлі, сустрэчу генерала Урангеля з рудабельцамі — былымі франтавікамі, бой з польскімі легіянерамі. Наогул масавыя сцэны ўражваюць рэжысёр і апэратар Д. Зайцаў здолелі паставіць і зняць іх так, што адчуваецца народнае ўзрушэнне, вастрыня класовай барацьбы. А за гэтым — складанасць часу, пра які ідзе гаворка ў фільме.

Тое, што аўтары праз канкрэтны падзеі нараджэння і барацьбы маленькай рэспублікі Рудабелкі, (яе не было і няма ні на адной геаграфічнай карце, але яна ўвайшла ў гісторыю нашага народа) паказалі нялёгка і нялягка перамогі Савецкай улады — несумненна вартасць новага фільма. Цікавы ён і тым, што ўзнаўляе незвычайны, мала асветлены ў мастацтва старонкі народнай барацьбы за Савецкую ўладу.

Але ж мастацкі твор узрушае і ўздзейнічае тады, калі час і эпоха, адлюстраваныя падзеі адчуваюцца людзьмі, калі сустракаецца з характарамі непаўторнымі, з людзьмі, чый жыццёвы лёс усхваляваў, след якіх застаўся не толькі ў гісторыі. Чалавек у працесе росту або разбурэння бачыў М. Горкі «галоўным матэрыялам мастацтва» і галоўным гарантам поспеху твора. Калі з гэтага боку паглядзець на фільм «Рудабельская рэспубліка», то не цяжка знайсці тлумачэнне, чаму ўсё ж не атрымалася твора, які б уражваў глыбока, запамінаўся надоўга.

Нельга сказаць, што фільм зусім пазбаўлены цікавых прываблівых людзей. Яны ёсць. Гэта перш

фільм, можна сказаць, з гатовым характарам, а пасля толькі навірждкаў, што ён менавіта такі, а не іншы. Хацелася б адчуць яшчэ і індывідуальную адметнасць яго, каб можна было аддзіць яго ад іншых аналагічных кінагероў.

Відаць, аўтар і рэжысёр разумеў аднапланавасць характару галоўнага героя і для «ўцяшлення» яго ўвясці каханую дзяўчыну Марышу. У сцэнарыі яна была прыказана да ложка, у рэжысёрскім сцэнарыі і фільме з'явіўся «сацыяльны матыў» — Марыша трыць розум пасля таго, як на яе вачах казані расстралілі бацьку. І хоць яна па фільме «блажэнная», уносячы смутак у душу героя. Толькі смутак гэты проста дэклараваны, бо лёс Марыні і Салаўя ніяк не перапрыжоўваецца і ад таго, якая яна, нічога не мяняецца ва ўзыхах галоўнага героя. Не было б гэтай лініі ў фільме, нічога б не змянілася.

Амаль губляюцца ў натоўпе наплечнікі Салаўя па барацьбе. Немагчыма прадоўжыць «закадравы» лёс ні аднаго з іх, хоць эпізодаў, дзе дзейнічаюць Ус (У. Белавоўскі), Ляўкоў (І. Камароў), Званковіч (А. Мазлоўскі), Раговіч (Ю. Каморны) няма. У памяці хутэй узнікнуць Анупрыі Драпеца і дзед Тропка. Можна і не новы ў кіно герой П. Кармуціна, і ўсё ж ён мае нешта сваё, сялянскае, чаго нешта іншым экранным рудабельцам. Складанасць патуцяў беззямельнага селяніна дзед Трошкі паказвае артыст Л. Кміт. Ён і рады, што атрымае зямлю (тайком ужо мерае яе), і не верыць, што яе больш ніхто не адбярэ ў яго. Наогул, адносіны сялян да дэкрэта аб зямлі паказаны ў фільме цікава, некалькі не так, як было ў іншых аналагічных кінасітуацыях.

Затое «марскі раман» — каханне і жаніцьба былога марака Раговіча і дачкі ўпраўляючага баронскім маенткам Голькі — амаль аперэтакны. Гэта нібы ўстаўны нумар, узяты напратак з «Небяспечных гастролляў» ці «Кароны Расійскай імперыі». А між тым гэтая сюжэтная лінія ў аповесці С. Грахоўскага не выглядала такой немагчымай і трафарэтай.

Па-сур'ёзнаму паказаны ў фільме ворагі рэвалюцыі: генерал Урангель (М. Грынко), ротмістр Званоў (Э. Вітарган) — людзі пераказаныя, з моцнымі і рашучымі характарамі, у іх снад логіка дзеянняў. І генерал, і ротмістр лічаць сябе патрыётамі, для якіх галоўнае — лёс Расіі, цывілізацыі. Яны гатовыя давольць рабанаць радзіму і немцам, і беларускаму, толькі б «уціхамірыць галадранцаў».

Сутычкі Урангеля з рудабельцамі, Званоў з Салаўем — не дэбелістая варажасць, а класавая перамерымасць. Можна толькі залічыць інога месца адведзена ў сюжэце такім «дуэлям» (ды і наогул дотэтыўна-прыгодніцкім сэнсам). З-за чаго адступілі на другі план важныя моманты нараджэння і жыцця самой рэспублікі. «Хістанне» ў бок знешняе эфектыўна, а па сутнасці не глыбока і не арыгінальных па драматургіі эпізодаў адбылася і на стылістыцы кінатвора — яму нешта жанравы дакладнасці і кампазіцыйнай пругкасці.

Як бачым, трэці фільм маладога рэжысёра далёкі ад дасканаласці. Новы кінатвор зноў не стаў значнай з'явай у мастацтва. Шмат у чым ён застаўся на звычайным для беларускай кінастудыі апошніх год невысокім узроўні. А ўсё ж было за тое, каб падліцца над гэтым узроўнем, багаты мала зведаны матэрыял, кваліфікаваны драматург, рэжысёрская сталасць... Вельмі шкада, што драматург і пастаноўшчык былі недастаткова патрабальныя да сябе — і тады, калі пісаўся сцэнарыі (пры першым жа знаёмстве ў ім не цяжка заўважыць трафарэтную рашэнні, недастатковую ўвагу да індывідуальных характарыстык герояў), і тады, калі здымаўся фільм: ілюстрацыйнасць, пераймальныя сцэны нібы пазычаны з іншых фільмаў, адсутнічае арыгінальны погляд на падзеі і герояў.

Такое характэрна не толькі для «Рудабельскай рэспублікі». Дэбютам у мастацкім кіно з'явіўся на сябе ўвагу Ю. Дубровін. Пастаўлены ім тэлефільм «Побач з вамі» — шчыры і праўдзівы, цікавы дэталёва даследаваным вобразам простой савецкай жанчыны, машыністкі Каці (за ролю яе артыстка А. Клімава адзначана фестывальнай прэміяй). А пасля Ю. Дубровін задаволюся штампамі і трафарэтамі ў «Дзесятай частцы шляху», знешняй эфектнасцю ў «Сваім хлопцы». Пасля поспеху і шырокага прызнання фільма «Іван Макаравіч» (ён быў трэці пасля навелы «Мост» і кінаапавесці «Іду шукаць») шмат нараканняў было І. Дабралюбава за «Шчаслівага чалавека».

Я дазваляю сабе толькі называць фільмы, не спыняючыся на тых здабытках і недахопах, якія ім уласцівыя, бо пра гэта шмат пісалася. Мне хацелася б толькі звярнуць увагу на тое, што малады мастак, набыўшы рэжысёрскую сталасць, не заўсёды застаюцца патрабавальнымі да сябе. Інакш пастаўленыя ім фільмы былі б больш дасканалымі. Быць на ўзроўні часу, тварыць у аднаведнасці з высокімі ідэяна-эстэтычнымі крытэрыямі — да гэтага заклікае партыя. І гэты зварот да кожнага кінамаграфіста паасобку, і да творчай арганізацыі цалкам.

ТЫДЗЕНЬ ВЫЯЎЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

Адкрываць Тыдзень выяўленчага мастацтва ў Жодзіна стала традыцыяй. Вось і гэты раз ён пачаўся выстаўкай беларускай графікі ў клубе аўтамабільбудавнікоў. Адкрыў выстаўку адказны сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР В. Вярсоцін. На здымках, якіх зрабіў наш

фотакарэспандэнт Ул. Крук, — некалькі сцэнна у залах, дзе разгорнута экспазіцыя.

У час тыдня будзе разгорнута яшчэ некалькі выставак. Яны адкрыюцца ў Несаіжы, Слуцку, Маладзечне, у налгасе «Маяк камунізма».

Цікавая выстаўка самадзейных мастакоў аднаго з прамысловых прадпрыемстваў Мінска наладжана ў выставачнай зале Саюза мастакоў.

Па плане тыдня намечана правесці шэраг лекцый, сустрэч праўдзівых Мінска з вядучымі мастакамі рэспублікі.

У Гродне адбылася прэм'ера спектакля «Пад зоркамі», створанага па матывах рамана Піліпа Пестрака «Сустрэнемся на барынадах». П'ястаноўна заслужанага дзелча мастацтваў РСФСР А. Струніна, мастацкае афармленне М. Якуніна.

На здымках: злева — сцена са спектакля: у ролі Мар'і артыстка Л. Святрлова, Андрэй — народны артыст БССР Я. Німберг; справа — Піліп Пестрак сярод артыстаў Гродзенскага драматычнага тэатра. Фота А. ПЕРАХОДА (БЕЛТА).

Канстанцін Цітоў

Памёр пісьменнік Канстанцін Маркавіч Цітоў.

К. М. Цітоў нарадзіўся ў 1905 годзе ў вёсцы Сачкавічы Ілімаўскага раёна Бранскай вобласці. Вучыўся ў сельскай школе і вышэйшым пачатковым вучылішчы. У 1924 годзе паступіў у Ленінградскі ўніверсітэт. Пасля службы ў Чырвонай Арміі. З 1937 года працаваў у рэдакцыях газет «Советская Белоруссия» і «Літаратура і мастацтва», быў кансультантам у кабінете маладога аўтара СП БССР. У час Вялікай Айчыннай вайны служыў у Савецкай Арміі спецыяльным карэспандэнтам ваенных газет.

Член КПСС з 1943 года, Узнагароджан ордэнамі Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны I і II ступеняў і медаламі.

Першы зборнік вершаў К. М. Цітова «Выступленне в путь» выйшаў у 1941 годзе. Пасля вайны выйшлі іншыя яго паэзіі «Солдатские строки», «Искатели», «Сердце земли», «Лоноты друга», «Ручеек». Пакінуў ён літаратурную спадчыну і для дзяцей: зборнік вершаваных казак «Любава наша», аповесць «Лесной маршрут», аповяданні «Изумрудный гусь». Англіяна працаваў ён у галіне перакладу з беларускай мовы на рускую.

Светлая памяць аб Канстанціну Маркавічу назаўсёды застаецца ў сэрцах яго таварышаў і чытачоў.

ПРАУЛЕННЕ САЮЗА ПІСЬМЕННИКАУ БССР.

Памёр Канстанцін Цітоў. Перастала быць сэрца чалавека, голас якога задушэўна гукаў у нашым вялікім паэтычным хоры. Канстанцін Цітоў усаўдзяў у сваіх творах любоў да нашай Радзімы, да жыцця і нянавіць да ворагаў сацыялістычнай Бацькаўшчыны.

Сын Расіі, ён амаль усе сваё свядомае жыццё правёў у Беларусі. Тут, на нашай роднай зямлі, упяршыню прарэзаўся, пасвіў і ўзмужнеў яго паэтычны голас. Галы літаратурнай працы ўзнічаліся яго зборнікамі «Выступленне в путь», «Мы поклонились», «Локоты друга», «Ручеек», «Солдатские строки», а таксама кнігамі для нашых маленькіх чытачоў: «Лесной маршрут», «Изумрудный гусь» і інш.

Праішоўшы праз польскія вайны, Канстанцін Маркавіч Цітоў, заўсёды быў верны тэме абароны Радзімы, патрыятызму і інтэрнацыянальнай дружбы. Многа сіл ён аддаваў выхаванню маладых літаратараў, любовна ставіўся да іх першых паэтычных крокаў.

Вялікія заслугі Канстанціна Цітова перад беларускай літаратурай, як паэта-перакладчыка. Ён многа зрабіў для таго, каб гучаў на рускай мове нашыя творы пісьменнікаў зямлі Купалы.

Мяне асабіста звязвала шматгадовая дружба з Канстанцінам Цітовым на рабоце ў нашым савецкім друку. Я заўсёды ведаў яго як задушэўнага, працалюбівага і бесшарысцівага чалавека. І цяжка паверыць, што так нечакана абарваўся голас песняра, дарагога майго Коспі! Але я веру, што яго палыміны верны будучы доўга жыць. Сапраўдны паэзія не памірае.

Навекі бывай, мой дарагі і слаўны дружа.

Анатоль АСТРЭЙКА.

Праўленне Саюза кампазітараў БССР выказвае глыбокае спачуванне кампазітару Анчынаву Р. А. з прычыны смерці яго маці.

ПАСЛЯ ВЫСТАЎКІ Ў МАНЕЖЫ

Заналіная выстаўка твораў мастакоў Савецкай Беларусі і Савецкай Малдавіі, прысвечаная 50-годдзю ітварэння ССРСР, закрываецца.

Зусім зразумела, што надзённыя пытанні творчага працэсу, якія паставіла на парадак дня гэтая творчая справаздача ў Манежы, патрабуюць далейшага абгаварвання, пачатак якому быў накладзены на абмеркаванні выстаўкі ў Маскве.

Заслужваюць увагі і ўражанні мастакоўскіх гледачоў ад твораў беларускага мастацтва. Некаторыя з іх прашуем увазе чытачоў.

ПАЭЗІЯ ЗВЫЧАЙНАГА І НЕЗВЫЧАЙНАГА

Прынята гаварыць, што вельмі складана адкрываць паэзію ў звычайным. Думаю, што і ў незвычайным адкрываць яе нялёгка. Больш таго, тое, што для аднаго — звычайнае, для другога — зусім надварот. У гэтым я пераканалася на многіх выстаўках выяўленчага мастацтва. У тым ліку і нядаўна — у Манежы, дзе ўпершыню настолькі ўсебакова пазнаёмілася з мастацтвам Беларусі і Малдавіі.

Так, напрыклад, для мяне «Партызанскае вяселле» М. Данцыга — твор пранезвычайнае. Тое ж маю казачы пра карціны В. Грамыкі, Н. Воранава, М. Савіцкага. Яны выклікаюць складаныя, незвычайныя перажыванні. Яны прымушаюць хвалявацца. Карачей кажучы — такія творы робяць падзеямі твайго асабістага жыцця.

Мне вельмі падабляюцца на сучасных выстаўках работы так званых «традыцыйнага» плана, як, напрыклад, задушэўны пейзаж Г. Азгур «Праталіны» або В. Вярсоцкага «Парыж. Вуліца Мары-Роз». І ў той жа час мне вельмі пасуе тое ўнутранае пачуццё, якое нараджаюць работы накітталт «Майго нерадзжэння» Л. Шчы-

мелева або «1941 год» З. Літвінавай.

Гэта вельмі складаны свет — сучаснае выяўленчае мастацтва. У мастакоў Савецкай Беларусі такія разнастайныя творчыя пошукі Амплітуда іх — шырокая: ад твораў А. Шыбнёва, І. Давідовіча да твораў Л. Дударэнкі і В. Сахненкі. Асабліва спадабаліся мне «Вершы» І. Давідовіча.

Уласна, усё гэта — першы ўражанні. Многае яшчэ трэба перажыць, перш чым сказаць, што ўражанні ўжо адсталіся. Але адно несумненна — многія творы беларускаў запамінаюцца назаўсёды. Такія творы для мяне, апроч некаторых названых вышэй, сталі маленькія пейзажы Я. Красоўскага і К. Касмачова, вялікія пейзажы В. Цвірко.

І яшчэ пра адно ў заключэнне. Сярод твораў графікі мяне вельмі моцна ўразілі лісты А. Кашкурэвіча, прысвечаныя людзям у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Многае пачынаеш разумець, калі думаеш пра такія творы.

Бера МАРКЕЛАВА, канструктар.

З ПАЧУЦЦЁМ ЧАСУ

Тэсры мастакоў Савецкай Беларусі ўсе часцей трапляюць на ўсесаюзныя мастацкія выстаўкі і ўсе часцей становяцца сапраўднымі падзеямі для ўсесаюзнага гледача. Дагэтуль мне добра былі вядомы малюнічыя, хвалюючыя пейзажы В. Цвірко, Г. Азгур, асобныя карціны М. Савіцкага. А на апошняй выстаўцы ў Цэнтральнай выставачнай зале Масквы, можна сказаць, я адкрыла для сябе Беларусь — край, у якім мне не давалася пакуль што пабываць. Але вось паглядзець выстаўку — і быццам пабывала, і справа не ў тым, што пабачыла пейзажы і партрэты, якія далі мне пэўную інфармацыю пра край. Зусім не. Куды істотней тое, што з усіх убачаных твораў, вельмі розных па змесце і форме, перада мной паўстаў характар беларуса — чалавека вельмі чулага да прыгажосці свету, чалавека валавога і рашучага ў абароне ўсяго, што яму дорага.

Пейзажы Я. Красоўскага, К. Касмачова. Яны вельмі розныя па жывапіснай манеры. У іх уразіла яшчэ і тое, што мне самой добра знаёма — Масква, Крым. Нешта істотнае паказалі мне гэтыя пейзажы — тое, чаго я, можа, раней не заўважала сама...

Цікава было пазнаёміцца з такімі работамі, як «13-езд РСДРП» М. Манасона, «1941 год» З. Літвінавай, «Клятва» І. Стасевіча, партрэт Якуба Коласа, напісаны У. Стальмашонкам, «Кастрычнік» А. Шыбнёва, «Ранняя вясна» І. Карасёва. Да густу прыйшліся мне і творы беларускіх графікаў Б. Заборава, А. Кашкурэвіча, В. Шаранговіча, А. Зайцава.

А галоўнае, пра што хочацца сказаць, — гэта пра адчуванне нашага часу, якое жыве ў творах беларусаў.

Гэта вялікае і складанае мастацтва — творчасць мастакоў Савецкай Беларусі. Л. БЫВАЛІНА, эканаміст.

ДОБРЫ ДЗЕНЬ, БЕЛАРУСЬ!

Я даўно ўжо люблю карціну М. Данцыга «Партызанскае вяселле». Гэта, па сутнасці, аповесць аб перамозе жыцця над смерцю. Усё незвычайнае ў гэтым вяселлі і, здаецца, усё супраць яго — нават пачарнелыя ад ваеннага ліхалецця дрэвы. Але жыццё цвёрда кроціць па роднай зямлі...

Многа работ мастакоў Беларусі прысвечана тэме Вялікай Айчыннай вайны. І гэта невыпадкова. Бо ніколі не забудзе Беларусь — партызанка сваё герцаінае мінулае. Сярод работ гэтай тэмы індывідуальнасцю творчых рашэнняў вылучаюцца, на мой погляд, карціна В. Грамыкі «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвечана», графічныя лісты А. Кашкурэвіча «Маці» і Л. Асецкага «Звязьдзі».

Надоўга запамінаецца скульптурны партрэт партызанскай сям'і, створаны Л. Гумілеўскаму з пачуццём цеплага гумару. Здаецца, яшчэ хвіліну назад гэтыя людзі цягнулі на руках гарматы праз балота — і вось прыселі адпачыць. І мы бачым мірныя абліччы працаўнікоў, гатовых зараз жа вярнуцца да штодзённай працы. Не, вайна не здольная спустошыць душу чалавека, калі ён змагаецца за справядлівую справу, — быццам гаворыць нам мастак і пераканана пацвярджае гэта вырашэннем вобразаў сваіх персанажаў, якіх ён сапраўды любіць.

Як Каўказ немагчыма ўявіць сабе без горных круч, так і Беларусь не ўявіць без Палесся. Жывапісец Г. Вашчанка здолеў перадаць арганічнасць сувязі палешукоў з роднай зямлёй. Сяляне ў яго карціне «Моё Палессе» — зямныя, неадрыўныя ад роднага лесу, раздольнага поля, іміклівага палёту журавоў у небе. Твор гучыць сапраўды рамантычна.

Дакладна перадае стан прыроды і настрой сельскіх працаўніц мастацка Р. Кудрэвіч. Яе карціна «Майскі дожджык» прыгожая па калеры, змястоўная.

Прасочваецца ў роздуме беларускіх мастакоў прасенняшынне жыццё і кірунак, уласцівы ўсяму савецкаму выяўленчаму мастацтву. Я маю на ўвазе асабанне працэсу мірнага наступлення новага на старое. Восі, напрыклад, «Мой дом» В. Сумарава. Гэта дэталёвы расказ пра побыт ускраіны вялікага горада. Кому не знаёмы цікаўныя кабаты, што выглядаюць з-за фіранак на мясцовае жыццёбыццё, «вечныя» бабулькі і «парадных пад'ездаў». І зусім не выпадкова тут каза. А новыя — са шкла і бетону — гмакі ўжо зусім побач...

Ураджаюць многія партрэты, створаныя беларускімі скульптарамі. У лепшых традыцыях класічнага стылю выкананы скульптурны партрэт І. Апанаскага. Яго аўтар — З. Азгур. Цвёрдым, як метал, здаецца дрэва, з якога выкананы партрэт Героя Савецкага Саюза М. Шчырова. Магутная гайва выходзіць быццам з невячэна сплеченых векавых карнявішчаў, якія сімвалізуюць сувязь героя з каранямі герцаізму — з народам. Аўтар гэтага партрэта — С. Вакар.

Ёсць ў жывапісцаў работы, якія, на мой погляд, толькі выйгралі б ад больш крытычнага падыходу аўтара да сваіх твораў, да сваіх пошукаў. Так, напрыклад, ус прымаеш як недавершаную работу жывапісца А. Мамішэўскага «Хірург». Ад задушэўнага, стомленага аблічча галоўнага персанажа гэтай карціны адцягваюць увагу фігуры, якія яўна пераклікаюцца з старадаўнімі фрэскамі часу старажытнаегіпецкіх фараонаў.

Радуе сучаснае беларускае прыкладнае мастацтва. Ткацтва, кераміка, цацкі з дрэва і саломкі, шкло, метал...

Вельмі нечаканыя па задуме і выкананні «Монстры» У. Мурахаера з цягдзьмутата шкла.

Яфім БАЕВЕР, журналіст.

БЕЛАРУСЫ У ПЕЦЯРБУРЗЕ

У данастрычніцкі час у Беларусі не было ніводнай вышэйшай навучальнай установы, і беларуская моладзь, каб атрымаць вышэйшую адукацыю, вымушана была ехаць за межы сваёй старонкі, часцей за ўсё ў сталіцу Расіі—Пецярбург. Сюды ж, у пралетарскі цэнтр краіны, нямала беларусаў прыязджала шукаць работы на заводах і фабрыках. Апынуўшыся ў Пецярбурзе, многія беларускія студэнты і рабочыя не адрываліся ад роднай глебы, іх глыбока хвалявалі балючыя пытанні становішча роднага народа. Гэта і з'явілася грунтам для ўзнікнення ў Пецярбурзе беларускага грамадскага руху, даследаванню якога і прысвечана новая кніга Р. Семашкевіча. Хаця факты, якія разглядае даследчык у сваёй працы, у большасці не новыя, аднак, сабраныя ў адно цэлае і аб'яднаныя адной тэмай, яны атрымліваюць новае і больш глыбокае асветленне. Прачытаўшы кнігу Р. Семашкевіча, выносіш яркае ўяўленне пра той велізарны ўклад, які зрабілі пецярбургскія беларусы ў справу найвышэйшага ўзраджання сваёй радзімы.

Падвэй першасупрацьстаяння гістарычнага значэння для Беларусі было заснаванне ў 1881 годзе беларускага гуртка «Гоман», які выдаў у 1884 годзе два нумары аднайменнага часопіса. Усебакова аналізуючы артыкулы часопіса, аўтар паказвае, што гоманавыя ўпершыню распрацавалі праграму нацыянальнага развіцця беларусаў. Будучы гарачымі патрыётамі Беларусі, яны аднак не ўпалі ў сепаратызм і засталіся перакананымі інтэрнацыяналістамі. Такое правільнае і глыбокае вырашэнне нацыянальнага і іншых пытанняў тлумачыцца тым, што гоманавыя адчулі на сабе ўздзеянне марксізму. І сапраўды, яны горача віта-

Р. Семашкевіч. «Беларускі літаратурна-грамадскі рух у Пецярбурзе». Выдавецтва ВДУ імя У. І. Леніна. Мінск, 1971.

ГЭТАЯ КНИГА, скажу адразу, мяне ўсхвалявала. З першых жа радкоў краінае шчырасць і натуральнасць паэтычных лірычных выказванняў. Ну, як не паверыць, напрыклад, у такое прызнанне К. Кірзенкі:

Забараніце піць і есці —
Я ўсё сцяраплю, перажыву.
Але на міг не дайце песні —
Я і душу сваю парву.
Якой бы страшнаю пакутай
Жыццё ні ўдэмала чарніц —
Адно хай мне пакіне:

Дзе песня ціхая заініць...
смутак,
паданню...

Гэтыя радкі з'яўляюцца своеасаблівым пралагам і эпілогам кнігі. «Кніга ста песень» не такая ўжо і «салідная». У ёй — усяго сто шэсцьдзесят старонак. Але затое амаль на кожнай з іх — песня, і амаль у кожнай гэтай песні б'ецца,

К. Кірзенка. «Кніга ста песень». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.

лі першую рускую марксісцкую арганізацыю «Выдаваленне працы» і прысвяцілі ёй асобны артыкул у сваім часопісе. Таму, на нашу думку, «Гоман» не гэта лічыць народніцкай групай, бо з яго фактычна пачынаецца развіццё беларускай марксісцкай думкі.

Аўтар адкрыў новыя факты ў рэвалюцыйнай дзейнасці А. Гурыновіча ў Пецярбурзе. Хаця Бр. Эпімаху-Шыпілу была прысвечана першая кніга Р. Семашкевіча (1969 г.), аднак і ў новай працы даследчык не мог абмінуць гэтага выдатнага дзеяча, бо ён быў цэнтральнай фігурай беларускага руху ў Пецярбурзе. Аўтар тут падрабязна разгледзеў яго рукапісную «Беларускую хрэстаматэю» дзякуючы якой да нас дайшлі многія творы беларускай літаратуры.

У кнізе паказана, якое важнае значэнне для Я. Купалы мела яго чатырохгадовае знаходжанне ў Пецярбурзе. Менавіта ў гэты час ён сфармаваўся як вялікі нацыянальны паэт Беларусі. Вельмі слушна палемізуе Р. Семашкевіч з тымі аўтарамі, якія беспадстаўна даводзілі, што Я. Купала не меў нічога агульнага з рэдакцыяй «Нашай нівы», а апошняю лічылі рэакцыйнай газетай. Але наўрад ці мае рацыю аўтар, калі называе «Гусляр» Я. Купалы зборнікам някоўных магчымасцей.

Р. Семашкевіч уважліва разгледзеў дзейнасць беларускага навукова-літаратурнага гуртка, арганізаванага пры Пецярбургскім універсітэце ў 1912 годзе. Галоўнае значэнне яго ў тым, што з яго дзейнасці пачалося сталае развіццё беларускай навукі.

Значнае месца ў кнізе адведзена выдавецкай супольнасці «Загляне сонца і ў наша аконца». Аналізуючы шматлікія выданні яе, аўтар зрабіў нямала каштоўных назіранняў.

Выдатнай з'явай у развіцці беларускай публіцыстыкі быў

часопіс «Раніца», адзіны нумар якога выйшаў у Пецярбурзе ў 1914 годзе. Відаць, далейшаму выданню яго перашкоджала першая сусветная вайна. Аўтары часопіса вывілі глыбокае разуменне задач, якія сталі тады перад беларускай інтэлігенцыяй, і вельмі шкада, што даследчык не зрабіў спробы расшыфраваць іх псеўданімы.

У кнізе ёсць і іншыя праблемы. Так, у ёй не асветлена знаходжанне Цёткі ў Пецярбурзе, нічога не гаворыцца пра ўдзел беларусаў у пецярбургскіх рэвалюцыйных падзеях 1905—1906 гадоў. На нашу думку, не варта было аўтару парушаць храналагічны парадак выкладання матэрыялу. Напрыклад, пра гурток «Круг беларускай народнай прасветы», які ўзнік у 1902 годзе, лепш было б гаварыць перад разглядам знаходжання Я. Купалы ў Пецярбурзе і дзейнасці універсітэцкага гуртка, а не пасля, як гэта зроблена ў кнізе.

Сям-там у даследаванні трапляюцца няўдалыя выразы. Так, нельга на той падставе, што беларускія грамадскія дзеячы, якія не мелі ўласных сродкаў, вымушаны былі дзе-небудзь працаваць, рабіць вывад, што «супрацоўнічаючы з царызмам у адной галіне, яны разбівалі ўстоі царызму ў значна большым плане і маштабе». Далёка не кожную працу ў той час можна назваць супрацоўніцтвам з царызмам. Або такі вывад: «Асаблівасць беларускага руху — у Пецярбурзе ў тым, што ён хоць і адбываўся ў сталіцы Расіі, быў звернуты ўсё ж да беларускага народа». А як жа ён узнік, калі ён не быў звернуты да беларускага народа? Ціжка зразумець і такі сказ: «Выданне «Жалейкі» нанесла супольнасці новы, ужо другі сур'езны ўдар з боку ўлад». Хто ж нанёс удар: «Жалейка» ці ўлады? Гэтых і іншых нязграбных фармулёвак пры больш уважлівым рэдагаванні кнігі можна было б пазбегнуць.

Магчыма, што, па прыкладу працы Р. Семашкевіча, будучы напісаны даследаванні пра беларускі рух у іншых гарадах Расіі, у прыватнасці, у Маскве, Вільні, Кіеве, Варшаве, Дорпце, і тады мы будзем мець больш грунтоўнае ўяўленне пра яго характар і маштабы.

М. ЕРМАЛОВІЧ.

У СНЕЖНІ 1955 года ў Беларускай тэатры оперы і балета адбылася прэм'ера першай беларускай оперы для дзяцей — «Марынка» Р. Пукста. Лібрэта яе напісала паэтэса Э. Агняцвет па матывах уласнай паэмы «Песня пра піянерскі сцяг». На яе ж словы кампазітар Д. Лукас стварыў вакальны цыкл для голасу і фартэпіяна «Пары год», які складаецца з дзевятнаццаці рамансаў, а П. Падкавыраў — кантату для хору, салістаў і сімфанічнага аркестра «Піянерскі касцёр міру».

Трэба сказаць, што з імем Эдзі Агняцвет звязаны многія старонкі беларускай музыкі.

ПАЭЗІЯ І МУЗЫКА

На яе тэксты напісан і рад іншых музычных твораў: акапэльных і змешаных хораў, рамансаў і песень для голасу і фартэпіяна, мноства песень для дзяцей. Да вершаў паэтэсы звярталіся кампазітары Л. Абельвіч, М. Аладаў, А. Багатыроў, Я. Глебаў, І. Кузняцоў, І. Лучанок, У. Алоўнікаў, С. Палонскі, Я. Цікоцкі, Э. Тырманд, М. Чуркін, М. Шнейдарман і многія іншыя.

У чым «сакрэт» такой папулярнасці паэтэсы сярод твораў беларускай музыкі? На маю думку, ён заключаецца ў тым, што вершы Э. Агняцвет вылучаюцца не толькі змястоўнасцю, добрым паэтычным густам, але і своеасаблівай напеўнасцю і музыкальнасцю. Дадам яшчэ, што Э. Агняцвет сама любіць музыку, часта ў сваёй творчасці звяртаецца да чыста музычных тэм. Прыгадаем хаця б яе зборнік «Круглы год», у якім ёсць вершы «Па бетховенскіх мясцінах», «Казкі венскага лесу», «Што схавана ў скрыпцы», «Піянерская гама» і інш.

Шырока прадстаўлена «музычная тэма» і ў новым зборніку Э. Агняцвет «Жаданне». Так, у вершы «Апасіяната» паэтэса малюе вобраз геніяльнага Бетховена:

Вы дарэмна шукаеце тут
Перазноваў крыніцы!
Гэта — боль чалавечых
пакут,
Гэта — гул наваліны
І трывожнага ветру парыву,
І арліныя крыкі.
Гэта — радасць, якую
стварыў
Пакутнік вялікі.

У вершы «Мелодый Шапэна» Э. Агняцвет выказвае сваё ўражанні ад музыкі польскага кам-

Э. Агняцвет. «Жаданне». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.

пазітара, у якой «скачуць іскры Віслы беларэнай і мазурку скача ўся карчма», гучаць рытмы герайчнага эцюда, адчуваецца балючае жаданне Шапэна зноў пабачыць радзіму.

Надзвычай прывабныя вершы «Скерца» і «Баркарола», а таксама верш «Ронда», у якім пераасэнсоўваецца фальклорна-песенны вобраз беларускай рабіны.

Свайму зборніку Э. Агняцвет надала эпіграф з уласнай верша:

Я веру ў добры сэнс прыкмет,
І той прыкметай ганаруся,
Што мой, не вельмі ціхі,
свет
Пачаўся тут, на Беларусі.

Гэтым адчуваннем гордасці і любові да роднае краіны прасякнуты лепшыя вершы новага зборніка. Сярод іх трэба назваць такія, як «Беларусі», «Кожнаю сасною», «Паверка», «Як нараджаецца вясна», «Будучыя раёны», «Віцебшчына», «Наваполацкае святанне». У іх паэтэса любуецца прыродай Беларусі, апявае характава яе людзей. Пачуцці ўласнай злітнасці з краінай гучаць у такіх пранікнёных радках:

Калі ўпаду я ў дарозе,
Сябры мае,
чуткам не верце!
Я прыдарожнаю бярозай
Устану
далёка ад смерці.

А побач з гэтым вершы, звязаныя з падзеямі Айчынай вайны, поўныя жалбы і смутку. Можна прыгадаць верш «Міша Калінскі» — аб трагедыі Хатыні, а таксама шчырыя і надзвычай уражлівыя вершы «Дзе вы цяпер, мае хлопцы мілыя», «Ліст брату», «Барыс-два», «Маці невядомага салдата».

Не дзіўна таму, што ў зборніку ёсць нямала радкоў, прысвечаных барацьбе за мір, лепшыя ідэалы чалавецтва. Гэта «Хай часцей смяюцца дзеці», «Ветэран», «Вяселле».

У многіх вершах паэтэса ўспяляе характава, натхнёную працу чалавека-будаўніка. Асобныя з іх прысвечаны нашай моладзі, пра якую Агняцвет піша з вялікай сімпатыяй і заклапочанасцю.

Пра зборнік «Жаданне» можна сказаць, што ён цікавы, багаты па тэматыцы, надзвычай паэтычны і напісаны з сапраўдным майстэрствам. Яго загорваеш з жаданнем новых сустрэч з паэтэсай.

Д. ЖУРАУЛЁВ,
заслужаны дзялч культуры
ры БССР.

ДЗЕ ПЕСНЯ ЦІХАЯ ЗВІНІЦЬ...

пульс у жывай думка паэта, амаль кожная з гэтых песень сагрэта яго жывым, чалавечым пачуццём, — і гэтыя думкі і пачуцці вабяць, трывожаць, выклікаюць маё, чытацкае, суперажыванне.

Сто песень... Сто жывых паданню...
Сто дум... І сто адказаў ім...
І сто пытанняў перад тым...

Не бяда, што мелодыі песень часам адны і тыя ж, але, тым не менш, іх гучанне рознае — то прыгучна-набатнае, то прыглушана-ціхае, то вясёлкава-радаснае, то лірычна-напеўнае.

Бунтуе сэрца ў чыстым слове,
І мара свеціцца здала,
Я зноў іду к табе на
споведзь,
Малі любімай зямлі...
...Не удар, не нінь ахалеру ў
прысан,
А падымі і асвятлі.

Бо я ж яшчэ тых слоў не
высмі,
З якімі б мог
к табе прыйсці...

Многа розных тэм і праблем закранае паэт, але ўсе яны знітаваны ў адну вялікую тэму — тэму шчырай сыноўняй любові да сваёй Радзімы. Здаецца, выкіне адну са ста песень, і разбурыцца ўся гама стройнай, захапляючай мелодыі, разбурыцца цэльная, праспяваная на адным дыханні гэтая велічная песня любові, у якой і роздум аб сучасным і будучым, і ўспамін ваенных часоў, і звычайны, будзённы чалавечы клопат.

Ніхто не выбірае сабе Радзіму, як не выбіраюць бацьку ці маці. Такого чалавеку не дадзена. Але ўжо адным нараджэннем ён да скону жыцця свайго павінен берачы аб ёй памяць, адыдаваць ёй сваю пяшчоту і любоў, дзе б

ні быў, што б ні рабіў. Бацькоўскі парог нельга забыць:

Парог бацькоўскі мілай хаты,
Як ты мне снісся! Як завеш
З тых дзён, калі дыханнем
мяты
Павіў за пырнік родных меж!
Але ва ўсіх турботах плодных
Я помню добра, мой парог,
Што гэта ты мяне, мой родны,
Вучыў зрабіць свой першы
крок.

От па гэтай, пэўна, прычыне з такой пяшчотай і любоўю гаворыць паэт пра наш родны Сож, пра светлыя сасновыя бары над ім, пра любоў сэрцу Беларусь.

Асабліва ярка прагучае ў паэта любоў да роднай зямлі тады, калі ён знаходзіўся ў ЗША. Шчыра і непасрэдна гучыць яго голас, але ў ім многа «смутку і жалбы» ад таго, што «далёка ластаўкі ляцяць». Вершам «Слухайце ластавак» адкрываецца другі раздзел кнігі

К. Кірзенкі — «замежны». Праўда, некаторыя з вершаў гэтага раздзела крыху дэкларатыўныя («Пліз», «Я бачыў людзей» і інш.). Усё ж і ў большасці з іх шмат непадробнага хвалявання. Каб пераканацца ў гэтым, дастаткова прачытаць хоць от гэты верш — «Беларусь з Нью-Йорка»:

...Беларусь,
Як люблю я цябе, ты знаеш,
навен,
Ты ведаеш, як я цябе
шанаваў.
Але я не думаў, што мой па
табе смутак
будзе такі ж бясконцы, як
любоў сама.
Я не думаў,
Не думаў,
Што каб гэта ўсё пазнаць,
—
Трэба тан мала, —
Толькі адчуць,
Што зямліцы твай
Пад нагамі
Няма...

Дарэма гучыць чытачу глыбей зразумець і адчуць гэта — ці так ужо і мала, каб сказаць пэўна: «Кніга ста песень» К. Кірзенкі варта нашай самай пільнай увагі.
І. МЯДЗВЕДЗЕВ,
Гомельскі рэён.

З ЦЭЛЫМ НАРОДАМ ГУТАРКУ ВЕСЦІ...

КОНКУРС САМАДЗЕЙНЫХ ЧЫТАЛЬНІКАУ У МАГІЛЁВЕ

З літаратурнай кампазіцыі па творах Я. Купалы і Я. Коласа выступілі на конкурсе-аглядзе маладыя артысты народнага тэатра Магілёўскага завода штучнага валакна.

Зараз у рэспубліцы адбываюцца конкурсы-агляды чытальнікаў, прысвечаныя 90-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Які Купалы і Якуба Коласа. Выступалі чытальнікі ў сельскіх клубах, пасля — на раённай сцэне. Лепшыя з іх трапілі на абласны конкурс-агляд. Прайшлі яны ўжо ў Брэсце, Віцебску, Магілёве, Мінску. На чарзе — Гомель і Гродна. Больш падрабязна расказаю пра конкурс-агляд, які праішоў на Магілёўшчыне, бо яго вынікі характэрныя, думаліся, і для конкурсу-аглядаў у іншых абласцях.

Поспех гэтага творчага саборніцтва перша ўсё сьпірыла тое, што яно было масавае. У ім прымаў удзел значная група чытальнікаў з розных раёнаў вобласці. Напрыклад, з адной Клічаўшчыны прыехала пяць аматараў мастацкага слова, з Вялікага раёна — два і г. д. Важна і тое, што сярод аматараў-артыстаў — якія любяць творы Я. Купалы і Я. Коласа, людзі самых розных узростаў і прафесій: рабочыя, сельская інтэлігенцыя, калгаснікі, вучні старэйшых класаў. І гэта не можа не радаваць. Збыліся прарочыя словы Які Купалы, які 60 гадоў назад пісаў:

З цэлым народам гутарку весці,
Сэрца мільёнаў падслухаць біцця —
Гэткая шумока цэлы век чэсці,
Гэта адно мне падпояр жыцця.

Вяліка асалода слухаць са сцэны знаёмых са школьных гадоў вершы народных песняроў Які Купалы і Якуба Коласа. Слухаць і паўтараць гнейныя словы мужнага гуслара, смела кінутыя вільможнаму князю, хвалюючыя радкі з паэм «Бандароўна», «Магіла льва», «Новая зямля», «Сымон-музыка», «Рыбакова хата», услед за чытальнікам прыгадваць да болю знаёмыя радкі з вершаў «Жыць між нас гений», «Мая Беларусь», «Наш родны край», «Гэй, наперад!», «Родная мова», «З кутка жаданіяў» і іншых.

Адухоўленасць, усхваляванасць, трапятлівасць перажыванняў

многіх артыстаў-аматараў — удзельнікаў абласнога конкурсу-аглядаў самадзейных чытальнікаў (ён праходзіў у Магілёве 16 красавіка ў палацы культуры заводу штучнага валакна) — адразу перадаецца нам, слухачам. І ніхай яшчэ самадзейным чытальнікам не стае майстэрства, выступленні многіх з іх пранаюць шчырасцю, неспраднасцю пачуцця.

Праграму конкурсу-агляда ў Магілёве ўпрыгожыла літаратурная кампазіцыя па творах Я. Коласа і Я. Купалы ў выкананні групу самадзейных артыстаў народнага тэатра завода культуры завода штучнага валакна. Пастаноўшчык-рэжысёр — заслужаная артыстка РСФСР Э. Міхайлава. Лепшыя чытальнікі прызваны Г. Чугуева, А. Міхальская, Г. Фікельштэйн, Р. Уфіна, У. Гуліт. Ім, як і выканаўцам літаратурнай кампазіцыі, былі ўручаны прызы.

Мастацкае чытанне — бадай самы масавы жанр самадзейнага мастацтва. Спецыяльна падрыхтаваныя і слых, музыкант павінен валодаць інструментам. А чытальнік? Над яго майстэрствам у самадзейных калектывах думалі і класіфікацыя падзвычэй мала. Знайшлі верні, далі яны вучыць напаміны, ды паралі: чым трамвай, тым лепш. І мала хто з кіраўнікоў самадзейнасці дае пра тое, што чытанне з астрады патрабуе пэўных навыкаў, вядлівай і карпатлівай працы.

Звыш 20 год на ніве культуры працуе Людэр Хромчанка — работнік Клічаўскага раённага дома культуры. Апошнія гады ён кіруе гуртком мастацкага чытання, у якім аб'яднаў да 30 самадзейных чытальнікаў свайго ваёна. Самааддана працуе з імі і ахвотна дзеліцца сваімі ведамі. За гэты энтузіязм, аднаснась справе мы пшыра ўдзячны яму. Але і ў А. Хромчанкі магчымасці абмежаваныя. Спецыяльнай адукацыі ён не мае. Праўда, яго не забываюць, час ад часу запрашаюць на семінар у Магілёў. Толькі ж гэтага, відаць, мала і для яго. І для соцень іншых кі-

раўнікоў гурткоў мастацкага чытання рэспублікі. Тут патрэбны нейкія іншыя кардынальныя меры. Відаць, неабходна больш звярнуць увагу на выкладанне спецыяльных навучальных устаноў — культасветвучылішчах, бібліятэчным факультэце Мінскага педінстытута і бібліятэчным тэхнікуме, а таксама ў сярэдніх школах, педагагічных і музычных вучылішчах.

Вялікую дапамогу можа аказаць чытальнікам тэлебачанне і радыё. Ёсць у нас, напрыклад, перадачы, якія вучаць, як прыгожа і правільна танцаваць. Патрэбныя сёння для моладзі такія перадачы. Але не менш важна адкрыць спецыяльную тэлевізійную школу мастацкага чытання. Для гэтага ёсць дастаткова прафесійных спецыялістаў і радыё, выкладчыкі тэатральна-мастацкага інстытута, артысты-чытальнікі Беларускай дзяржаўнай філармоніі, артысты мінскіх і абласных тэатраў. Больш настойліва трэба шукаць ахвотнікаў на завочнае навучанне ў Маскоўскім інстытуте культуры. Відаць, і наш інстытут павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры таксама павінен запікавацца павышэннем кваліфікацыі людзей, якія кіруюць гурткамі мастацкага чытання.

Сёння само жыццё патрабуе, каб мастацкаму чытанню аддавалася больш увагі і ў бібліятэках, і ў клубных устаноўках, бо вядома, што літаратура — магутны сродак уздзеяння на розум і волю чалавека. У кожнай установе культуры рэспублікі трэба мець гурток мастацкага чытання і, асабліва, пры бібліятэках. Сапраўды, якую вялікую паслугу акажуць бібліятэкары-аматары мастацкага слова ў прапагандзе, скажам, твораў беларускіх паэтаў. Чаму ж мы так рэдка звяртаемся да гэтай крыніцы народнага талента? Можна паладжаць вечары паэзіі, канферэнцыі чытачоў, літаратурныя дыспуты і віктарыны. І ўдзел чытальніка ў кожным з гэтых мерапрыемстваў унясе свежы струмень, подых нашага часу.

Я. ДАНСКАЯ.

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

У Дзяржаўнай філармоніі БССР працываецца цыкл сімфанічных прэм'ер «Музыка народаў СССР». Днямі адбыўся канцэрт з твораў кампазітараў Латвіі, Літвы і Украіны.

Мінскія слухачы пазнаёміліся з Чатырнаццацітай сімфоніяй вядомага латвійскага кампазітара, народнага

артыста СССР Яніса Іванова. Маладая літоўская спявачка, лаўрэат Усесаюзнага і Міжнароднага конкурсу ваналістаў Ніэле Амбразаіціце выканала творы Кайрукшціса, Рачунаса і Балціса. Трэцяя сімфонія Андрэя Штагарэнка, народнага артыста Украінскай ССР, складала другое аддзяленне канцэрта.

Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР дырыжыраваў заслужаны артыст Украіны Вадзім Гнедаш.

На здымках — Ніэле Амбразаіціце і Вадзім Гнедаш.

Фота Ул. КРУКА.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

МАТЭРЫЯЛ— ТЭХНАЛОГІЯ— ГУСТ

Выстаўка тавараў шырокага спажывання, адкрытая ў Беларускім філіяле Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута тэхнічнай эстэтыкі, знаёміць з прамысловымі вырабамі — ад цацак, музычных інструментаў, гадзіннікаў, фотаапаратаў, адзення, абутку да прадметаў гаспадарчага ужытку.

Мастакі Барысаўскага шклозавода імя Дзяржынскага прапанавалі шэраг мадэляў, у якіх добра вывучана форма сучаснага прамысловага вырабу. Яны знайшлі прыёмы алмазнага граменьня, характэрныя для механічнай вытворчасці, і пры гэтым захавалі адметны блеск крышталю. Сярод іх вырабы — арыгінальныя па пластычным рашэнні набор з графіна і шасці нішшаў. У ім цікава спалучаюцца сферычны і цыліндрычны паверхні прадметаў, падымаючы тонкасць і крохкасць матэрыялу.

Даняда знайдзенымі прапорцыямі і сапраўды мастацкай прастотай формы вызначаецца сервіз Мінскага фарфаравога заводу. Яго колеравае рашэнне, пабудаванае на кантрастна белага, цёмна-чырвонага і чорнага, выяўляе напружанасць матэрыялу.

Глыбіней, мастацкай прадуманасцю вызначаюцца такія вырабы, як сарафан, кофта Мінскай фабрыкі мастацкіх вырабаў. Зусім розныя па прызначэнні і мастацкім рашэнні, яны аб'ядноўваюцца даняда знайдзеным арнамантам, які арганізуе выраб, надзе яму стыльовае адзінства. Мастакі гэтай фабрыкі імкнуцца актывізаваць кожнага элемента, выкарыстоўваючы не толькі колер, але і рух ліній, стылізаваныя малюнак.

Нішто так не садаеінае развіцця творчага ўяўлення дзіцяці, як вычванне яго ідэі. Дзеці ахвотна гуляюць з аб'ёмнымі рэчамі. Таму ім, відаць, спадабаецца будаўнічы набор Барысаўскага дрэваапрацоўчага камбіната. Ён складаецца з сарака пяці квадратаў, прамавугольнікаў, конусаў, цыліндраў, прызм розных памераў, пры да-

памозе якіх можна сабраць вельмі многа самай фантастычных фігур.

Стваральнікі гэтага набору не пайшлі шляхам натуралістычнага пераімання будаўнічых канструкцый, а вырашылі ўсе прадметы так, каб падштурхнуць малага да творчага мыслення. Акрамя таго (і гэта таксама немалаважна), набор, памеры яго элементаў дазваляюць дзіцяці складаць збудаванні ў маштабе, адпаведным яго росту.

Цікавае кампазіцыйнае рашэнне знайдзена ў цацкавай мадэлі маладзёва вытворчага аб'яднання цацак «Мір». Дынамічнасць формы, арыгінальнасць рашэння кабінэты (адкрыты доступ да ле), правільна знайдзенае колеравае рашэнне цёмнага і светлага ператвараюць цацку ў выразны вобраз сучаснага аўтамабіля, выклікаюць пачуццё здзіўлення перад прыгажосцю яго форм. А вось другі аўтамабіль — Мінскага аўтазавода — вырашаны на грані натуралізму, выклікае зусім іншыя пачуцці. Гэтым жа недахопам «грашчэц» і цацкі з поліэтылену Рудненскага прамкамбіната.

Даняда мастацкай тэндэнцыяй праглядаецца ў афармленні транзістарнага прыёмніка першага класа «Акція», які ўдастоены Знак якасці. Гэты прыёмнік мае традыцыйную для транзістарнай пераноснай апаратуры форму, яго чорны пластыкавы корпус і светла-шэрая рашотка дынаміка, выдатна адпрацаваныя ручкі рэгулятару і шкалы наладжваюць усё сістэме прыгажосць і завершанасць. Добра чытаюцца абзначэнні індывідуатараў. Лінейныя рытмы спалучаюцца з выразнымі колеравымі плоскасцямі, падкрэсліваючы геаметрыю формы. Серабрысты колер металічных ручак і тонкай анэймоўна шкалы ствараюць сіладаную ігру сілуэтаў.

Прыгажосцю кампазіцыі прыцягвае і тэлевізар «Гарызонт». Яго вонкавы выгляд вызначаюць толькі экран і ручкі рэгулявання. Сціпласць ва ўжыванні пластычных

элементаў ніколі не пераширодзіла мастакам стварыць паўнацэнную кампазіцыю. Тут няма масі экрану — яна складае адзінае цэлае з корпусам. Гэтым садаеінае добра знайдзены шэры колер экрану на цёмна-карычневым фоне дрэва.

Прастата формаўтварэння і выразнасць дасягаюцца ў большасці прадстаўленых на выстаўцы мадэлях гадзіннікаў. Лаканічная круглая форма корпуса, дакладная функцыянальнасць цыферблатаў адлюстроўваюць сучаснае ўяўленне аб гадзінніку як аб прыборы дакладным і надзейным. Плоскасць цыферблатаў гарманічна спалучаецца з аб'ёмнамі карпусамі і лапкам, упрыгожанымі дэкаратыўнымі зразам.

У невястках мадэлях створан двухколорны цыферблат. Гэта дало магчымасць вар'іраваць колеравае рашэнне цыферблата і корпуса. Напрыклад, цёмна-зялёны круг цыферблата і пазалочаная плоскасць лічбавых кальца або наадварот.

Тэхналагічныя магчымасці вытворчасці (высвяджаныя знакі) дазваляюць вырашыць цыферблат у выглядзе сімвалаў, у якіх арганічна спалучаюцца дэкаратыўныя элементы з функцыянальнымі.

Стваральнікі эстэтычна наштоўныя рэчы, мастакі прамысловага павінен матэрыялам, тэхналогіям, мець высокую эстэтычную культуру. Толькі тады вырабы, разлічаны на масавую вытворчасць прамысловым спосабам, будуць прыгожымі і рацыянальнымі. Падобныя прадметы, выконваючы сваю ўтылітарную функцыю, будуць уздзейнічаць на чалавека і эмацыянальна.

У вышнім, аднак, даволі часта сутыкаемся з вырабамі зусім іншага парадку. На жаль, яшчэ сустракаюцца невясткі прадпрыемствы, якія выпускаюць прадметы, грунтоўчыся на іх чыста ўтылітарным прызначэнні, забываючы пра «другі бок медаля» — уплыў рэчы на пачуцці чалавека. Аб гэтым кіраўнікі напамінілі экспанаты выстаўкі, сярод якіх жаночы і дзіцячы вопратка, басаножны тублі, дзіцячыя сандалі, гаспадарчыя сумкі. Іх формы змоўфлены, невыразныя, расфарбоўна нецікавыя.

Выстаўка тавараў вынік пошуку многіх вытворчых калектываў. Яна ішчэ раз даказвае — там, дзе да прамысловых вырабаў падыходзіць чы да фактара эстэтычнага, — там і мастакоў, і тэхнолагаў, і канструктараў чкае поспех.

І. СЕЛЯЗНЕУ,
кандыдат
мастацтвазнаўства.

3 БЕРАГОЎ ВІСЛЫ І СЛУПІ

На ўзбярэжжы Балтыкі, паміж вярхоўямі Віслы і ракой Слупшэй жыўе 200-тысячны славянскі народ — кашубы. Стагоддзі нямецкага панавання, люты напад на германізацыю разбілі аб непакінутую стойкасць кашубаў. Сёння ў Польскай Народнай Рэспубліцы кашубскія пісьменнікі выдаюць свае творы на роднай мове.

Алойзы Насель нарадзіўся ў 1930 годзе. Ён добра памятае трагічныя дні верасня 1939 года, калі фашысцкая Германія напала на Польшчу. Гэта знайшло адбітак у яго творчасці. Высокія напалам прасякнуты яго вершы «Вестэрплатэ» — пра германскую абарону невялікага вострава Вестэрплатэ ў Гданскай бухце падраздзяленні польскіх марскіх пяхотнікаў, «Пяшніца» (Пяшніца — вёска, наблізу якой увосень 1939 года нямецкія фашысты закатавалі 12 тысяч чалавек, у тым ліку амаль усю кашубскую інтэлігенцыю), «3 незабытых дзён», «Перад суботай» і іншыя.

Любоў да сваёй роднай краіны, яго прыроды, роздм пра меіца чалавека ў жыцці — асноўныя матывы сённяшняй творчасці А. Населя. Вершы на гэтыя тэмы складаюць галоўны змест яго кніжкі «Супраць почы» («Proci przeciw»), якая летась выйшла ў Гданьску.

АЛОЙЗЫ НАСЕЛЬ

ВЕСТЭРПЛАТЭ

Мора з'ядналася з краем.
Дымныя хмары прыюць яго.
Над імі плаваюць восень і смерць.

Паламаных дрэвы мёртвым працягваюць рукі.
Варту змяняюць ноч і дзень.

На невядомых дарогах у жалобе сябры:
— Загінулі ў бітве яны!
— Узяты ў палон!

«Шлезвіг-Гальштайн»: гэта новы этап

у лёсах людзей, гэта новы лісток у д'ябальскім календары.

ПЯШНИЦА

Трыццаць дзевяты. Прасякла крывёю трава.
Гоніць жах па дарогах жанчын і дзяцей.
У чырвонай імгле плачучы барозы, славітыя жалем.
Бецер іграе на гуслях жалобную песню.
З каменя цэдзяцца слёзы.

«Звышчалавека на магільні кае апошнюю груду зямлі — і шалёная радасць»

аж калодцы яго.

ВАЙНА

То не ціша марская... Яе голас — бязлітасны шторм, што дыхае смерцю у твар.
Яе сімвал злавесны — магільна.
Блукнае, бы прывід, і цемру начэй кроіць агнём.
Віхурцы грывотамі Балтыку.
Пад грукат і выбухі кроўчыць суладна крыжыць і згуба.

МАЁ ЖЫЦЦЁ

У маім жыцці былі нягоды за нягодамі.
Былі няволя, боль і хваравітасць.
Маё жыццё з зямлі кашубскае, з кашубскага карэння вырастала.
Тут Балтыка мяне надзеённым корміць злебам,
тут сосны шчодра мне пазычаюць соль.

ДАЙЦЕ МНЕ НЕКАЛЬКІ

ВОЛЬНЫХ ХВІЛІН

Даіце мне некалькі вольных хвілін, Толькі не ўночы, а ўдзень, пры святле.

Бо ўночы ўсё дрэмле, удзень жа імкнецца

За сонцам услед да дзівоснага свету.

Даіце рыдлёўку мне, людзі, адну, Дол выкапаць трэба для вашага гора.

Досвіткам ціхім, агорнутым снамі, Я ў лёзу замкну яго, у моры ўтаплю.
Даіце адну мне маленькую свечку.
Цуд я зраблю, што не сачылі вы — Згіне цемры палон, хліне мора святла

Ад запаленых мною праменных паходняў.

Даіце мне, людзі, навастаны меч, Зброю змагання мне даіце ў рукі.
Будзе шэрай вароне пагібель тады, Закрываюць наўсюды кашубскія гоні.

ГДАНСК

Стаю і дзіўлюся на пагорак, на пеннасць Радуні.
Ратуша песняю развіталася з днём.
Застаіцца ў цемры мы двое:
я ды горад стары.
Адвечны стары не можа ўжо ўспомніць ночай цёмных, белых плашчоў.
Але ведае ён, што заўтра працнецца кожны спакойна — заўтра і кожнага ранку.

З кашубскай мовы пераклаў Алякс ТРАЯНОСЦІ.

* Сімвалі вышываюцца ў кашубскай мове.

З новай ЛІМ

БЕЗ

ЛІРЫКІ

І ФІЗІКАМ

ЦЯЖКА

Мені давялося мне пабыць у школе, дзе ўзорна пастаўлена работа прадметных гурткоў і дзе дзяцей прывучаюць да працы і творчасці. Дзеці самі робяць транзістары, мадэлі реактыўных самалётаў і касмічных караблёў, вырабляюць наглядныя дэманстрацыі для школьных кабінетаў, збіраюць тэлевізары.

— Ну, а літаратурны гурток у вас ёсць? — пацікавіўся я.
І раптам пачуў ад выкладчыка літаратуры, што я адстаю ад часу, што дваццаты век — век тэхнічнага прагрэсу, і таму законна перавага надаецца дакладным навукам. Вось чаму ў іх школе столькі тэхнічных гурткоў. А нашто літаратурны гурток? На імянера можна вывучыцца, на пісьменніка не вучаць, ім трэба нарадзіцца.

На жаль, такіх выказванняў не рэдкасць. І я часта задаюся пытаннем, адкуль гэты утылітарны падыход, чаму ўсе вымяраецца вузай прамысловай меры — выгадай, не выгадай. За час шматгадовай педагогічнай работы мне даводзілася не адзін год кіраваць літаратурна-творчым гуртком у школе. Сярод членаў гуртка было нямала такіх, якія рваліся на Парнас, пісалі вершы і апавяданні. Парней, калі яны пачалі глыбока разумець літаратуру, пераналіліся, што гэта не іх прызначэнне. Адны ўсё роўна я лічу, што не дарма прайшлі для іх тыя школьныя гады, што любілі да

мастацкага слова ўзбагаціла іх духоўна.

Гэта, так сказаць, у агульным маштабе. Паглядзім на гэтую праблему больш вузка. Чалавек заканчвае, смяжам, тэхналагічны інстытут, а не можа сіласці даведні, дэлавога пісьма. Я не раз сустранаў такіх людзей. Калі гутарка ішла пра іх спецыяльнасць, аб справе, яной яны не пасрэдна займаюцца, тут яны, як кажуць, так-слік. Ну, а калі заходзіла пра кнігі, тэатр, музыку, дык або маўчалі, або калі і выказвалі сваё мернаванне, дык сорамна было.

Я ведаю інжынераў, якія за апошнія 3—5 гадоў не прачыталі ніводнай кнігі, ні разу не былі ў тэатры. Апраўданне ў іх адно — няма часу. Вядома, гэта адгаворна. Проста — не прывучаны. Не прывучаны да кнігі, да музыкі, наогул да мастацтва. І не прывучаны з дзяцінства, са школы.

Вось чаму з такой цікавасцю прачытаў я аб правілах прыёму ў вышэйшым навучальным ўстанове. Цяпер не будзе асноўных і не асноўных уступных экзаменаў. Усе — асноўныя. Калі ты паступаеш, смяжам, у медыцынскі інстытут ці тэхнічную вучу, дык падумаў, калі ласка, і пра тое, каб добра здаць мову. Правільна гэта! І хацеў бы я сустрацца з тым выкладчыкам літаратуры, пра якога я расказаў у пачатку гэтых нататак. Што ён смяжа цяпер!
Р. РЭЛЕС.

КАРАЛЕВА «САПАТЭАДА»

Кэці Клавіха прызнаюць лепшай прадстаўніцай мастацтва фламенка. Яна атрымала адназначна ў спецыяльнай журы тэатра «Эль эстабілю», пачала выступаць з дэцідэнта і стварыла свой стыль. Юныя ле канцэрт успрымаюцца як чэласны спектакль.
Кэці Клавіха выглядае, як дзюччынка. Ніхто не пытаецца, колькі ёй год. Таму што фламенка — заўсёды маладосць, павольна, экспрэсія. Яе называюць «каралевай сапатэада». «Сапатэада» — абсалютна, якая, выбіваючы рытм, разам з настаньём і гітарай утвараюць своеасаблівы аркестр.
Фламенка — адзін з самых чужоўных відаў народнага мастацтва Іспаніі. Цяжка мастацтва вышэйшай ступені гэтага слоўна звычайна называюць дасканалую, надзвычай эмацыянальную імправізацыю гітарыста, спеваю і танцоўра. Музыка фламенка — сінтэза самых разнастайных устанавы і рытмаў, у якіх прыкметны ўплыў музычнага мастацтва арабаў, пурэаў, цыган і іншых народаў, што жылі ў Іспаніі. Найбольш поўна адлюстравана фламенка ў фальклоры Андалузіі, дзе асабліва адчуваецца ўздзеянне цыганскіх песень і танцаў.
Збіраюцца сябры, нехта ўзяў гітару, пачуліся першыя гуны няхтрай

мелодыі, і святла пачалося. У ім удзельнічаюць усе. Фламенка — гэта стыль, яе нельга вывучыць у школе, Праўда, у некаторых Іспанскіх кансерваторыях існуюць кафедры фламенка. Але звычайна юнакі і дзюччыны трапляюць на прафесійную сцэну, хутка губляюць сваё майстэрства, бо губляюць майстэрства імправізацыі.
— Калі я выходжу на сцэну, — гаворыць Кэці Клавіха, — я лічу не ведаю, як буду танцаваць. Гэта натхненне моманту. Калі я чыжыць будзе засмучана, смутак правільнацца і ў майтанцы, надаючы яму міжнародную афарбоўку.
Фламенка неаддзельна ад гітары. Кэці Клавіха танцуе пад акампанімент Гарсіі Алонса — вядомага Іспанскага гітарыста, кампазітара, аўтара і выканаўцы песень. У 17 гадоў ён закончыў кансерваторыю Рэаль у Мадрыдае і, прысвяціўшы сябе мастацтву фламенка, заваяваў шырокае прызнанне ў свеце на радзіме і за рубяжом.
Канцэрты Кэці Клавіха і Гарсіі Алонса ў Мінску праходзяць з надзвычайным поспехам.
М. КОШАЛЕУ.

АЛІМДЖАН

(Заканчэнне. Пачатак на 8—9 стар.)

Мы з жонкай вырашылі перад ад'ездам зайсці да майго ўрача і яшчэ раз падзякаваць. Я даведаўся не хатні тэлефон і названіі.

У трубіцы пачуўся мужчынскі голас. Я адрэкамендаваўся, запытаў дазволу прыйсці.

— Калі ласка, я вас ведаю, будзьце ласкавы. Доктар паўгадзіны з'явіцца. Прыезджайце. Мы на другім паверсе, і вам не пляжка будзе над'яцца. Чакаем.

— Я мы паехалі. Не ведаю чаму, але я хвалюваўся — магчыма, пасля хваробы.

Даверы адчыніў малады чалавек. І я проста анімеў... Бог мой, гэты твар!.. Гэта ўсмішка! Вусны, вочы!.. А ён, шырока адчыніўшы даверы, пачаў запыраць. Гаспадар дома, нягледзячы на маладосць, быў даволі далікатны чалавек. Зрабіўшы выгляд, што не заўважыў майго здзіўлення, ён паўтарыў запытанне:

— Заходзьце, калі ласка! Доктар ужо ведае, яна звяніла, прашу!

А я ўсё не мог сцерацца з месца. Хто ж гэты чалавек? Жонка ўжо кодылі разоў кранула мяне за руку, запытала на армянску: «Што з табой?» Нарэшце, я апамятаўся, і мы ўвайшлі ў пакой.

Я не вытрымаў, спытаў:

— Як ваша прозвішча?

Маё пытанне, вядома, прагучала дзіўна. Але ён ледзь усміхнуўся і адказаў:

— Юсуфаў, як і маёй маці.

— Даруйце, я хацеў запытаць, як ваша імя?

— Алімджан.

— Алімджан! — Але, маё імя Алімджан. — Цяпер ужо здзіўленне з'явілася на твары майго субсідэнта.

— Ды тут з'яўляюцца адчыніліся даверы, і на перозе з'явіўся мой добры доктар.

— Вось і прыйшлі твае госці! — весела ўсклікнуў сын.

— А, добры дзень, я вельмі рада!.. Сядзьце, — звяртаючыся да нас, запрасіла Юсуфава,

Але яна не магла не ўбачыць маю ўсхваляванасць, запытала: — Што з вамі?

А я думаў: «Якое падабенства! Бог мой, якое падабенства!..» Здавалася, супраць мне сядзіць мой франтавы сябра Алімджан.

— Вось ён цяпер цяжка бою зайшоў у бліндаж, хутка зніць каску і з глухім зноўна сеў на скрынку з-пад патронаў. У вушах звяняць яго словы:

«А нашы страты?»

Бачу знаёмы снівата-смуглявы твар... Як і раней не заўважыў падабенства паміж маім урачом і той студэнтнай на фотакартцы Алімджана!

Я ўсё яшчэ не мог паверыць, што я ў сямі майго франтавога сябра... Кажуць жа, што ў выпадковасці ёсць сваё зананамернасць.

Калі ж убачыў, як са сцяны мне ўсміхнуўся мой сябра ў ваеннай форме, менавіта таі, якога і яго бачыў апошні раз, — усе сумненні зніклі. Я падніўся перад партрэтамі, а Ашахан Юсуфава, паклаўшы руку на маё плячо, ціха, ледзь чутна прашалата:

— Алімаандр Варданавіч, вы ведаці майго мужа, праўда? — слёзы не далі ёй гаварыць.

Алімджан абніў маці за плечы.

— Я нават вашу фотакартку бачыў у майго сябра Алімджана...

У той жа дзень я даў тэлеграму Васілю Раманаву.

□

Зараз я ведаю, што ў далёкай Фергане, дзе адгарызонта да гарызоў цягнуцца баваўняныя палі і сільні стужкі арашальных каналаў, пас чакаюць і любіць. Кожны год я і Васіль едзем наведаць Ашахан. Наладзілася вялікая дружба паміж выскангорным Лоры, Ферганой і прыронімі рускімі раўнішчамі.

Кожную раніцу ўрач Ашахан ласкавым позіркам праводзіць на працу свайго сына-агронама, які нядаўна скончыў інстытут, і чакае ўнука. Ведаю, што і яго імя будзе Алімджан. Пераклад з армянскай.

Рыгор ЛАЗУРКІН

ЧАМУ МАЛА ЖЫВУЦЬ САТЫРЫКІ?

— Я знемагаю ад нявырашанага пытання: чаму так мала жывуць сатырыкі? Усім жа добра вядома, што смех падаўжае жыццё. Кажуць нават, што гадзіна смеху раўназначна паўціклянцы смятані. Дык калі смех падаўжае жыццё, а смех для сатырыкаў — хлеб іх надзейны, то яны немінуча павінны былі трапіць у лік даўгажыццель. А назавіце мне хоць аднаго, які практычна бы так гадкоў сто з гакамі! Што, не можаце? І не старайцеся — не ўспомніце.

А хочаце ведаць, чаму гэтая праблема так мяне зацікавіла? Вачыце, не так даўно, з паўгода назад, ступіў і я на вузкую і стромую спяжынку сатыры. З паўгода ўсяго, а нешта ў апошні час стала сэрца ныць. «І чаго яно, праклятае, ные? — пачаў я непакоецца. — І калі гэта пачалося? А-а-а, пэўна з-за таго алкаголіка Сівухіна...»

Я назваў яго ў фельетоне адпетым п'яніцам.

— Калі адпеты, тады і буду адпеты! — грывеў Сівухін на ўсё рэдакцыю. — І ўвогуле яшчэ невядома, хто з нас сканае раней!

Першы раз у жыцці бачыў я такога раз'юшанага чалавека. З таго часу і пачало сэрца маё ныць...

Вось неяк думаю я над праблемай жыцця сатырыкаў і рассяяна гляджу ў абло. Раптам бачу — да майей хаты набліжаецца мужчына. Углядаюся — загадчык дзядзька Нупрэй. Але чаму ж ён, мужчына яшчэ дзябелы, з кіём хадзіць стаў? Ды і нясе той кіём неяк дзіўна — нібы стрэльбу, напярэс. Я падскочыў і на ўсякі выпадак зашчапіў дзверы. І своечасова — праз хвіліну пачаўся такі грукат, аж вокны завінелі!

«Значыцца, мой новы фельетон надрукавалі!»

Друкуюць мае фельетоны і цяпер... Але вось сэрца ўсё больш і больш ные, а я ўсё менш і менш смяюся. Які тут смех! Адно радуе — добры замок у свае дзверы ўстаў: не падвядзе...

Анатоль ПРАШНІКАУ

РЫГОРАВА КАХАННЕ

Прышло каханне да Рыгора. Жыў-быў хлапец — не ведаў гора, і раптам на табе — аднойчы Прачнуўся неяк сярод ночы, і прыгадалася такое, Што з той пары няма спакою.

Але з каторай парадніца! Ды не на дзень і не на два, Тут трэба, каб не памыліцца. Ад гэтых думак галава У хлопца — кругам. Дні за днямі Бягуць, нясе царпення крыж.

М. ДУБОУСКИ

АМАТАРЫ

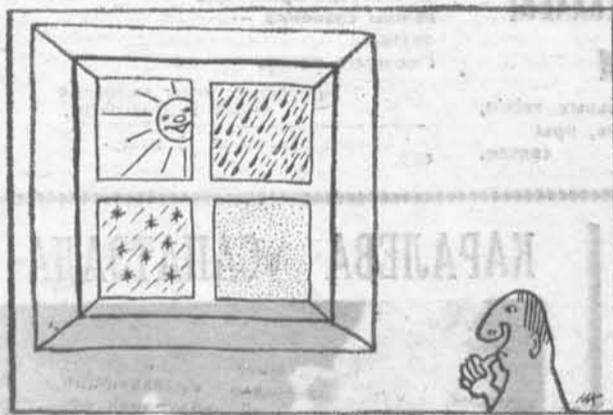
Сустрэліся на тралейбусным прыпынку старыя знаёмыя, разгаварыліся. Спачатку пра справы, здароўе, а потым адзін з іх пытае: — Ну, што, Максім, глядзеў учора?

— А як жа!
— От было прадстаўленне дух займала!

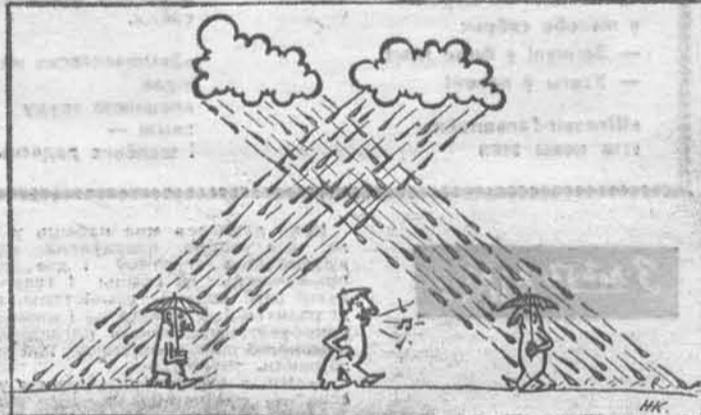
Хіба што з Ленай — не. А з Яняй І зноў не тое. Дзе знайсці ж, Як адшукаць, каб назаўсёды, Каб папалам усё дзляць... Марына! Не, не тыя годы — Крыху старая, падвядзе, А Галя дужа маладая — Глядзіш, пакіне у бядзе.

Рыгор ішоў, як воўк па следу, Шукаў, настойліва шукаў... Пакуль яго аднойчы... дзедом Хлапчук суседскі не назваў.

— І не кажы, Іване, вышэйшы клас!
— А якая грацыя, якая плаўнасць рухаў!
— Сапраўды, адчуваецца школа.
— А калі шайба ў Недаманскага...
— Што-што?! Вы пра што гэта?
— Як пра што? Пра хакей у Празе!
— А я — пра учарашнюю прэмеру ў балете!

У абло — вясна.

Мал. М. КАРАВКО.

Януш АСЭНКА

ТРУБА

— Гэй! Што ты тут робіш з гэтай трубай?

— Як што? Прышоў працаваць.

— Іменна тут?

— Канечне. Так памечана на плане.

— Гм. А што ты будзеш рабіць?

— Трэба вольс закапаць гэтую трубу.

— Дзіўна.

— Чаму?

— Бо я таксама павінен тут працаваць. Зірні на мой план.

— Сапраўды. А што ты павінен рабіць?

— Выкапаць трубу.

— Гэтую?

— А што, ёсць другая?

— Не, няма. Мне таму і казалі, што я павінен закапаць тут трубу, бо яе не хапала.

— А мне казалі выкапаць, бо яна не патрэбна.

— Сказалі, дык сказалі. Загад трэба выконваць.

— Канечне. Давай пачынаць.

— Зараз. А хто павінен пачынаць?

— Ну, бадай, мы абодва.

— Абодва не можам. Калі я не

закапаю трубу, то ты яе не выкапаеш.

— Сапраўды. Тады закопвай.

— А ты будзеш глядзець?

— Пачакаю.

— Мне здаецца, што тут нешта не ў парадку. Табе і так трэба выкапаць яму, каб дастаць з яе трубу.

— Тады ты выкапай яму, я пакладу туды трубу, а ты яе дастанеш.

— Э, не. Я буду капаць, а ты адпачываць? Зрэшты, я хачу выкапаць загад дакладна: мне трэба трубу выкапаць, а не дастаць з яе, а табе трэба закапаць. Давай, пачынай.

— Добра. Але можа мы разам выкапаем гэтую яму?

— Навошта?

— Каб пакласці трубу. Гэта значыць, я пакладу, а потым закапаем трубу разам, а затым зноў разам адкапаем і ўрэшце закапаем яму.

— Штосьці мне ў гэтым не падабаецца.

— Што?

— Ды тое, што будзем вольс так разам капаць, закопваць, выкопваць? Няма сэнсу.

— Гм. Дык што тады будзем рабіць?

— Ва ўсякім разе працаваць, а не балбатаць.

— Правільна. Пагаворым пас-

ля работы. І так колькі часу змарнавалі.

— Але я тут не вінаваты. У мяне ўсё ў парадку.

— У мяне таксама.

— У цябе — явраз не. Мне трэба выкапаць трубу, а я не магу гэтага зрабіць, бо яе там няма. Ты яе не закапаў.

— Я закапаў бы, але думаю, лепей было б гэта зрабіць разам.

— Нам загадалі працаваць разам ці асобна?

— Ну, асобна.

— Вольс бачыш. Мне трэба трубу выкапаць. Дык давай закопвай яе.

— Паслухай. У мяне ідэя. Табе загадалі выкапаць трубу і прынесці яе?

— Ну.

— Дык навошта капаць? Я табе аддам трубу — бяры.

— Як жа так? Мне трэба яе выкапаць. Не, так будзе няправільна. Ці не скажыць, што мне даюць грошы задарма?

— Улічваецца ж перанос трубы.

— Так то яно так, але...

— Не будзем спрачацца. Можна, гэтай трубы ўжо чакаюць.

— Магчыма. Ну, што ж... Давай трубу. Ай, якая яна цяжкая.

— Такая, пэўна, як трэба.

— Ну, добра. Але другі раз бяры лягчэйшую.

Пераклад з польскай Ул. СТРУМІЛА.

МІМАХОДЗЬ

Навуковая вага памагала трымацца на паверхні.

У. Трацякоў.

— Забярыце свой рукатэіс і не смяйцеся людзей, — сказаў гумарыст рэдактар.

Таленавітыя пісьменнікі таксама перапісвалі творы. Толькі — уласныя.

У раздзеле, які называўся «Крыху гумару», гумару было сапраўды крыху.

А. Махнач.

Разумеў жыццё як пераадольванне цяжкасцей. Таму і ствараў іх каму толькі мог.

С. Кухарчук.

Правіл для яго не існавала з таго часу, як ён доведаўся пра магчымасць выключэнняў.

У кожнага спевака ёсць права голасу. А голас!

«Б'юся аб аклад».

Д. Палонскі.

Па тэхнічных умовах унутраныя вольс старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад вольс знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукатэісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКИ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.